

ФЬОДОР СЕРГЕЕВ
ТАЙНОТО ОРЪЖИЕ НА
АГРЕСИЯТА
ПОДРИВНАТА ДЕЙНОСТ НА
САЩ СРЕЩУ СССР

Превод от руски: Ани Банчева, 1987

chitanka.info

ПРЕДГОВОР

80-те години се характеризират с рязко влошаване на международното положение. Виновна за това е политиката на ултрареакционните империалистически среди начело с вашингтонската администрация.

Зад димната завеса на мита за „съветската военна заплаха“ вашингтонските управници развиват трескава милитаристична дейност и цинично рекламират планове за унищожаване на социализма като система. Новият „кръстоносен поход“ срещу страните на социализма служи именно на тази налудничава цел. Той се крепи върху „стратегията на прякото противоборство“, върху стремежа да се наруши военностратегическото равновесие, създадо се между СССР и САЩ, между Варшавския договор и НАТО. В стремежа си към едностранно военно превъзходство Съединените щати засилват надпреварата във въоръжаването, и то предимно ядреното въоръжаване. Империалистите смятат, че военното превъзходство над социализма на свой ред ще развърже ръцете на Белия дом за всякакви действия против силите за национално освобождение, тъй като им дава възможност да потушават със сила прогресивните движения и да натрапват на народите своята воля. В края на 1981 г. Белият дом одобри проект за „ръководството на политическите и тайните операции, провеждани в страната и в чужбина от правителствени учреждения на САЩ“. При това действа един-единствен критерий: държавният строй и политиката на страната трябва да бъдат неудобни за Вашингтон.

Превръщането на Западна Европа в стартова площадка на американското ядрено оръжие за нанасяне на първи удар, насочен срещу СССР и съюзниците му, крие опасни последици за съдбата на света. Администрацията на Рейгън вижда основната пречка за постигането на своите глобални претенции именно в Съветския съюз, в страните от социалистическата общност. В стремежа си да задуши социализма американският империализъм е готов дори да изправи

света на ръба на ядрената катастрофа. И колкото по-сериозни са пречките, които среща агресивният курс на САЩ, толкова по-голяма роля отреждат на методите на тайната война американските управляващи кръгове. С това по-специално се обясняват изобилието и разнообразието от разузнавателни органи, появили се след войната в САЩ, колосалните им бюджети, постоянно нарастващият брой на персонала и усиленото им снабдяване с нова специална техника. Острието на разузнавателната активност е насочено преди всичко срещу Съветския съюз — главната опора на социалистическата общност — и срещу другите страни на социализма.

„Сегашната администрация на САЩ — заяви в реч пред избирателите членът на Политбюро на ЦК на КПСС и председател на Комитета за държавна сигурност на СССР В. Чебриков — открито и цинично обявява класовите си цели — «да унищожи социализма като обществено-политическа система». И ние наистина сме свидетели на настойчивия стремеж на специалните служби на империалистическите държави да разширят мащабите на вражеската си дейност, която има за цел да подкопае социалистическия строй или най-малкото да затрудни развитието му.“^[1]

Разузнаването на САЩ не жали сили да проникне в държавните тайни на съветската страна, да се сдобие с информация за военно-икономическия потенциал и въоръжените ѝ сили, за жизненоважни промишлени и отбранителни обекти в Съветския съюз. Следвайки плановете, одобрени от висшите ешелони на властта, САЩ са тръгнали на истински лов за най-новите постижения на съветската наука и техника, които могат да имат военно значение. Целта е една: да бъде отслабена отбранителната мощ на СССР.

С идването на власт на администрацията на президента Рейгън, поела курс към неудържимо засилване на военните приготовления, специалните служби на САЩ, се активизират все повече. Все по-голямо значение придобива тероризмът. Главното в дейността на специалните служби е да осигурят на милитаристичните и агресивни кръгове в страната колкото може по-пълни данни за действителния научен, икономически и отбранителен потенциал на СССР. Същевременно се прави тенденциозен подбор на преднамерено фалшифицирани данни, които трябва да държат американското обществено мнение и Конгреса в постоянен страх пред мнимата

„съветска военна заплаха“. По пряка заповед на Пентагона и на военнопromишления комплекс и в угода на техните интереси разузнавателните органи на САЩ постоянно завишават оценките за военния потенциал на СССР и на другите страни от социалистическата общност, за да имат привидно оправдание за увеличаването на бюджетните средства за надпреварата във въоръжаването.

За организиране на шпионажа срещу СССР и другите страни на социализма и за дестабилизиране на международното положение „разузнавателната общност“^[2] на САЩ използва широк набор от разнообразни похвати и средства. Всички малко по-перспективни технически новости, които могат да увеличат ефективността на системата за събиране на разузнавателни сведения, се въвеждат първо в ЦРУ и в другите специални служби на САЩ.

Накратко казано, американската администрация практически непрекъснато разполага с целия арсенал от средства за тайна война.

Това е и радиотехническа, радиолокационна, телевизионна, инфрачервена и друга апаратура, поставяна в изкуствени спътници на Земята, в самолети и кораби, а също и в стационарни станции, разположени близо до съветските граници.

Това е и личното наблюдение, което извършват в съветската страна кадровите сътрудници и платените агенти на американското разузнаване, представящи се за дипломати или използващи някакво друго прикритие.

Това е и системното проучване на откритите съветски източници за търсене на данни, улесняващи разкриването на военно-икономическите възможности на Съветския съюз и стратегическите му ресурси.

Това е накрая и агентурното разузнаване, т.е. вербуването на тайни агенти сред съветските хора в страната и сред работещите или намиращите се в чужбина, както и изпращането в СССР на агентура отвън, която да проникне до строго пазените тайни на държавата.

Разобличаването на формите и методите на подривната дейност, превърната от Рейгъновата администрация в държавна политика, е една от важните задачи на съветската пропаганда на сегашния етап. Предлаганата книга трябва да спомогне за решаването на тази задача. В нея се разглежда следвоенната история на формирането на „разузнавателната общност“ и на отделните звена на зловещия

шпионски комплекс, прави се кратка характеристика на подривната им дейност срещу СССР и социалистическата общност, срещу силите на мира и прогреса.

Авторът е използвал голям брой документални източници (по-специално материали на Конгреса и доклади на правителствените комисии на САЩ), много изследвания на чужди историци, публикации на западни наблюдатели, а също и мемоарите на видни разузнавачи. Ако читателят добие конкретна представа от книгата какъв враг на социализма и на мира са ЦРУ и другите американски специални служби, авторът ще смята, че е изпълнил скромната си задача и ще бъде благодарен за всички бележки и съвети.

---

[1] Правда, 21. II. 1984. ↑

[2] Понятието „разузнавателна общност“ на САЩ, което обхваща цялата съвкупност от разузнавателни органи на страната, започна да се използва в Америка от края на 40-те години. ↑

ΓΛΑΦΑ 1

ОРГАНИЗАЦИЯ НА РАЗУЗНАВАНЕТО В САЩ СЛЕД ВОЙНАТА

Съвременната организация на американското разузнаване отразява една от характерните особености на военнополитическата доктрина на САЩ — глобалността. Глобалност, първо, в географски план: за обекти на шпионажа се смятат без изключение всички райони на земното кълбо. Второ, в политически план — разузнаването на САЩ се старее да влияе в полза на американския монополистичен капитал върху всички основни обществено-политически събития, които стават в света. Именно затова през всичките тези години в Съединените щати усилено се извършва и продължава да се извършва процес на превръщане на широко разклонения механизъм на разузнаването („разузнавателната общност“) в едно от основните оръжия за осъществяването на агресивната експанзионистична политика на империализма. Монополите все по-често предпочитат да имат работа с разузнаването, което използва „специални“ методи за „защита на американските интереси“.

ВЪЗНИКВАНЕ НА „РАЗУЗНАВАТЕЛНАТА ОБЩНОСТ“

Идеята за координиране на държавно равнище на действията на различните разузнавателни ведомства възниква още преди Втората световна война, през периода на така наречения американски изолационизъм, когато конкурентната борба между монополистичните групи и ориентиращите се към тях сили във висшите сфери на държавния апарат става все по-ожесточена.

Катастрофата в Пърл Харбър — внезапното нападение на Япония срещу военноморския флот на САЩ на 7 декември 1941 г. — подтиква към търсене на конкретни пътища за осигуряване на такава координация, за съсредоточаване управлението на разузнавателния механизъм в един център с огромна власт. В условията на войната естествено преобладава централизираното стратегическо разузнаване — Управлението на стратегическите служби (УСС), създадено през юни 1942 година. Ролята на координатор на неговите разузнавателни усилия с дейността на другите правителствени органи, министерствата и ведомствата, свързани с разработването и провеждането на външната и военната политика, поема тогава самият президент — държавен глава, върховен главнокомандуващ, ръководител на изпълнителната власт и на управляващата партия.

Още тогава сред членовете на кабинета и монополите, които стоят зад гърба им, се появява и расте недоволството от всевластието на президента Фр. Рузвелт, независимо от изключителната му далновидност като държавен деец, огромния му авторитет и рядкото умение, с което той защитава интересите на монополистичния капитал. На тях не им харесва, че когато решава въпроси с държавно значение, президентът често не се съобразява с мнението на министрите, а координацията на действията на разузнаването и много от външнополитическите акции имат случаен характер.

След Втората световна война преходът от изолационизма към открита експанзия на американския капитал по всички континенти поражда в крайна сметка доктрината за „глобалната отговорност“ на Съединените американски щати за положението в света. Държавата,

излязла по-богата от войната, си е спечелила, както смятат най-реакционните и управляващи кръгове, правото на водещо място в световната икономика и политика. Естествено засилва се и борбата между различните групи от финансовата олигархия за властта в страната, за държавния апарат.

Започва търсенето на такива институти на държавната власт, които при всеки президент и при управлението на която и да било от двете основни партии да позволят, запазвайки външните особености на американския парламентаризъм, да се контролират всички страни от живота на американското общество и твърдо да се следва поетият след войната курс на глобално настъпление на монополистичния капитал на САЩ с помощта на явната и тайната дипломация, на икономическия натиск и поробването, а също и с помощта на подривната дейност и дори на откритата въоръжена агресия.

В резултат на тези търсения е приет от Конгреса и на 27 септември 1947 г. влиза в сила Законът за националната сигурност. Законът утвърждава и развива насоката на коренното преустройство на военните, дипломатическите и разузнавателните органи, очертала се след края на Втората световна война. Той предвижда преди всичко организационно обединяване на всички видове въоръжени сили и създаване на единно национално военно управление, малко по-късно преименувано в Министерство на отбраната начело с министър на отбраната, облечен с пълна власт над трите вида въоръжени сили — армията, ВВС и ВМС. Заедно с това се създават и Комитетът на началник-щабове и Министерството на военновъздушните сили. Министър на отбраната става Джеймс Форестал, заместник-председател на „Дилън Рид енд кмпани“, изразител на възгледите на най-агресивните и реакционни среди.

Така че приемането на Закона за националната сигурност може да се смята за повратна точка в преустройството на държавния апарат, извършено от президента Х. Труман през първите години след войната. Това преустройство има за задача още повече да заздрави позициите на укрепналите сили на реакцията, която отстоява интересите на най-едриите монополистични обединения в новия, 80-и състав на Конгреса, и е свързана с ревизирането на наследството на Рузвелт.

Новата система за управление на военните и разузнавателните органи на САЩ е извикана на живот от откритите агресивни стремежи

на американските монополи. Според замисъла на вашингтонските политици разузнаването трябва, първо, да спомага за укрепването на военнoстратегическите позиции на империалистическия лагер за борба със Съветския съюз, със световния социализъм, с работническото и националноосвободителното движение и, второ, да улеснява военното, политическото и икономическото проникване на монополистичния капитал в другите капиталистически страни и в сферите на тяхното влияние в развиващите се страни. Законът предвижда създаването на Централно разузнавателно управление като независима ключова организация на разузнаването. То има власт над традиционните разузнавателни органи на военните ведомства, на Държавния департамент и на Министерството на правосъдието.

За контролиране на военните ведомства, на разузнавателните органи и на дипломатическите служби, а също и за координиране на действията им в страната е създаден Съвет за национална сигурност (СНС).

В СНС, който се ръководи от президента, като постоянни членове влизат вицепрезидентът, държавният секретар и министърът на отбраната. Този съвет, който по-късно претърпя изменения, свързани ту с разширяването на пълномощията му, ту с ограничаването им в зависимост от стила на работа на отделните президенти, е обявен за съвещателен орган към ръководителя на изпълнителната власт на САЩ.

Законът за националната сигурност поставя началото на радикално следвоенно преустройство на органите на изпълнителната власт, отговарящи за военните, външнополитическите и разузнавателните сфери. Старата си традиционна форма запазва само Държавният департамент, по-точно не формата, а наименованието. След основна „следвоенна чистка“, освободила го от елементите, „обременени с доскорoшното си съюзничество“ с антифашистките сили, той се превръща в мощен апарат за осъществяване на експанзионистичните планове на САЩ, за когото е характерно откритото съчетаване на сложните дипломатически замисли с шпионаж и подривни акции. В крайна сметка военните ведомства се обединяват в сегашния Пентагон. А ЦРУ с помощта на всички сменили се президенти се превръща, както е и замислено, в главен щаб за ръководство на разузнавателната дейност срещу другите страни, в

организация, която трябва да обедини и насочи в едно русло усилията на всички ведомствени служби за шпионаж и диверсия.

Накратко, влиянието на събитията в Пърл Харбър, положили началото на ускорена централизация на разузнавателните работи в страната, продължава да се чувства и след края на войната. Създадена е длъжността директор на централното разузнаване, комуто освен прякото ръководство на ЦРУ е вменено в дълг да упражнява общ контрол върху дейността на цялата „разузнавателна общност“. Съобразявайки външнополитическите си акции с екстремистките и агресивни цели на монополите на САЩ, президентът Труман иска да има на разположение единна национална разузнавателна организация, която да разполага с цялата информация, получавана от САЩ, и начело на която да стои директор, който, „познавайки работата, да може да се изказва от името на цялата «разузнавателна общност» и да осигурява провеждането на операции в подкрепа на курса на президента и на главните му съветници в областта на външната политика“^[1].

Така възниква „разузнавателната общност“ на САЩ, побрала десетте основни правителствени учреждения, заети с подготовката и извършването на тайните операции и „отговарящи за събирането на всевъзможни разузнавателни данни в цял свят и в космическото пространство“^[2]. Това са Централното разузнавателно управление (ЦРУ), Разузнавателното управление на Министерството на отбраната (РУМО), Агенцията за национална сигурност (АНС), Управлението на помощник началник-щаба на сухопътните войски за разузнаване, Разузнавателното управление на щаба на военноморските сили, Управлението на помощник началник-щаба на военновъздушните сили за разузнаване, Управлението на националното разузнаване, Бюрото за разузнаване и изследвания на Държавния департамент, Разузнавателният отдел на Министерството на енергетиката и Федералното бюро за разследване (ФБР).

С помощта на какви лостове се задвижва тази безпрецедентна по размери разузнавателна машина? Какво е мястото на „разузнавателната общност“ в структурата на съвременния държавен апарат в САЩ?

---

[1] Truman, Harry S. Memoires, vol. II. New York, 1955, p. 58. ↑

[2] MacCloskey, M. The American Intelligence Community. New York, 1967, p. 57. ↑

РАЗУЗНАВАНЕТО И ВАШИНГТОНСКИТЕ КОРИДОРИ НА ВЛАСТТА

На върха на пирамидата на разузнавателната система в САЩ се намира Съветът за национална сигурност, с който са свързани всички звена на „разузнавателната общност“, а чрез него — с президента. В Закона за националната сигурност от 1947 г. се казва, че Централното разузнавателно управление „се създава като подчинен орган на СНС“ и трябва да изпълнява възложените му функции „под ръководството на СНС“, който определя общата насока на дейността на американското разузнаване. Президентът използва съвета като инструмент за ръководство на ЦРУ и на „разузнавателната общност“ като цяло.

Като един от висшите органи на изпълнителната власт, които имат пряко отношение към формулирането на външната и военната политика, СНС действа под прикритието на дълбока секретност, чиито здрави основи са положени още по времето на президента Труман. По-рано членовете на съвета са имали навика да канят на заседанията неоправдано голям брой съветници и помощници. През юли 1950 г. Труман заповядва на заседанията да присъствуват само тези, чието присъствие е предвидено от закона, както и лицата, повикани лично от него^[1]. Препоръките, разработени от СНС и одобрени от президента, са задължителни за всички правителствени ведомства и учреждения; обикновено те не се разгласяват.

Както твърди бившият генерален инспектор на ЦРУ Л. Къркпатрик, Айзенхауер, който е бил убеден, че СНС трябва да бъде главният щаб за координиране на външнополитическата дейност, го е използвал по прякото му предназначение повече от другите президенти. Айзенхауер е настоявал съветът да се събира редовно. От януари 1953 г. до юни 1960 г. Айзенхауер е участвувал в 306 от 337-те му заседания. Към СНС е имало специален апарат начело с изпълнителен секретар, назначаван от президента. Той се е състоял от два органа: Съвет за външнополитическо планиране и Комитет за координиране на операциите. Чрез ведомствата и междуведомствените комитети препоръките по политическите въпроси постепенно са

достигали до Съвета за планиране, който е отговарял за съгласуването им и подготовката на съответното проекторешение за разглеждане от СНС.

Комитетът за координиране на операциите е превеждал вече взетите политически решения на езика на конкретните мероприятия; той е следял как правителствените учреждения изпълняват задачите, възложени от СНС и неговите органи, и се е занимавал с разработването на акциите на „студената война“. Решенията на СНС са се оформяли във вид на подробни документи, съдържащи общи оценки, политически препоръки и предложения за финансовото обезпечаване на операциите. За обсъждането са привлечени висококвалифицирани специалисти. Както твърди Л. Къркпатрик, СНС е спомагал за съсредоточаване на ръководството на разузнавателната дейност в един център.

За разлика от Труман и Айзенхауер Джон Кенеди смята, че системата на СНС не е много ефикасна при новите условия. Със заповед от 19 февруари 1961 г. той рязко намалява броя на заседанията на съвета, почти изцяло подновява персонала му, премахва създадения към него специален апарат, разпуска много от междуведомствените органи, включително и Съвета за външнополитическо планиране и Комитета за координиране на операциите, и отменя разделението на външнополитическата дейност на разработване на „политиката“ и на „операциите“^[2].

Но още в началото на Карибската криза през октомври 1962 г. Кенеди възстанови системата на СНС. Ръководителят на централното разузнаване си запазва водещата роля при оценката на събитията, засягащи интересите на САЩ. На заседанията на изпълнителния комитет, където тогавашният директор на ЦРУ Маккоун като изразител на мнението на „разузнавателната общност“ налагал изцяло последната оценка на положението, обикновено го придружавал началникът на РУМО като главен съветник на министъра на отбраната по въпросите на разузнаването. В съобщението си Маккоун по правило бил длъжен да се опита да прогнозира как другите държави (преди всичко Съветският съюз) ще реагират на едни или други тайни и явни действия от военен, политически и икономически характер, замислени от САЩ.

След като стана президент, Л. Джонсън се е опитвал да взема важните решения без участието на СНС, като на неофициални срещи се консултирал с членовете на кабинета и със съветниците, които се ползват със специално доверие и благоразположение от негова страна. Сред тях неизменно е и директорът на ЦРУ. Така например обсъждането на въпросите за войната във Виетнам и на други важни проблеми е ставало по време на обедите във вторник. По мнение на американските специалисти този подход малко е затруднявал междуведомствената координация на външнополитическите операции. Президентът се е стремил да използва за осъществяването ѝ Държавния департамент, където има специален съвет за планиране на политиката, който разчита на помощта на междуведомствени работни групи. След като дойдоха на власт през 1968 г., ръководителите на републиканската администрация започнаха широко преустройство на външнополитическия механизъм. То се обуславя, от една страна, от трудностите, с които се сблъсква американският империализъм на световната арена в началото на 70-те години поради укрепването на силите, противостоящи на империалистическата експанзия, а, от друга — с опитите на управляващите кръгове в САЩ да се приспособят към новото международно положение. Като съвещателен орган на изпълнителната власт за разглеждане на външнополитическите и военните проблеми, изискващи участието на президента, СНС не само бе възстановен, но бе и разширен значително. Той се заобиколи със система от междуведомствени комитети и специални групи (висша група за анализ, комитет на заместник-министрите и др.). Тяхното създаване се обуславя от стремежа да се засили централизацията на управлението на органите, заети с разработването и провеждането на външната политика, в ръцете на президента на САЩ и помощника му по националната сигурност. Заседанията на СНС станаха редовни (един-два пъти седмично) със задължително водене на протокол; за въпросите, които се обсъждат, своевременно се съобщава кого засягат. Възстановена бе съществуващата при Айзенхауер практика да се обсъждат ключовите и неотложни проблеми на външната и военната политика.

При изменението на структурата на СНС радикално бе преустроен и апаратът на съвета, който има отношение към разузнаването. Повод стана недоволството на управляващите кръгове в

САЩ от несъответствието между обема и качеството на получаваната информация и огромните средства, вложени от правителството в „разузнавателната общност“. На 5 ноември 1971 г. Никсън обяви, че към СНС се създава Комитет за разузнаването и Група за общи оценки — те имат за цел да подобрят механизма на управление на „разузнавателната общност“ на равнището на Белия дом. Освен това към СНС бе създаден Консултативен комитет за разузнавателните ресурси. В резултат на всички тези мерки апаратът на СНС нарасна двойно в сравнение с периода, когато президент беше Джонсън.

Преустройството на механизма за управление на „разузнавателната общност“, започнало при Никсън, продължи и при Форд.

На 19 февруари 1976 г. новият президент обяви плановете за „първата след 1947 г. голяма реорганизация“ на разузнавателната система на САЩ. Реформите на Форд са отразени в изпълнителна заповед №11905. Както твърди американският печат те имаха за цел да „отстранят много недостатъци в организацията и дейността на «разузнавателната общност»“. Създаде се нова структура на ръководните органи. Общите политически директиви сега могат да излизат само от един център — от СНС. А прякото ръководство на „разузнавателната общност“ трябва да се осъществява от новосъздадения Комитет за разузнавателната дейност в чужбина, за чийто председател бе назначен директорът на ЦРУ, а членове са заместник-министърът на отбраната по разузнаването и заместникът на помощника на президента по националната сигурност. На комитета бе възложено разработването на директивите, свързани по-специално с осъществяването на тайните операции.

Оперативната консултативна група има за задача да дава препоръки на президента във връзка с тайните операции и изпълнението на определени „деликатни мисии, които имат отношение към получаването на информация“.

За контролиране на тайните операции беше създаден Наблюдателен съвет от три частни лица. При това пропагандната машина на САЩ като по команда подробно описваше факта, че този съвет трябвало да осъществява общ надзор и периодично да докладва на президента за действията на разузнаването, „пораждащи сериозни съмнения за тяхната законност“.

И трите органа — СНС, Комитетът за разузнавателната дейност в чужбина и Наблюдателният съвет — трябва да дават отчет на президента. В бъдеще върху, него пада пълната отговорност за разузнавателната дейност на САЩ. (Може да се помисли, че предишните президенти са били освободени от такава отговорност!) Стана така, че широко рекламираните от Форд реформи в действителност не излязоха извън рамките на чисто организационните изменения. С други думи, направен беше опит да се придаде колкото може по-порядъчен облик на ведомството за шпионаж и диверсии. Колкото до самата същност на разузнавателната практика, остро осъждана от прогресивната американска общественост, тя запази предишния си вид. Зад новия параван продължиха да се вършат мръсни дела. Нещо повече, реформите би трябвало да спомогнат за по-нататъшно засилване на шпионската и другата подривна дейност на „разузнавателната общност“, което предполага ръководството ѝ да се централизира още повече в Белия дом. А и самата администрация на САЩ, предприемайки поредното разместване на учрежденията на разузнаването, не крие, че целта ѝ е да осигури „могъщ и ефикасен разузнавателен потенциал“ за събиране и оценка на данните за чуждите държави и за извършване на тайни операции.

С идването си на власт Картър доразви реформите на Форд. ЦРУ, обвинено в очите на обществеността, че прекалява с „мръсните номера“ и с незаконните действия, отново стана обект на ожесточени нападки, но вече не за нарушаване на закона, а поради това, че не е ефективно, че е „станало твърде плахо“. Ръководителите на СНС започнаха всестранно проучване на състоянието на разузнавателната дейност в САЩ, изводите от което залегнаха в основата на изпълнителната заповед на президента, издадена през януари 1978 година. Американският печат съобщи тържествено за тази заповед като за нова стъпка, която слага край на произвола на ЦРУ и по-специално на прословутите му „тайни операции“, т.е. на политическите убийства, въоръжените провокации и другите престъпни действия в чуждите страни. Съгласно разпоредбите на тази заповед ръководството и анализът на стратегията и практическата дейност на „разузнавателната общност“ трябва да се осъществяват (след президента) от СНС и двата негови нови комитета — Специалния координационен комитет и Комитета за политически анализ (Комитетът за разузнавателната

дейност в чужбина и Оперативната консултативна група бяха разпуснати).

Специалният координационен комитет, начело на който застава помощникът на президента по националната сигурност и в който влизат вицепрезидентът, държавният секретар, министърът на отбраната, министърът на правосъдието, директорът на административно-бюджетното управление, председателят на Комитета на началник-щабовете, директорът на ЦРУ и директорът на ФБР, има за задача да дава на президента препоръки по най-важните и „деликатни“ разузнавателни операции. Освен това на този комитет се вменява в дълг да разглежда „рискованите тайни действия“, предприемани за събиране на шпионски сведения в чужбина.

Комитетът за политически анализ, оглавяван от директора на ЦРУ, се състои от вицепрезидента, държавния секретар, помощника на президента по националната сигурност, министъра на отбраната и председателя на Комитета на началник-щабовете. На комитета се възлага да отговаря за разпределянето на всички бюджетни средства, отделяни от правителството за разузнаването, а също и за поставянето на задачите пред него и за подготвянето на разузнавателните оценки, предназначени за президента и СНС.

Накратко, изпълнителната заповед на президента служи за още по-голяма централизация, под ръководството на директора на ЦРУ, на събирането на шпионски сведения, на оценката на получените данни и на контрола върху разпределянето на бюджетните средства. Тя не засяга самите оперативни действия и те остават децентрализирани, за да не се връзват ръцете на ръководителите на ведомствените разузнавателни служби.

Картър създаде Национален център за координиране на разузнавателните програми и Национален съвет за разузнавателната дейност в чужбина. Първият, действащ в мирно време под ръководството на директора на ЦРУ, трябва да координира изпълнението на програмите за събиране на шпионски сведения. Вторият, включващ представители на цялата общност, трябва да служи на директора на централното разузнаване като консултативен орган за всички видове тайна дейност на САЩ и финансовото ѝ обезпечаване. Обявено бе също, че членовете на „разузнавателната общност“ трябва да се отчитат пред запазения в структурата на ръководството Съвет за

наблюдаване на дейността на разузнаването, състоящ се от три лица и пряко подчинен на президента.

Това са някои от взетите главно за пропаганден ефект мерки на администрацията на Картър, които трябваше да създадат представа, че ще се сложи край на произвола на ЦРУ. А тайните операции, т.е. политическите убийства, въоръжените провокации и другите престъпни акции на ЦРУ? Нали от тях САЩ също се отричат публично!

Списание „Ню Йорк таймс магазин“, което навремето твърдеше, че пълномощията на ЦРУ — изключителни и все още до голяма степен неизвестни, — общо взето, няма да бъдат ограничени, не сгреша в прогнозите си. Макар че се вдигна голям шум, в практиката на ЦРУ не се измени нищо. Нещо повече, след година оживени дискусии администрацията на Картър предложи нов законопроект, чиито разпоредби бяха насочени към облекчаване на правилата за провеждането на тайните операции. Както твърди вестник „Интърнешъ-нъл хералд трибюн“, разпоредбите на този законопроект отразяват „растящото безпокойство на правителствените кръгове във връзка със съществуващите ограничения, които пречат на ефективната дейност на управлението“.

Законопроектът стана част от законодателството за „разузнавателната общност“, разработвано от администрацията на Картър от началото на 1977 г. и прието от следващата администрация през 1981 година. В него е определен редът за одобряването на тайните операции, изложени са задълженията на правителството на САЩ във връзка с уведомяването на Конгреса за тях. Официалните кръгове оцениха високо това като внимателен опит на Белия дом „да рационализира действащата сега система за контрол“. Като резултат ЦРУ получи по-голяма свобода. Ръководителят на изпълнителната власт трябва да одобрява само тайните операции от „голям мащаб“ като предоставянето на военна помощ или използването на въоръжените сили на САЩ в международните конфликти.

Колкото до установения от закона ред сенатските комисии и Камарата на представителите на Конгреса да бъдат уведомявани предварително за подготвяните тайни операции на ЦРУ в чужбина, под предлог, че е нужно да се пази тайна и действията на ЦРУ да станат по-оперативни, правителството предложи това да се отнася само до

минимален брой от тях. Накратко казано беше направено всичко, за да се избави „разузнавателната общност“ дори от символичната „опека“ на Конгреса. Нещо повече, президентът си присвои правото да не се съветва с представителите на законодателната власт по онези аспекти от дейността на разузнаването, които „имат отношение към националната сигурност“. А тъй като, както показва американската практика, въпросът, дали се касае за националната сигурност, във всеки конкретен случай се решава от самия президент, ЦРУ се превърна в еднолично оръжие на стопанина на Белия дом.

Когато на 18 август 1978 г. президентът Картър посети щабквартирата на ЦРУ в Ленгли, в изказването си пред сътрудниците от ведомството той е поставил задачата за всестранно активизиране на цялостната шпионска система, насочена на първо място срещу СССР и другите социалистически страни. Като е оценил високо „постиженията на ЦРУ“, Картър е подчертал тогава, че сферата на дейност на „разузнавателната общност“ ще бъде разширена още повече, за да бъдат обхванати „всички райони на земното кълбо, почти всяка страна в света, включително и нашите близки съюзници и приятели“. При това, както директорът на ЦРУ е допълнил президента, в резерв остава „военизираният потенциал като част от възможните ни тайна операции“, пускани в действие, ще добавим ние, всеки път, когато САЩ поискат да заздравят позициите на американските монополи в една или друга страна и да натрапят своя диктат на народите им.

След като стопанин на Белия дом стана Рейгън, който още по време на предизборната борба многократно се изказваше за нуждата от активизиране на ЦРУ, във Вашингтон сметнаха, че параванът, създаден от предшественика му, ограничава действията на този ударен отряд на военнопromишления комплекс. Роптаенето от страна на ръководителите на централното разузнаване, че известните ограничения, наложени на „разузнавателната общност“, намаляват ефективността на действията му, срещна пълно разбиране от страна на новата администрация, която полага трескаво усилия, за да приспособи по-добре разузнаването към условията на новия външнополитически курс на САЩ, насочен към изостряне на международната обстановка. В тези работи президентът Рейгън разчита на съветите и препоръките на вицепрезидента Джордж Буш, бивш директор на ЦРУ. За осъществяването на програмата от реформи

президентът се обърна към близкия си приятел Уилям Кейси, който ръководи комитета за избирането на Рейгън и в САЩ се ползва с репутацията на голям специалист в областта на шпионажа и тайните операции. Според единодушното мнение на вашингтонските коментатори за американските органи на шпионажа и диверсиите наистина настъпи „златен век“. „Разузнавателната общност“ постоянно набира сила, стимулирана от потока долари (бюджетът на органите и годишно нараства със 17 на сто, а това е повече от увеличението на бюджетните средства за Пентагона). Както отбелязват американските специалисти, с разширяването на мрежата за събиране на шпионски сведения е тясно свързана вероятността за активизиране на тайните операции, които трябва да влияят върху развитието на международните събития, а не само да проникват в тайните на чуждите правителства.

Накратко казано всичко показва, че „разузнавателната общност“ се намира ако не пред прага на ново, коренно преустройство, то в процес на разширяване и повишаване ефективността на нейните действия. В бъдеще, както подчертава американският печат, ще бъдат привлечени повече средства и повече хора и отново ще се разчита пак на същите зловещи тайни операции и подкрепа на агресивната политика на американския империализъм.

Що се отнася до съвременната структура на най-горния ешелон на „разузнавателната общност“ на САЩ, той се характеризира с наличието на следните звена.

В помощ на директора на централното разузнаване още през 1958 г. е създаден, а през 1965 г. претърпява известна реорганизация Съветът за разузнаването, който обединява представители на всички разузнавателни ведомства. Той действа практически непрекъснато: заседанията му се провеждат най-малко веднъж седмично в щабквартирата на ЦРУ в Ленгли.

Съветът носи отговорност за разработването на препоръки по основните въпроси на разузнавателната дейност на САЩ и следи работата на общността и независимите отдели в министерствата и ведомствата, свързани със събирането на информация за другите страни. Дадено му е правото да разглежда плановете за отделните операции и за координиране действията на разузнавателните служби при решаването на конкретните им задачи, поставени от СНС. През

1968 г. за одобряване от съвета е предаден например разработеният от разузнаването план за акцията на Пентагона, която трябваше да попречи в Чехословакия да бъдат въведени войски на страните от Варшавския договор и да подтикне към антиправителствени прояви контрареволуционните сили в страната.

Освен това съветът играе важна роля при „обработването на информацията, събирана от националното разузнаване“: при определянето на нуждите от такава информация и нейната спешност, при наблюдението на разпространяването на документите и осигуряването на защита от разсекретяване на източниците на информация. Той дава окончателното заключение по разузнавателната информация, изпращана на СНС и на президента, изразяващо мнението на цялата „разузнавателна общност“. За обсъждане и одобряване от него се внасят всички подготвени от разузнавателните служби на САЩ доклади за политическото ръководство на страната, специалните меморандуми, фундаменталните изследвания, всекидневните и ежеседмични разузнавателни сводки и по-специално най-важният заключителен документ — „Националната разузнавателна оценка“, съдържаща анализ на определен проблем или на положението в една или друга страна в света. По официални американски данни Съветът за разузнаването на САЩ подготвя годишно 50–60 подобни „оценки“ и над 125 специални доклада. В качеството си на висш координационен орган той решава въпроса, коя от разузнавателните служби и в какъв срок трябва да получи едни или други сведения, представляващи военна или държавна тайна на действителен или потенциален противник. Това се прави, за да се обхване целият кръг от интересуващите разузнаването проблеми и заедно с това да се изключи дублиране при организирането на шпионажа.

Съветът се обслужва постоянно от 14 подчинени му комитета и няколко специални групи, съставени от представители на всички органи на „разузнавателната общност“ и от лица, работещи в различни отрасли на науката и техниката. Тези комитети изпълняват цялата подготвителна работа, т.е. обединяват и правят предварителен анализ на предоставената им шпионска информация от политически, икономически и военен характер. Това би могло да бъде оценка за стабилността на една или друга чуждестранна държава, обект на

експанзионистичната политика на американския империализъм, изясняване на потенциалните възможности на вероятен противник в областта на ядреното оръжие или отговор на въпроса, как може да се извлече най-голяма полза от програмата за подпомагане на другите страни и т.н.

През 1965 г. Съветът за разузнаването претърпя известно преустройство, за да функционира „по-ефикасно, отколкото в миналото“^[3].

След реорганизацията от 1965 г. структурата на Съвета за разузнаването и системата на подчинението му е следната: президентът — СНС — директорът на ЦРУ — и още шест организации: ЦРУ, Бюрото за разузнаване и изследвания на Държавния департамент, ФБР, Разузнавателният отдел на Комисията за атомна енергия, РУМО и АНС. Броят на членовете на съвета е намален от десет на седем. Началникът на РУМО е единственият представител в него на трите вида въоръжени сили и на Министерството на отбраната. Той е длъжен да дава единното заключение на Пентагона по изходящата информация, за да може на заседанията на съвета да няма спорове между различните военни представители около националните разузнавателни оценки.

Тази структура и системата на подчинение бяха запазени без съществени изменения до 18 февруари 1976 г., когато Съветът за разузнаване бе закрит с изпълнителна заповед на президента Форд. След това този орган започна да се нарича Национален съвет за разузнавателната дейност в чужбина. В него както и преди влизат ръководителите на всички съставни части на „разузнавателната общност“. Той има широк кръг от задължения: контролира изпълнението на бюджета и използването на ресурсите, разработва общите принципи на ръководство за изпълнение на разузнавателните програми на ЦРУ, РУМО, АНС и на страната като цяло. Освен това той степенува по важност шпионската информация, която трябва да се получи и обработи, както и съставянето на националните разузнавателни оценки. През 1956 г. беше образувана специална група — Междуведомствен подкомитет на СНС, на когото бе възложено политическото ръководство и одобряването на тайните операции на „разузнавателната общност“, свързани с голям риск, а също и общият анализ на тази дейност с оглед на интересите на САЩ. Освен това тя

има задължението да осигурява на правителството на САЩ възможността да се отрече от разработването и провеждането на подобни операции или „под благовиден предлог“ да се „откаже“ от участието си в тях. Както заяви бившият директор на ЦРУ Ричард Хелмс, „специалната група беше орган, създаден да прекъсне веригата, свързваща президента с тази дейност, да го предпази от участие и с това да смене отговорността от него“^[4]. В групата влизат помощникът на президента по националната сигурност, директорът на централното разузнаване, заместник-министърът на отбраната и заместник-държавният секретар по политическите въпроси. Те се срещат всяка неделя.

При президента Айзенхауер специалната група бе преименувана на „Група 54-12“, а след това, през 1964 г. — на „Комитет 303“. От 1970 г. тя е известна като „Комитет 40“. При идването на власт на нова администрация или когато американската общественост научи за съществуването на тази строго секретна организация, името ѝ се променя. По онова време заседанията на комитета се председателствували обикновено от държавния секретар на САЩ Х. Кисинджър.

Контролирайки програмите за тайните операции, „Комитет 40“ разглежда целите им, определя ще могат ли предлаганите пътища и начини да осигурят изпълнението на поставените задачи, преценява степента на вероятност на успеха, а също така решава и въпроса „приемливи“ ли са и отговарят ли на „националните интереси“. Както стана ясно по-късно, функциите на „Комитет 40“ не се изчерпват с това. В задълженията му влиза също при планирането на тайните операции да осигури на правителството на САЩ възможността да се „откаже“ от тях „под благовиден предлог“. Той трябва да одобрява и разходите — от 10 хил. долара нагоре, които не подлежат на отчет по обикновените правителствени канали и са предназначени за такива акции, които могат да имат нежелателни политически последици за САЩ. „Комитет 40“ е обсъдил и одобрил например програмите на тайните операции за използването на шпионските кораби „Либърти“ и „Пуебло“, а също и на разузнавателния самолет ЕС-121 (свален в КНДР през 1969 г.).

Ако се вярва на американските източници, „Комитет 40“ не е бил в състояние да контролира малко по-подробно действията на

„разузнавателната общност“. Понякога той дори не е бил уведомяван за замислените тайни операции и затова в структурата на управлението на общността играе роля на орган с „ограничена ефективност“. Упълномощаването на „Комитет 40“ като орган на изпълнителната власт да планира тайни операции не изключва възможността да се използват и други, не толкова официални пътища. Действащите правила могат да се пренебрегват и много пъти са пренебрегвани от високопоставени правителствени чиновници и от чиновници от ЦРУ. Например във връзка с решението за физическо ликвидиране на чилийския генерал Шнайдер президентът Никсън, заобикаляйки официално установените инстанции, е дал указание на ръководителите на ЦРУ да не се консултират с „Комитет 40“ или с други органи, които имат отношение към разработването на външната политика. Комитетът не е бил информиран и за плановете на ЦРУ, предвиждащи за подготвяното убийство на Фидел Кастро да бъдат привлечени представители на престъпния свят. В средата на 70-те години „Комитет 40“ беше превърнат в консултативна група по провеждането на тайните операции, която отговаря за оценката на тайните действия на „разузнавателната общност“, препоръчвани на президента за одобрение.

Новосъздадената консултативна група включва помощника на президента по националната сигурност, държавния секретар, министъра на отбраната, председателя на Комитета на началник-щабовите и директора на централното разузнаване. Като наблюдатели на заседанията ѝ могат да присъствуват министърът на правосъдието и директорът на административно-бюджетното управление.

Освен Съвета за националната сигурност, Комитета за разузнавателната дейност в чужбина, създаден на мястото на Съвета за разузнаване на САЩ и Консултативната група за провеждане на тайни операции, създадена на мястото на „Комитет 40“, в системата на изпълнителната власт на САЩ съществува още един орган, който има право да контролира „разузнавателната общност“ и да се намесва в тайните ѝ работи. Това е Президентският консултативен съвет за разузнавателната дейност в чужбина, както се нарича той понастоящем. Този орган е създаден в средата на 50-те години за „постоянен надзор и оценка“ на цялата дейност на националното разузнаване. Зачестилите провали и грубите грешки в работата на ЦРУ

и на другите разузнавателни служби значително уронват престижа на САЩ. Това естествено предизвика раздразнение сред управляващите кръгове на страната: чуваха се искания да се разследват тайните операции на специалните служби, обсъждаха се проекти за създаване на обединена комисия за контрол върху разузнаването. След едно подробно разследване Айзенхауер обяви на 6 февруари 1956 г., че към президента се създава постоянен Съвет на консултантите по разузнавателната дейност в чужбина.

Както и другите неофициални „комисии от видни граждани“, съветът на консултантите бе широко рекламиран: съобщаваше се, че в „независимия орган“ са представени хора с различни специалности и възгледи, притежаващи фундаментални знания и опит в обезпечаването на националната сигурност. В действителност в него всеки път влизаха доверени лица на президентите на САЩ измежду видните дейци от миналото и представители на най-едрите монополи. Отначало те бяха седем; през следващите години броят на членовете на съвета достигна девет, след това — единадесет, а накрая — седемнадесет души. Американският печат много точно характеризира тази организация като „комитет на стражевите кучета“^[5].

Създаването на Съвета на консултантите е формална хитрост, за да се противодействува на опитите, правени тогава от отделни законодатели, да бъде образувана официална комисия за наблюдение на „разузнавателната общност“. В края на втората половина на 50-те години значението на съвета рязко намаля. През 1961 г. след провала на нахлуването в Куба Конгресът бе обхванат от нова вълна на остро недоволство от „произволните“ действия на ЦРУ. В отговор на това на 4 май 1961 г. президентът Кенеди с изпълнителна заповед № 10 938 обяви, че възстановява правата на съвета. За да му се придаде по-голяма тежест, той бе преименуван на Президентски консултативен съвет за разузнавателната дейност в чужбина. В заповедта се заявява че съветът ще изучава и оценява всички функции на ЦРУ и на другите органи на изпълнителната власт, които имат подобни задачи в областта на разузнавателната дейност.

Известно време начело на съвета беше Джеймс Килиан-младши, председател на Масачузетския технологичен институт. През есента на 1961 г. го смени видният деец на Демократическата партия Кларк Клифърд. При Джонсън Клифърд, който бе сред близките приятели на

президента, беше главният му съветник по военните, дипломатическите и разузнавателните въпроси, а по-късно стана министър на отбраната на САЩ. Директорът на известна във Вашингтон банка и на корпорацията „Дженеръл аналейн енд филм“ Клифърд е един от авторите на Закона за националната сигурност от 1947 година. В съвета влизаха представители на монополистичния капитал: шест директори на различни банки и корпорации, двама големи военни дейци (генерал Максвел Тейлър и адмирал Дж. Сайдс, бивш командоващ Тихоокеанския флот) и един виден специалист в областта на разузнаването (професорът по история от Харвардския университет Уилям Лангер, по време на войната ръководител на службата за изследвания и анализ на УСС, а след това специален помощник на държавния секретар по разузнаването и изследванията). Това още веднъж показва по какъв начин се осигурява поддържането на работен контакт между монополистичните съюзи и държавния апарат на САЩ.

През следващите години американската администрация взе мерки за засилване дейността на съвета. На 20 март 1969 г. Белият дом публикува изпълнителна заповед № 11 460 на президента Никсън, в която се определят задачите и функциите на Президентския консултативен съвет. В нея по-специално се казва, че съветът трябва да консултира президента за целите, характера, извършването и координирането на различните видове общонационално разузнаване и ръководството му. За ръководител на съвета още през февруари 1968 г. бе назначен председателят на Института за изследвания в областта на отбраната Максвел Тейлър, бивш председател на Комитета на началник-щабове и един от най-влиятелните военни съветници на президента Кенеди. Преди това като посланик на САЩ в Южен Виетнам той активно допринасяше за ескалацията на американската агресия в тази страна. През април 1970 г. председател на Президентския консултативен съвет стана адмиралът от запаса Джордж Андерсън-младши, който от 1961 до 1963 г. беше началник на главния щаб на ВМС на САЩ, а от 1963 до 1966 г. — посланик в Португалия. След това на този пост дойде Лео Черн, един от ръководните дейци на Американския изследователски център.

През последните години съветът се събира във Вашингтон на заседания (които обикновено продължават два дни) един път на два

месеца и оценява работата на „разузнавателната общност“ на САЩ, а също така изработва препоръки за повишаване на нейната ефективност. (По сведения, проникнали в печата, за четири и половина години съветът е представил на президента общо 200 такива предложения, 190 от които са одобрени от правителството^[6].) На заседанията на съвета представителите на ЦРУ и на другите разузнавателни служби на САЩ периодично запознават членовете му в общи линии с текущите методи за събиране на информация за другите страни и с последните разузнавателни оценки. Като цяло дейността на разузнаването и особено неговите тайни операции, насочени към поддържане и установяване на удобни за САЩ диктаторски режими, рядко се обсъждат на заседанията на съвета, с изключение на случаите, когато тя внезапно се е разчула. Както признават американските експерти, съветът е изиграл важна роля за разработването на програмите за въздушно-космическо разузнаване. Още в началото на 50-те години един от неговите подкомитета, ръководен от доктор Едуин Ландъм, президент на „Полароид корпорейшън“, предлага няколко технически новости за събиране на разузнавателна информация и по-специално използването на самолета за високи полети Ю-2. По различно време съветът прави също така предложения на правителството, свързани с координирането на разузнавателната дейност на САЩ, с реорганизацията на органите на разузнаването на Министерството на отбраната, с прилагането на научно-техническите постижения в системата на АНС. Преди няколко години съветът разработи и представи на президента доклад за състоянието на икономическото разузнаване на САЩ срещу СССР и другите страни от социалистическата общност, за резултатите от данните, получени в тези страни с усилията на личния състав на ЦРУ и РУМО. Сега вече с пълно основание може да се твърди, че години наред американските президенти използват Консултативния съвет като сравнително безопасен „домашен“, но много влиятелен орган, занимаващ се с разбора и анализа на провалите в разузнаването, получили обществен отзвук. Например след разгрома през 1961 г. в залива Кочинос на контрареволуционните наемници, обучени и подготвени от ЦРУ, президентът Кенеди задължи съвета да разработи проект за реорганизирано на „разузнавателната общност“. По същия начин през 1968 г. президентът Джонсън прибягна до услугите на Консултативния

съвет, за да бъде проучен всестранно въпросът, защо ЦРУ като професионална организация не е било на висота и не е успяло предварително да определи кога войските на страните от Варшавския договор ще влязат в Чехословакия, която в резултат на подривните действия на империалистическите сили беше изправена пред опасността да загуби независимостта си.

Въпреки всичко Президентският консултативен съвет не се превърна в „стражево куче“ на „разузнавателната общност“ на САЩ. Според твърденията на комисията Рокфелер, която в средата на 70-те години разследва тайните операции на американското разузнаване, съветът не е успял да контролира дейността на ЦРУ. Дори в малкото случаи, когато членовете на съвета внезапно са проявили интерес към незаконни или просто неуспешни действия на ЦРУ и са се опитвали поне малко да се ориентират в станалото, те неизбежно са срещали противодействие.

В изпълнителна заповед № 11905 от 18 февруари 1976 г., „насочваща разузнаването към енергични действия“, президентът Форд не подкрепи идеята Президентският консултативен съвет да бъде превърнат в „стражево куче“ на ЦРУ. Напротив, той отдаде предпочитание на създадения от него и споменат вече Съвет за контрол на националното разузнаване, състоящ се от трима души, който трябва да следи дейността на „разузнавателната общност“. Към същата линия се придържа и президентът Картър, който през 1978 г. взе решение да запази Съвета за контрол на националното разузнаване и да разпусне Президентския консултативен съвет.

С идването на власт на администрацията на Рейгън, която си постави задачата да създаде „съвършена, високоефективна и урегулирана система на разузнаване“, Президентският консултативен съвет за разузнавателната дейност в чужбина беше възстановен и се вземат мерки за повишаване на неговата роля^[7]. Изглежда, че при това не е минало без намесата на новия директор на ЦРУ Уилям Кейси.^[8] Работата е там, че от март 1976 до май 1977 г. Кейси е член на този съвет и е в течение на операциите на ЦРУ. Той се е специализирал главно в икономическото разузнаване срещу СССР. Като член на съвета Кейси отговаря за експериментите по сравнителен анализ на съветските и американските стратегически планове и на потенциалните възможности на противовъздушната отбрана на

Съветския съюз. За съвременното развитие на САЩ е характерно системното разширяване на изпълнителния апарат и превръщането му във водещо звено на държавния механизъм. Огромната и постоянно нарастващата по размери машина на изпълнителната власт заема сега централно място при разработването и провеждането на външната и военната политика на САЩ. По най-различни канали монополите оказват постоянно влияние върху срасналия се с тях държавен апарат. По-специално, за да привържат по-здраво разузнаването към колесницата на финансовия капитал и да го поставят в по-голяма зависимост от себе си, монополите разширяват мрежата от различни координиращи и консултативни органи и издигат свои представители в тях. Процесът на набъбване и милитаризиране на изпълнителния апарат, обхванал в една или друга степен всички негови звена, засяга особено „разузнавателната общност“ — един от най-активните инструменти на монополите в борбата им за запазване и укрепване на световните позиции на американския империализъм и за засилване на международното напрежение.

---

[1] Koenig, L. The Truman Administration. New York, 1956, p. 58, 65. ↑

[2] Къркпатрик смята тези действия за прибързани. „Отказа си от системата на СНС — пише той десет години по-късно — президентът Кенеди заплати с провала на операцията в залива Кочи-нос... Ако президентът беше поискал операцията да се обсъди в системата на СНС след съответната подготвителна работа, той би могъл да получи несравнимо по-реалистична оценка“ (Kirkpatrick, L. The Real CIA. New York, 1968, p. 261). ↑

[3] Kirkpatrick, L. Op. cit, p. 227. ↑

[4] Richard Helms Testimony, 6/13/75, p. 28–29. ↑

[5] The New York Times, 3. V. 1961. ↑

[6] The New York Times, 29. IV. 1968. ↑

[7] The International Herald Tribune, 9. VII. 1981. ↑

[8] Уилям Кейси подаде оставка в разгара на скандала около незаконните продажби на оръжие за Иран. В началото на март 1987 г. за директор на ЦРУ беше назначен Уилям Уебстър, дотогава директор на ФБР. — Бел.ред. ↑

ГЛАВА 2
„РАЗУЗНАВАТЕЛНА ОБЩНОСТ“ НА САЩ
ДНЕС

ДВУГЛАВОТО ЧУДОВИЩЕ

Водещата съставна част на „разузнавателната общност“ на САЩ е Централното разузнавателно управление. Създадено веднага след края на Втората световна война, то е първото в страната самостоятелно разузнавателно ведомство. На ЦРУ се възлагат три главни задачи: първо, да получава разузнавателни сведения както по таен, така и по легален път; второ, да обобщава и съпоставя информацията, събрана от другите членове на „разузнавателната общност“, да я оценява и представя на висшите политически дейци в страната във форма, удобна за практическо използване; да подготвя и изпълнява „специални операции“, имащи за цел борба против световния социализъм и установяване и подкрепа на удобни на САЩ реакционни режими.

Законът за националната сигурност дава на ЦРУ възможност да не се затваря строго в рамките на разузнавателната дейност (по събирането и оценката на информацията, която постъпва от всички източници), а да влияе и върху държавната политика. На това много настояват ултрадесните привърженици на политиката от позиция на силата, които са за милитаризация на икономиката и на обществения живот в САЩ. По думите на Алън Дълес този закон осигурява на американското разузнаване „по-влиятелно положение в правителството, отколкото има разузнаването в която и да било друга страна в света“^[1].

Размерите и властта на ЦРУ „растат в геометрична прогресия“. По инициатива на президента Х. Труман през 1948 г. СНС издава секретно нареждане, което разрешава на ЦРУ да предприема тайни операции в подкрепа на външнополитическия курс на американските управляващи кръгове, за да влияе върху събитията в другите страни и да ги насочва в русло, което е изгодно за интересите на САЩ. В нареждането се подчертава, че тайните операции трябва да се извършват по такъв начин, че при нужда американското правителство винаги да може да се отрече от тях. Така че ЦРУ, както е и замислено от инициаторите за създаването му, трябва не само да събира, оценява

и обработка разузнавателните сведения, за да осигурява на Белия дом съответната информация за всички събития с международно значение, не само да координира дейността на правителствените органи на разузнаването, но и да извършва самостоятелни външнополитически акции по задание на СНС, т.е. да има „право да взема решения, като разчита на своята информация, и да прилага на практика политика, основаваща се на данните от разузнавателната служба“^[2].

Централното разузнавателно управление, пише известният френски социолог Клоуд, именно затова е в центъра на вниманието, защото не се ограничава със събирането и анализа на секретната информация, а предприема тайни действия, за които научава цял свят. Поради това и в САЩ, и извън пределите им ЦРУ е олицетворение на тъмна сила, която „служи на империята“.

През 1949 г. американският Конгрес приема така наречените поправки към Закона за националната сигурност. По същество това е нов закон, който предвижда да бъдат разширени правата и възможностите на създаденото две години преди това Централно разузнавателно управление. По време на обсъждането му председателят на сенатската комисия по въоръжените сили М. Тайдингс недвусмислено заявява, че американското правителство единствено в света открито приема закони, които легализират една толкова специфична дейност.

В статията с изразителното заглавие „Разузнаването и външната политика — дилемата на демокрацията“ Уилям Барандс, виден експерт от Държавния департамент, описва по-късно какво представлява тази дейност.

Разглеждайки историята на ЦРУ, той отбелязва: „Американските ръководители стигнаха до заключението, че Съединените щати се нуждаят от организация, способна да решава някои задачи с помощта на средства, които са между обикновените средства на външната политика и откритата въоръжена намеса.“^[3] С други думи, Конгресът обедини и шпионажа, т.е. събирането на разузнавателни данни в чужбина, и „специалните операции“, наречени много сполучливо на Запад „мръсни номера“ и включващи широк кръг от политическа, икономическа, полувоенна и пропагандна дейност, под покрива на едно ведомство. ЦРУ е напълно легализирано правителствено

учреждение, пряко подчинено на държавния глава — президента, и ползващо се с неговата пълна и безусловна подкрепа.

Опасността, че ЦРУ няма само да събира информация, но и ще определя политическия курс, подчертава видният американски наблюдател Дж. Кук, се засили поради двойствените функции на ведомството. От самото начало ЦРУ представлява „двуглаво чудовище“ и опасенията на сенатора М. Тайдингс са съвсем основателни. Администрацията и Конгресът на САЩ действително за пръв път в историята на човечеството обявяват „мръсните номера“ за държавно дело и още тогава узаконяват използването на всякакви средства за намеса във вътрешните работи на други страни. И характерното тук е, че опитът, който САЩ вече имат в провеждането на тайни операции, им позволява, както се струва на ръководителите на американската администрация, да поставят пред ЦРУ по-големи по мащаб и по-сложни по съдържание задачи, включително и свързани с организирането на убийства на ръководители на чужди държави.

Законът от 1949 г. практически лишава постоянните комисии на Конгреса от възможността да се намесват в дейността на ЦРУ. Конгресът не е длъжен да контролира тайните операции. Председателите на комисиите по въоръжените сили и по бюджетните средства имат право да се обръщат към ЦРУ с въпроси за дейността му, но това съвсем не значи, че ЦРУ е длъжно непременно да отговаря. Във всеки случай интересуващите се никога не са виждали официалните директиви на СНС по разузнавателната работа, а без тях трудно може да се разбере истинската роля на ЦРУ в провеждането на външнополитическия курс на САЩ и да се знае за какво точно да се пита. Имало е срещи, разбира се, при закрити врати между удостоени с високо доверие сенатори и конгресмени и ръководители на ЦРУ, но що за срещи са това не знаят дори колегите им от Капитола. Никой не знае и какви препоръки са правили законодателите по време на подобни срещи и изобщо не е известно дали са се някакви препоръки. Във всеки случай в Конгреса никога не се е споменавало за това. Не се е стигало и до гласуване по спорните въпроси, които очевидно са възниквали на тези толкова законспирирани срещи. Накратко, всичко показва, че дори контролът върху ЦРУ на „високо равнище от комисиите на Конгреса“ не е нещо повече от мит. А колкото до „подкомисията за наблюдение на ЦРУ“, специално създадена по онова

време в сенатската комисия по въоръжените сили на САЩ, тя, както стана ясно наскоро, от години въобще не се е събирала.

По време на разискванията през 1973 г. във връзка с назначаването на Уилям Колби на поста директор на ЦРУ сенаторът Уилям Проксмайър обърна внимание на колегите си, че от Сената настояват да „гласуват слепешката“. Той заяви: „Ние фактически не разполагаме с точни сведения за г-н Колби. Не ни позволяват да се интересуваме от кариерата му и да съдим за деловите му качества. Не сме осведомени какви задачи е изпълнявал... и трябва да го одобрим за длъжност, за която знаем твърде малко...“^[4] Но всички подобни протести остават глас в пустиня.

По повод мотивите, накарали някои сенатори да гласуват против назначаването на Колби (те са 13 от 96), на 2 август 1973 г. в „Ню Йорк таймс“ пише, че те биха искали да видят на поста ръководител на ЦРУ някой друг, а не специалист по тайните операции, че на Съединените щати „им е дошло до гуша от секретност, тайни идеи и тайни личности“. В края на краищата, заключава вестникът, ЦРУ трябва да направи равностметка на тайната дейност и на чисто разузнавателните си функции^[5].

Е. Хамилтън прави извод от разискванията около централното разузнаване: „Самата дума ЦРУ е станала синоним на думата секретност; никой външен човек не може да узнае нищо освен съвсем приблизителни данни за полето на неговата дейност. ЦРУ никога не потвърждава и не опровергава никакви обвинения по свой адрес.“^[6]

Съществуват различни федерални закони и разпоредби, които задължават правителствените учреждения в САЩ по искане на властите да дават всякакви сведения за бюджета, структурата, функциите, броя на персонала, личния си състав и т.н. Но тези закони не се отнасят за ЦРУ, което има особено положение. Дори Министерството на финансите има нареждане да не докладва на Конгреса нищо, което засяга ЦРУ. При назначаването или уволняването на сътрудници директорът на ЦРУ не е обвързан с никакви политически и правови норми и препоръки, които са задължителни за правителствените учреждения в САЩ. Той се ръководи все от същия специален закон от 1949 г., който предвижда практически неограничени права на неговото ведомство. Освен това ЦРУ има специални пълномощия при действията си във всяка

интересуваща го страна да използва материалните средства и личния състав на всички американски правителствени органи, държавни и дори частни учебни заведения, търговски, профсъюзни, селскостопански и научни учреждения, търговски фирми и т.н. Показателно в това отношение е признанието на бившия специален помощник на директора на ЦРУ Томас Бридън за подкрепата на реакционните профсъюзи от разузнаването на САЩ. Значителна част от средствата, изразходвани от ЦРУ, заявява Бридън, бяха предназначени за профсъюзите и за Джордж Мини. Лично аз предадох 75 хил. долара на президента на Обединения профсъюз на работниците от автомобилната промишленост в Детройт^[7].

ЦРУ има право да субсидира програмите на коледжите, да поддържа и създава различни фондове и фондови организации, културни дружества и издателства, да основава и финансира частни корпорации, които осигуряват прикритие за тайната дейност на ведомството в чужбина^[8].

Като илюстрация може да послужи примерът с най-голямата и широко известна компания „Еър Америка“, действаща под прикритието на частна фирма. Компанията се финансира от ЦРУ, на щурвала на нейните самолети седят офицери от запаса на американските ВВС. База за създаването на „Еър Америка“ стана частната организация на въоръжените сили „Летящите тигри“. По време на Втората световна война компанията помага на Чан Кайши в борбата срещу японците и се занимава с подготовката на летателния състав на военновъздушните сили на САЩ за бойните действия в този район. След края на войната компанията, преименувана по това време в „Сивил еър транспорт“ (САТ), активно подкрепя чанкайшистките войски, отстъпващи под натиска на Китайската народноосвободителна армия. Самолетите на САТ хвърляха оръжие, боеприпаси и продоволствие. След това Тайван се превърна в опорна база на САТ. Именно оттам след това започнаха всички въздушни операции на компанията, организирани и финансирани от ЦРУ. През 1950–1951 г. САТ премести центъра на своите действия в Корея, където наред с изпълнението на задачите по снабдяването участва и в големи разузнавателни операции. През 1951 г. по поръчка на ЦРУ компанията прехвърли 12 хил. чанкайшисти от Тайван в Бирма. През 1959 г. тя докара от Бирма в Лаос със самолети още 3 хил. тайвански наемници.

През това време в Лаос транспортният флот на САЩ непрекъснато доставяше военни товари на генерал Фуми Носаван. В края на 50-те години компанията отново започна да се нарича „Еър Америка“. Операциите ѝ са провеждани в пълна тайна; нейните самолети и вертолетите нямат опознавателни знаци. Една от най-големите операции, осъществени от силите на тази компания, е снабдяването с оръжие на 45-хилядната армия на племето мео в Лаос, която съгласно плановете, разработени от ЦРУ, трябваше да блокира пътя за снабдяването на патриотичните сили в Южен Виетнам.

Представа за мащабите на дейността на „Еър Америка“ дават размерите на нейния самолетен парк, възлизащ през 1968 г. на 200 машини, с чието обслужване са заети 11 хил. души. В Тайван се намира и дъщерната компания на „Еър Америка“ — „Еър Ейша“ с щат от 8 хил. души.

Дори самото ЦРУ, както съобщава Кристофър Робинс в книгата си „Еър Америка“, никога не е могло да определи точно докъде се простират въздушните му пипала. Оказва се, че не е възможно да се пресметне точният брой на самолетите, контролирани от него; приблизителни са също така и данните за броя на личния му състав. В средата на 60-те години Ричард Хелмс, тогавашният директор на ЦРУ, задава на един от щабните офицери, както изглежда, прост въпрос: „С колко самолета разполага ЦРУ?“ На един офицер с голям опит в работата в тайната служба е възложено да проучи операциите на авиационните компании на ЦРУ. След три месеца напрегната работа той окачва в една строго охранявана стая на управлението огромна карта на света, по която са забити стотици цветни карфици. След това в продължение на един час той говори за десетките летища и стотиците самолети, които принадлежат на ЦРУ. С извиняващ се глас офицерът докладва, че картата е може би с точност до 90 на сто, защото авиационните компании постоянно наемат самолети една от друга, сменят двигателите и номерата на опасните площи и разглобяват машините за резервни части. Така че след като три месеца е проучвал материалите, с които разполага ЦРУ, офицерът не е имал ясна представа за броя на самолетите, които принадлежат на управлението. Той обаче може да каже, че само компанията „Пасифик корпорейшън“, в която влизат „Еър Америка“ и „Еър Ейша“, наброява повече от 10 хил. души, почти толкова, колкото е тогава целият щат на ЦРУ^[9].

Както съобщават бивши длъжностни лица, ЦРУ използва свободно американските военни бази и „излишната“ военна техника, за да създаде, както се говори, световна мрежа от снабдителни пунктове и от оперативни бази.

Любопитна е следната подробност. Съгласно закона от 1949 г. ЦРУ има право да изразходва материални средства, без да спазва обичайните правителствени процедури и да се отчита само с писмено удостоверение от директора на управлението. Последният не е длъжен да дава отчет нито на Сената, нито на Камарата на представителите, нито на който и да било правителствен орган в САЩ, как и за какво изразходва средствата ЦРУ^[10]. Директорът на ЦРУ може самостоятелно да се разпорежда с всякакви суми от огромните бюджетни средства, без каквото и да било надзор от страна на висшите власти и без обяснения. „Това — както правилно отбелязва американският политолог Х. Рансъм — наистина е необикновено широка власт за ръководителя на едно изпълнително ведомство, където работят хиляди хора и чиито годишни разходи се изчисляват на стотици милиони долари.“^[11] С това се обяснява фактът, че през последните десетилетия, когато става дума за външната политика на САЩ, наред с името на президента неизменно се споменават три имена и три учреждения: държавният секретар, министърът на отбраната, ръководителят на централното разузнаване и съответно — Държавният департамент, Пентагонът и ЦРУ. Административната длъжност директор на ЦРУ се превърна в ключов политически пост в правителството на САЩ. Той е един от малкото хора, които дават препоръки на президента по главните проблеми на националната политика. Тъй като същевременно е и председател на Националния съвет за разузнавателната дейност в чужбина, директорът на ЦРУ не само осигурява на президента на САЩ информация, но и въз основа на данните от разузнаването разработва изводи и оценки, които често предопределят насоката на националната политика и решенията на правителството. Както отбелязват американските автори, това „уникално и твърде опасно съчетание на функции“ прави поста ръководител на централното разузнаване най-влиятелния в държавата.

И това не е случайно. Такъв е замисълът още при създаването на ЦРУ, това се определя от цялото развитие на следвоенната външна политика на САЩ. Сенаторът Ричард Ръсел (демократ от щата

Джорджия), бивш председател на сенатската комисия по въоръжените сили, близък на Белия дом и очевидно достатъчно осведомен, нарича директора на ЦРУ „второто по могъщество“ лице в американската администрация^[12]. В потвърждение на това познавачът на задкулиската страна от политическия живот в САЩ известният американски наблюдател Дрю Пирсън отбелязва, че след президента най-важният човек, който определя външната политика на САЩ, е ръководителят на ЦРУ. Той „може да сменява крале и президенти, да прави преврати и да приближава войната“ дори в по-голяма степен от държавния секретар. При Рейгън, с чието идване на власт рязко се засили агресивността на ултрареакционните империалистически сили и който отрежда на ЦРУ ролята на главен организатор на „тайните войни“ или, както пише американският печат, на „безшумно оръжие на президента“, директорът на ЦРУ официално стана член на правителството.

Ние засегнахме въпроса за главните закони, които определят мястото и ролята на ЦРУ в държавния механизъм на САЩ и откриват пред него широк простор за всевъзможни превишения на властта и произволно разширяване на официалната му компетенция, когато това налагат специфичните условия на дейността му. Известните закони обаче все пак не дават пълна представа за действителната широта на пълномощията на ЦРУ, освен тях съществуват и съвършено секретни директиви на СНС. Още Алън Дълес открито пише, че законът разрешава на Съвета за национална сигурност, т.е. фактически на президента, да възлага на ЦРУ и други пълномощия освен споменатите в закона. „Тези пълномощия не подлежат на разгласяване.“ Дълес има предвид „специалните операции“ и тайните акции за установяване (често чрез военни преврати) на удобни за монополистичния капитал на САЩ реакционни политически режими — именно тези, за които в основния документ на Международното съвещание на комунистическите и работническите партии се казва следното: „Въоръжени интервенции, жестоки репресии — особено там, където борбата взема най-остри форми и където революционните сили се сражават с оръжие в ръка, — контрареволюционни заговори, реакционни и фашистки преврати, провокации и шантаж — всичко това е пуснато в ход от империализма.“^[13]

В един случай това е борба за запазване или реставриране на монархичен или профашистки режим, в друг — предаване на властта на военна хунта, в трети — реакционен държавен преврат, извършван под либералнодемократични лозунги, т.е. във всеки отделен случай при планирането на тайните акции се има предвид политическото положение, създадо се в страната, която интересува американските монополи, и оценката на ЦРУ за вътрешното ѝ положение.

С времето „специалните операции“ станаха неразделна част от практическата дейност на ЦРУ. Целият свят е свидетел как в страните, където протежетата на монополистичния капитал на САЩ са в непосредствена опасност, „специалните операции“ прерастват в открити военни действия.

Следователно, обслужвайки експанзионистичните стремежи на монополите, ЦРУ със знанието и одобрението на ръководителя на изпълнителната власт в САЩ се намесва активно във вътрешните работи на други държави. Такъв характер имат държавният преврат в Иран през 1953 г., военният преврат в Гватемала през 1954 г., реакционният преврат в Камбоджа през 1970 г., въоръженото нахлуване в Куба през 1961 г., намесата в работите на Виетнам, свалянето на демократичното правителство на Хуан Бом в Доминиканската република, убийството на Салвадор Алиенде и превратът в Чили, нахлуването в Гренада през 1983 г., които са организирани от ЦРУ.

Такава е хронологията на основните международни събития с участието на ЦРУ и тя говори сама за себе си. Що се отнася до оценката на последиците на тези операции от гледна точка на интересите на самите Съединени щати, тук ще бъде уместно да цитираме бившия председател на сенатската комисия по въоръжените сили на САЩ сенатора Джон Стенис, който едва ли има интерес да съгъства боите. Участието на ЦРУ като таен орган на американската външна политика в „студената война“, твърди сенаторът, „вече не служи на националните интереси, ако въобще някога им е служило“. Към това трудно може да се добави нещо.

Другата страна от дейността на „двуглавото чудовище“ е свързана, както вече отбелязахме, с организирането на шпионаж против страните както потенциални противници, така и сегашни съюзници на САЩ, включително и от военнополитическите блокове.

Основните му усилия, както ще бъде показано по-нататък, са насочени към разкриване на военноикономическия потенциал на страните — участнички във Варшавския договор, и преди всичко на отбранителната мощ на Съветския съюз — главната опора на социалистическата общност, на силите на прогреса и мира. Според ръководителите на ЦРУ подобна информация, даваща храна на милитаристичния курс на американския империализъм, трябва да помогне на Съединените щати да си осигурят положение на господстваща държава в света във военно отношение.

За да бъде пълна представата за мястото и ролята на ЦРУ в разузнавателната система на САЩ, ще се обърнем към някои официални данни. Общият брой само на кадровите служители на управлението възлиза на 18 хил. души. През последните години бюджетът на ЦРУ е достигнал почти 5,5 млрд. долара.

По различни причини бюджетът на ЦРУ (включително отпуснатите средства за конкретни проекти) дава малка представа за действителните размери на това ведомство и за истинския размах на действията му. В такива големи тайни операции като например войната в Лаос, тайната дейност във Виетнам, нахлуването в залива Кочинос преките разходи на ЦРУ и отпуснатите средства за различните проекти са само незначителна част от общите разходи, които се понасят от правителството на САЩ.

По размерите, бюджета и персонала в чужбина ЦРУ може да се сравнява само с Държавния департамент. В книгата „Хилядата дни на президента Кенеди“ Артър Шлезинджър-младши съобщава, че през 1961 г. например ЦРУ е имало в чужбина толкова хора под официален покрив (т.е. на постове на чиновници от дипломатическата служба или от управлението за международно развитие), колкото и Държавният департамент. В редица случаи броят на сътрудниците на ЦРУ е надвишавал броя на служителите на Държавния департамент в политическите отдели на американските мисии. Често ръководителят на местния отдел на ЦРУ е бил в страната по-дълго от посланика, имал е на разположение повече пари и се е ползвал с по-голямо влияние. Това положение се запазва и през следващите години. Показателна е и самата организационна структура на ведомството. Сега е известно, че ЦРУ се дели на четири основни управления, известни като

„дирекции“, всяка от които по традиция още от началото на 50-те години се ръководи от заместник-директор.

Най-голямото подразделение на ЦРУ е Оперативната дирекция, която отговаря за всички тайни операции и за дейността на повече от 90 задгранични представителства на ЦРУ. През последните години тази дирекция (която по-рано се нарича Управление за планиране) има около 8–10 хил. служители и бюджетът ѝ достига 3,5 млрд. долара годишно.

След това идва Информационно-аналитичната дирекция, която има за задача да съпоставя, анализира и разпространява разузнавателната информация, събирана от всички органи на разузнаването на САЩ в чужбина, както и информацията, черпена от открити източници. В дирекцията има около 3 хил. служители, а годишният ѝ бюджет възлиза на около 75 млн. долара.

Трета поред е Научно-техническата дирекция. Тя осъществява ръководството на научноизследователските и опитно-конструкторските работи за създаването на такива технически средства за събиране на разузнавателна информация като например спътниците шпиони; анализира научно-техническите данни, получавани по всички канали. Персоналът на дирекцията е около 1500 души, бюджетът се определя на 125 млн. долара годишно, без да се смятат големите допълнителни суми (обикновено 500 млн. — 1 млрд. долара), харчени например от разузнавателната служба на военновъздушните сили за технически системи за събиране на информация.

Накрая идва Административната дирекция, която обединява функции като службата за личния състав, обучението, безопасността, връзката, снабдяването, финансите и медицинската служба. През последните години персоналът на тази дирекция е нараснал на 4500 души, а бюджетът ѝ възлиза на около 200 млн. долара годишно.

---

[1] Dulles, A. *The Craft of Intelligence*. New York, 1963, p. 4. ↑

[2] Wise, D., T. Ross. *The Invisible Government*. New York. 1964. p. 95. ↑

[3] *Foreign Affairs*, vol. 47, N2, January 1969. p. 283. ↑

[4] *Progressive*, September, 1973. Уилям Е. Колби — професионален разузнавач, започнал кариерата си още по време на Втората световна война в УСС. През май 1973 г. е назначен за

директор на ЦРУ на мястото на Джеймс Р. Шлезинджър, който става министър на отбраната. Като главен резидент на ЦРУ в Индокитай през 1968–1971 г. Колби ръководи американската програма за „умиротворяване“ в Южен Виетнам с кодовото наименование „Феникс“. Тази програма се осъществява от властите на САЩ и сайгонския режим с цел физическо унищожаване на кадрите на Националния фронт за освобождение на Южен Виетнам. След това Колби е заместник-директор на ЦРУ по планирането на тайните операции. ↑

[5] The New York Times, 2. VIII. 1973. ↑

[6] Progressive. September, 1973. ↑

[7] The New York Times, 11. I. 1974. ↑

[8] Доходите от дейността на подобни „независими“ компании постъпват в ЦРУ в допълнение към годишния бюджет, който правителството отделя от общите федерални доходи. ↑

[9] Robbins, C. Air America. New York, 1979, p. 18. ↑

[10] През ноември 1971 г. директорът на ЦРУ е упълномощен да контролира освен това бюджетите и дейността на всички разузнавателни органи в страната, включително и тези, които преди са били под прякото ръководство на Министерството на отбраната. ↑

[11] Ransom, H. Central Intelligence and National Security. Cambridge (Mass.), 1959, p. 81. ↑

[12] The Nation, 22. VI. 1964. ↑

[13] Международно съвещание на комунистическите и работническите партии. Москва, 1969 г. С, 1969, с 12. ↑

„ТАЙНАТА ИМПЕРИЯ“ НА ПЕНТАГОНА

Най-многобройното и скъпоструващо звено на „разузнавателната общност“ са органите на военното разузнаване, което основателно се нарича „тайната империя“ на Пентагона. И това е закономерно. Засилването на влиянието на военщината върху политическия курс на страната е характерно за съвременното развитие на американското общество. Този процес се съпровожда от милитаризация на икономиката и е свързан с все по-усиленото използване на военната машина за постигане на вътрешнополитически цели и за осъществяване на външнополитическите планове на империализма на САЩ.

Още в края на миналия век контраадмирал А. Махан, един от идеолозите на експанзионистичната политика на САЩ, изразител на интересите на най-реакционната империалистическа буржоазия, заявява: „Агресията, означаваща движение напред, е неизбежна. Тези, които не се движат, ще бъдат унищожени.“^[1] Много американски държавни дейци открито признават, че военното насилие е висш принцип на външната политика на САЩ. Ние създадохме общество, чието главно занимание стана насилието. Най-сериозната опасност за нашата страна съвсем не е някаква външна сила, а нашият вътрешен милитаризъм, подчертава сенаторът Уилям Фулбрайт. По изчисления на Изследователския институт Брукингс само от януари 1946 до декември 1975 г. Съединените щати са прибегвали над 200 пъти до използването на въоръжени сили във външните си работи. „Съвместното съществуване — заявява с цинична откровеност заместник началник-щаба на американската армия генерал Трюдо — не може да бъде наша цел.“^[2] Именно в резултат на политиката „от позиция на силата“ по време на управлението на Айзенхауер военните започнаха да играят важна роля в политическия живот на страната. Много генерали и адмирали преминаха на дипломатическа служба. Президентите, отбелязва С. Симпсън, „повече ценят съветите на военните, отколкото на дипломатите“^[3].

Военнопромишленият комплекс започна да заема все по-важно място. „Всесилният военнопромишлен комплекс — пише сенаторът У. Проксмайър — оказва непозволено влияние върху икономическия живот на страната, както и върху изработването на решенията, отнасящи се до външната политика на Съединените щати. Мнението на представителите на военнопромишления комплекс става решаващо.“^[4]

Много важни въпроси на външнополитическия курс се решават сега в САЩ в зависимост от това, как военните среди оценяват международното положение. Представителите на военщината са за по-нататъшна милитаризация на икономическия и обществения живот на страната. Милитаризмът винаги е бил неизменна черта на империализма, но сега наистина е достигнал небивали размери.

„Дали ни харесва или не, но използването на сила и готовността да бъде използвана сила са в основата на външната ни политика и затова външнополитическият курс на САЩ до голяма степен се разработва и осъществява от военните“^[5] — така формулира „теоретичната основа“ на влиянието на военщината върху правителствените работи професор Дж. Макками. Същата мисъл привежда и видният американски социолог Милс: „Фактически всички мероприятия в областта на политиката и икономиката сега се разглеждат от гледна точка на военните оценки на реалното положение. За първи път в историята на САЩ в органите на властта... влизат и военни началници. В резултат на това в наше време висшите военни служители имат сигурно положение сред управляващия елит...“^[6]

Тази тенденция намира израз и в разширяването на военния разузнавателен апарат, който, както ще бъде показано по-нататък, е свързан най-тясно с агресивната външна политика, провеждана в интерес на утвърждаването на американското господство в цял свят. Както и ЦРУ, този апарат е нужен на управляващите кръгове в САЩ преди всичко за намеса във вътрешните работя на други страни и особено на развиващите се. По американски официални данни военното разузнаване има над 120 хил. сътрудници, т.е. значително повече от всички останали разузнавателни органи на страната (включително и ЦРУ), взети заедно. Годишният му бюджет възлиза на 85 на сто от бюджетните средства, отделяни от правителството за

издръжката на цялата „разузнавателна общност“, и в него служат почти 90 на сто от всички сътрудници на националното разузнаване на САЩ. През 1976 г. отпуснатите средства за нуждите на военното разузнаване са се увеличили 2 пъти в сравнение с 1962 г., а бюджетът за финансовата 1982 г. е достигнал 13 млрд. долара.

Така че макар ЦРУ да си е спечелило печална слава благодарение на своите „рицари на плаща и кинжала“ и обикновено да се характеризира от американския печат като олицетворение на „разузнавателната общност“ на САЩ, основната маса от средствата и значителна част от сътрудниците на националното разузнаване принадлежат на Министерството на отбраната. На свой ред разузнавателната система на това министерство е не само гигантски, но и крайно пъстър конгломерат.

Водеща роля сред разузнавателните служби на трите вида въоръжени сили на САЩ играе „Джи-2“ — Разузнавателното управление на щаба на армията. За издигането му допринасят широките програми за американска военна помощ на други държави, чиито режими водят ожесточена борба с демократичните сили и националноосвободителното движение. От значение е и това, че при разработването на стратегическите планове САЩ започват все по-често да прибегват до информацията, получавана по каналите на армейското разузнаване. Освен това след войната във връзка с разпускането на УСС много от опитните сътрудници на тази служба преминават в „Джи-2“; там е придаден и отделът за агентурното разузнаване.

„Джи-2“, ръководено от началник-щаба по разузнаването, влиза в състава на военното министерство и включва цял комплекс от организации, предназначени да изпълняват разузнавателни и контраразузнавателни функции. То се занимава предимно със събирането, оценката и представянето във висшите правителствени инстанции и в „разузнавателната общност“ на данни за театъра на военните действия, за отбранителния потенциал и разположението на въоръжените сили на чуждите армии и преди всичко на Съветската армия. По някои сведения армейското разузнаване харчи годишно около 100 млн. долара за съставяне и издаване на карти на държавите от цял свят^[7]

Във връзка с това то трупа и внимателно проучва топографски и геодезични данни. Известно е например, че разузнавателният отдел на армейския транспортен корпус периодично съставя обзори за състоянието на шосетата в СССР, а службата за разузнаване на свързочните войски подготвя аналогични документи за съветската система на телефонна връзка^[8]. И макар че неизбежно се повтаря това, което прави ЦРУ, все пак Министерството на отбраната на САЩ предпочита да дублира информацията, отколкото да има пропуск в някоя област. Дублирането се смята за „разкош, продиктуван от необходимостта“.

Важна страна от дейността на „Джи-2“ е „осигуряването на безопасността в армията“. С това се занимава службата за контраразузнаване Си Ай Си — своего рода двойник на ФБР в сухопътните сили. Си Ай Са има задължението да открива и предотвратява случаите на измяна, шпионаж и диверсии в американските войски, да се бори с хазартните игри и спекулациите на военнослужещите на „черната борса“. Тя следи също и за благонадеждността на войниците и офицерите, за да бъде в течение на „всички политически, метежни и подривни действия“^[9] на територията на повече от 60 държави в света, където САЩ имат свои войски и бази. От 1966 г. по настояване на военното контраразузнаване в американската армия е въведена инструкция, която задължава командирите на частите, разположени в европейските страни, незабавно, дори без да чакат одобрението на Пентагона, да откомандирова в САЩ всички военнослужещи, у които са забелязани порочни склонности или някакви грешки, улесняващи „подхода към тях“ на чуждото разузнаване^[10].

Армейското разузнаване се комплектува главно от кадрови офицери, офицери от запаса и цивилни специалисти, които постъпват на служба в армията и им се присвояват офицерски звания. Сериозно внимание се обръща на владението на чужди езици и на познаването на икономиката и политиката на страната, където им предстои да работят.

Данните за бюджета на „Джи-2“, публикувани по различно време в американски източници, позволяват да се направи изводът, че усилията на личния му състав са насочени предимно към получаването на сведения чрез агентура (около 20–22 на сто от всички разходи) и

към съставянето на стратегически карти (35–38 на сто от всички разходи)^[11]. Бюджетните средства, отделяни за „Джи-2“, още през 1968 г. възлизат на 500 млн. долара и продължават да растат от година на година (за сравнение ще посочим, че през 30-те години годишните кредити за разузнаването на сухопътните сили рядко са надвишавали 200 хил. долара)^[12].

На подчинение на армейското разузнаване е разузнавателният център на сухопътните войски на САЩ, който включва школа за военно разузнаване, централен архив (по официални данни в него се пазят повече от 6 млн. дела, свързани с проверка на благонадеждността на личния състав на американската армия), бюро за армейско разузнаване (извършва изследователска работа, разработва и извършва изпитания на специалната техника, използвана в разузнавателните операции), център за обработка на фотографии, школа за стратегическо разузнаване, армейска служба за сигурност и обединена специална група на трите вида въоръжени сили.

През 1980 г. армейското разузнаване се попълни с ново подразделение. Оказва се, че по времето, когато администрацията на Картър се е готвила да прехвърли американски офицери в Техеран, за да помогнат при провеждането на операцията за освобождаването на заложниците, задържани поради обвинение в шпионаж, армията е създала своя група за спомагателни действия, която, както се смята, е в състояние за кратко време да се намеси в подобна ситуация. За пример очевидно е послужила английската десантно-диверсионна служба със специално предназначение, чиито части извършиха нападение в иранското посолство в Лондон.

При условие, че името му няма да бъде споменато във вестника, един армейски генерал разказва следната история за възникването на тази група: „По някои подробности ни стана ясно, че ЦРУ има нужда от помощ с разузнавателни кадри. Ние ги предоставихме за операцията по освобождаването на заложниците... Когато рейдът не успя, ние решихме да запазим организацията.“^[13]

И макар че противниците на тази група, включително бившият директор на ЦРУ адмирал С. Търнър и някои членове на комисиите на Конгреса по разузнаването, твърдят, че тя не е нужна и че наличието на специален армейски орган за разузнаване крие неприятности, тя продължава да действа. Нещо повече, ако се съди по всичко, тя се

ползва с подкрепата на върхушката в армията. През 1982 г. министърът на сухопътните сили на САЩ Джон Марш е обсъждал въпроса за нея с генерал-майор Уилям И. Одом, помощник на началник-щаб по разузнаването, и с други висши армейски офицери най-малко на девет отделни заседания.

Мнението на Търнър, който е против запазването на групата, се основава на опасението, че „военните не са много компетентни в този вид дейност, която изисква да се спазва най-строга конспирация“ и че наличието на такава група „ще създава конкуренция в една толкова деликатна област“. В този факт той вижда „една от проявите на общата тенденция на военните към автономия във всичко“.

През 1983 г. стана известно, че въпреки мнението на Конгреса, където се е смятало, че тази служба е разпусната, тя не само че продължава да съществува, но и се разраства, забулена както и преди в тайна. Определеният поначало бюджет от 2 млн. долара за нея се е увеличил три пъти. Щабът на групата за спомагателни разузнавателни действия се помещава във военния комплекс в Арлингтън и се ръководи от полковник Дж. Кинг.

Своя служба за разузнаване, наречена Оу Ен Ай, има и Министерството на военноморските сили на САЩ. Началникът на разузнавателното управление е помощник на началника на главния щаб на военноморските сили и е подчинен на министъра на ВМС. В Оу Ен Ай влизат и заместник-началниците на управлението и отделите: за чуждестранна разузнавателна информация (той има задължението да проучва и задоволява потребностите на ВМС от разузнавателна информация, да извършва морско разузнаване, да предоставя сведенията, необходими при военни действия по море, и да събира данни за целите — стратегически обекти); контраразузнавателен и административен. Освен това в управлението има отдели, които се занимават с въпросите на връзката със съюзниците на САЩ, контролират размяната на секретна информация, следят за изпълнението на задълженията пред висшите разузнавателни инстанции и Комитета на началник-щабове и за изготвянето на материали с оценъчен характер за разузнавателните сводки.

Военноморското разузнаване трябва да осигурява информация — за военните възможности и намеренията на чуждите държави — на хората, които се занимават с разработването на планове за

използването на ВМС във въоръжените конфликти и ръководят провеждането на операциите; да координира разузнавателните действия в системата на ВМС и да дава своя принос в дейността на „разузнавателната общност“ на страната^[14].

Оу Ен Ай събира, обработва и оценява сведенията за възможните театри на военноморските действия, за флота, въоръжението и системите оръжия на потенциалния противник и перспективите за развитието им, за корабостроенето, военноморските авиационни сили, дислокацията им, бреговете укрепления и пристанищата, за местоположението и стокооборота им. От времето на Втората световна война то се занимава със съставянето на подробни досиета за географските особености на крайбрежната ивица на различни страни с оглед на възможни десантни операции. В Управлението за военноморско разузнаване влиза научно-техническият разузнавателен център, разположен в района на Вашингтон^[15].

Оу Ен Ай има за задача също да гарантира сигурността на военноморския флот на САЩ, т.е. да организира контраразузнавателното обслужване на учрежденията и личния състав на военноморските сили. На него са възложени координацията и размяната на информация във ВМС и с другите органи на американското разузнаване, както и разработването и контрола на изпълнението на инструкциите по охраната на важни обекти.

Оу Ен Ай се стреми да наблюдава зорко Военноморския флот на СССР. През последните години то проявява особен интерес към съветските подводници и действието им.

Както и разузнаването на сухопътните сили което използва своите аташета, Оу Ен Ай разчита на работата на военноморските аташета на САЩ. Персоналът на управлението се състои главно от кадрови офицери от резерва на ВМС, преминали съответна подготовка. Според американските специалисти военноморското разузнаване на САЩ сега е „широка разузнавателна организация, попълнена с висококвалифициран персонал“^[16] То спада към най-големите организации на „разузнавателната общност“ на страната. По време на нападението на Израел срещу Египет през юни 1967 г. според американските специалисти военноморското разузнаване на САЩ е било най-дейната от разузнавателните служби на трите вида въоръжени сили.

Най-младата организация от традиционните служби на военното разузнаване на САЩ е Разузнавателното управление на щаба на военновъздушните сили (А-2). Управлението се ръководи от помощника на началник-щаба на ВВС по разузнаването, който е подчинен на заместник началник-щаба на ВВС по оперативните въпроси.

Управлението се състои от четири групи (за обработка на разузнавателни данни, за използване на оперативните ресурси, за съставяне на методики и програми и група от специални консултанти), две дирекции и 1127-а полева група. Дирекцията за оценка на данните включва отдели за въздушно космическо разузнаване и за обезпечаване на бойните действия. Дирекцията за събиране на данни се състои от отдели за научни изследвания, за събиране на информация и за връзка с чуждестранните разузнавателни служби. 1127-а полева група има за задача да събира информация, да разработва оперативни планове и програми за обучение, да създава групи, които да имат постоянна готовност да събират разузнавателна информация в условията на „студена“, ограничена и всеобща война^[17].

Както твърдят американските автори, до Втората световна война разузнаването е придатък към сухопътните сили и „доведено дете“ във всичко, що се отнася до финансирането^[18].

Когато през 1947 г. военновъздушните сили на САЩ стават самостоятелен вид въоръжени сили, значението на А-2 нараства и мащабите на дейността му се разширяват. Сега то се оценява като високопрофесионална организация, технически оборудвана по-добре от другите служби на военното разузнаване^[19].

Според американските експерти това се определя от характера на съвременната техника и милитаристичната доктрина на САЩ, която разчита главно на използването във войната на ракетноядреното оръжие и на стратегическата бомбардировъчна авиация — носителя на това оръжие.

Главната задача на А-2 е да събира сведения за военновъздушните сили и авиационната и космическата техника на вероятния противник и на първо място за производството на военни самолети и ракети. А-2 отделя най-много внимание на получаването на сведения за ключовите военни, промишлени и административни центрове на другите държави и на изясняването на уязвимостта им при

въздушно-космическо нападение. А-2 използва широко военновъздушните аташета за събиране на информация за боевата мощ както на социалистическите, така и на всички други страни.

От година на година А-2 става все по-активна и в организирането на шпионаж с помощта на електронни средства във въздушното и космическото пространство. Нейни радиолокационни станции за следене, с помощта на които се наблюдават териториите на чуждите държави, се намират на много места по земното кълбо. Тя разполага с десетки ескадрили за разузнаване с технически средства.

А-2 предоставя маса снимки, правени по време на разузнавателни полети, включително от самолетите Ю-2, и събира сведения за карти, съставяни по метода на аероснимките. Тя издава справочници с изчисления за нанасяне на бомбени удари и „Бомбардировъчна енциклопедия“ — кратко ръководство, в което е посочено разположението на целите — стратегическите обекти за операциите на американските ВВС.

Персоналът на военновъздушното разузнаване се състои главно от офицери от авиацията, които са подготвени за разузнавателна и контраразузнавателна работа. Освен тях има и офицери от запаса на ВВС и цивилни специалисти.

А-2 се състои от няколко управления: едно от тях анализира данните относно потенциалните цели за нанасянето на удар (оценява се и сравнителната им уязвимост); друго извършва общо наблюдение на действията или придвижването на войските и авиацията на евентуалния противник.

Контраразузнаването във военновъздушните сили на САЩ е отделно от разузнавателната служба и е съсредоточено в Управлението за специални разследвания. То контролира как се провеждат следствията по делата за служебни престъпления, за подривна дейност, за саботаж и за шпионаж във ВВС.

Важно място в разузнавателната служба на ВВС заема свръхсекретното Управление на националното разузнаване, което е подчинено на заместник-министъра на военновъздушните сили. То отговаря за пускането и обслужването на спътниците шпиони. Годишният бюджет на управлението възлиза на 2 млрд. долара; то е в тясно сътрудничество с Националното управление за аеронавтика и

изследване на космическото пространство, а също и със сформираното през юни 1982 г. командване на ВВС за военните операции в Космоса.

Наред с традиционните органи в системата на американското военно разузнаване влиза и РУМО — главният и висш орган на тази система. РУМО — според американските експерти „ключовата организация“ на военното стратегическо разузнаване — е създадена през 1961 година. Възникването ѝ беше предшествувано от важни събития, които се отразиха върху общото положение на военното разузнаване в системата на специалните служби на страната. Работата е там, че веднага след края на Втората световна война влиятелни дейци от Пентагона, позовавайки се на опита, натрупан от военното разузнаване, започнаха да претендират да му бъде отредена водеща роля сред другите разузнавателни служби на САЩ. Естествено тази тенденция срещна противодействие от страна на привържениците на ЦРУ, които се стремят да го превърнат в орган, който не само координира разузнавателната дейност, но и прави голямата политика.

Известно време борбата между тези органи на разузнаването се е водила в дебрите на „разузнавателната общност“, но скоро излезе на повърхността. Привържениците на превръщането на военното разузнаване във влиятелна сила при разработването на милитаристичната политика на САЩ се възползваха от ожесточените спорове, разгорели се в края на 50-те години в страната във връзка с изоставането на Съединените щати в ракетостроенето. Успешното изстрелване на изкуствени спътници на Земята от Съветския съюз разруши мита за американското превъзходство в тази област и предизвика объркване в управляващите кръгове на САЩ. След като на 29 януари 1960 г. изслушват секретния доклад на директора на ЦРУ Алън Дълес, сенатската подкомисия по военната готовност и сенатската комисия за аеронавтика и изследване на космическото пространство стигат до заключението, че „скоро Съветският съюз ще изпревари Съединените щати по ударна ракетна мощ“^[20]. Заседанията на Съвета за разузнаване протичат в обстановка на горещи спорове, предизвикани от разликите в оценките за съветското ракетно оръжие и за бомбардировачите. Особено големи са разногласията между ЦРУ и разузнаването на военновъздушните сили. Когато работата стига до отпускане на средства от бюджета, спорът става още по-ожесточен. Разузнавателните управления на армията, на военноморските сили и на

военновъздушните сили, действайки всяко в свой интерес, постигат ново увеличение на бюджетните средства. Те доказват, че данните на ЦРУ са остарели и държат на абсолютната достоверност на своята информация.

Съперничеството между разузнавателните служби на САЩ подкопава единството, към което се стреми правителството. За разрешаване на конфликта въпросът е предаден на специална обединена група от представители на разузнаването на армията, на ВМС и на ВВС начело с генералния инспектор на ЦРУ Лайман Къркпатрик. В тази група, създадена още през 1959 г. за обследване на разузнавателната система на САЩ, влизат професионалисти разузнавачи, военни експерти и цивилни специалисти. На нея и е заповядано да извърши внимателна проверка на всички събрани порано данни и да направи свои отчети и изследвания^[21].

В края на 1960 г. групата изготвя своите препоръки. Главното в тях е предложението да бъде създаден централен орган на военното разузнаване и негов представител да бъде включен в Съвета за разузнаването (вместо ръководителите на разузнавателните служби на трите вида въоръжени сили). Предполага се, че централният орган на военното разузнаване ще бъде арбитър: ще анализира оценките на военните ведомства и изводите ще представя на Съвета за разузнаване на САЩ като заключение на Пентагона. Препоръките на обединената група са одобрени от министъра на отбраната Томас Хейтс-младши. Когато правителството на Айзенхауер слиза от сцената и на мястото му идва администрацията на Кенеди, Хейтс настойчиво съветва приемника си Робърт Макнамара да ускори централизирането на военното разузнаване.

Както може да се съди въз основа на някои американски публикации, за ускореното създаване на РУМО е допринесло едно важно обстоятелство. Работата е там, че откакто ЦРУ претърпя фиаско при нападението срещу Куба в залива Кочинос, Макнамара и другите високопоставени лица в Министерството на отбраната изразяват недоверие в него. В средите на Пентагона се създава убеждението, че ЦРУ изопачава разузнавателните данни в угода на своите планове. След провала на въоръженото нахлуване на Острова на свободата Макнамара и Комитетът на началник-щабовете са възмутени от действията на ЦРУ, което е изпаднало в глупаво положение. Те се

съмняват в достоверността на информацията на ЦРУ и се мъчат да всяват подобни съмнения и у президента Л. Джонсън.

Провалът в Куба убеждава министъра на отбраната, че механизмът на управление на военното разузнаване се нуждае от реорганизация. Плановите му отиват по-далече: той иска да има разузнавателна организация, която да осигурява на информацията си пряк и постоянен достъп в Белия дом. Макнамара осъществи това свое намерение, като обедини ръководството на разузнавателните служби на армията, ВМС и ВВС и максимално централизира управлението, за да използва възможностите на военното разузнаване за осигуряване на информация на политическото ръководство на страната. Макар че РУМО трябваше да обслужва и Комитета на началник-щабове — висшия оперативен и административен орган на въоръжените сили на САЩ, — то все пак не му беше пряко подчинено и трябваше да изпраща информацията си на министъра на отбраната. Това постави РУМО в известно отношение на едно стъпало с ЦРУ, което винаги е имало пряка и гарантирана връзка с президента и се е ползвало с пълно доверие от негова страна.

Побеждават военните: на 1 октомври 1961 г. съгласно директива на Пентагона е създадено Разузнавателно управление на Министерството на отбраната, за да може, както отбелязват американските автори, над разузнавателните служби на всички видове въоръжиш сили да има централизиран административен щаб, който взема решенията и дава заповедите. Тази директива формулира най-общо задачите на РУМО по следния начин: организация, ръководство и управление на всички разузнавателни органи, които влизат в РУМО или са придадени към него; координация и контрол върху изпълнението на разузнавателните функции от разузнавателните органи на видовете въоръжени сили; контрол върху изпълнението на плановите и програмите, за които отговаря управлението; обезпечаване на основните органи на Министерството на отбраната с разузнавателни данни; събиране, обобщаване и оценка на цялата необходима разузнавателна информация по военни въпроси; разработване на принципите и реда за събирането и обработването и, установяване на поредността на получаването ѝ и оценка на документите, получавани от министерствата на различните видове въоръжени сили; участие в разработването на държавните оценъчни

документи за СНС. При това се придава особено значение на два аспекта: на контрола върху кризисните ситуации във всички райони на света и на съставянето на дългосрочни прогнози и разкриването на възможните военни, икономически и научни тенденции на потенциалния противник. Така се слага край на автономността на разузнаването на различните видове въоръжени сили и на правото им да се разпореждат със своите ресурси и организации.

Директивата предвижда също РУМО да предприема самостоятелни разузнавателни операции. Във връзка с това са му предадени функциите на отдела за специални операции (неголям орган, който преди е към канцеларията на Министерството на отбраната).

Широките пълномощия на РУМО предизвикват тогава възражения от страна на представителите на Централното разузнавателно управление, които твърдят, че практически няма нито една сфера от дейността на РУМО, с която да не се занимава ЦРУ.

Те обаче нямат успех и РУМО заедно с разузнавателните служби на трите вида въоръжени сили отговаря за обезпечаването на военните ведомства със „злободневна, сигурна и точна информация за военното положение и политическите намерения на другите държави“, нуждата от която е продиктувана от агресивните планове на управляващите кръгове в САЩ. Главната му задача е да получава сведения за военнопromишления потенциал и въоръжените сили на социалистическите държави и преди всичко на Съветския съюз и на страните — участнички във Варшавския договор.

РУМО се ръководи от началник на управлението със заместник, началник-щаб и седем помощници (по планирането и определянето на политиката, по събирането на разузнавателна информация и разпространяването ѝ, по научно-техническото разузнаване, по административните и кадровите въпроси, по геодезичните и картографските въпроси и по научноизследователската работа). Според наредбата, одобрена от министъра на отбраната, началник на РУМО може да бъде лице с ранг генерал-лейтенант или съответния ранг адмирал, назначавано за четири години^[22].

Началникът на РУМО е главен консултант на Комитета на началник-щабове по всички въпроси на разузнаването. Той е главният щабен помощник на министъра на отбраната както по

разузнаването, така и по управлението на службите, които ръководи. Той получава задачи от министъра на отбраната и от Комитета на началник-щабове, но е подчинен само на министъра на отбраната и на Националния съвет за разузнавателната дейност в чужбина. Той има задължението да снабдява с разузнавателна информация военните учреждения (чрез Комитета на началник-щабове) и да представя разузнавателните данни на министъра на отбраната. В края на 1970 г. Мелвин Леърд, тогавашният министър на отбраната, очевидно под влияние на неудачното планиране и провеждане на операцията по нахлуването в Кампучия от страна на военното разузнаване на САЩ, на неуспешните действия в зоната на Суецкия канал и провалилото се нахлуване в лагера за военнопленници в Шонтай, реши да преустрои системата на разузнавателните органи на Пентагона и по-специално да промени начина на ръководството им. Издадена бе специална директива, която задължава началника на РУМО занапред да представя всички доклади направо на министъра на отбраната, подминавайки Комитета на началник-щабове.

РУМО действа и като самостоятелен орган на военното разузнаване и изпълнява някои задължения, възлагани по-рано на разузнавателните служби на различните видове въоръжени сили. То извършва научноизследователски и опитно-конструкторски работи и закупува технически системи и апаратура за изпълнението на разузнавателните функции или сключва договори за извършването им. Една от главните задачи на РУМО е да координира действията на разузнавателните служби на трите вида въоръжени сили и на другите разузнавателни институции на Министерството на отбраната.

В сухопътните сили, във ВВС и ВМС останаха доста мощни разузнавателни организации, които се занимават с това, което не влиза в задълженията на РУМО. Например министърът на отбраната и Комитетът на началник-щабове решиха да оставят научно-техническото разузнаване у армията, флота и авиацията.

Както и другите членове на „разузнавателната общност“ на САЩ, РУМО разработва и представя на Националния съвет за разузнавателната дейност в чужбина своите сводки и подготвя материали за „националните разузнавателни оценки“. Освен това то осигурява на военните ведомства текуща разузнавателна информация главно с военнoстратегическо значение, например характеристика на

географските райони, оценка на военните възможности на другите държави^[23], данни за обектите цели, справки за личния състав на чуждестранните армии и т.н.

Макар че РУМО стои над военните разузнавателни служби, те си запазиха известна самостоятелност в областите, които пряко ги интересуват. Това не се отнася до събирането на информация с помощта на военните аташета при посолствата на САЩ в чужбина.

Сега в американското дипломатическо представителство във всяка страна има аташе на Министерството на отбраната, който по правило е старши сред военните аташета и контролира дейността им. Той трябва да осигурява тясно взаимодействие между всички аташета, за да може по най-добрия начин да обезпечи интересите на всички щабове на въоръжените сили. Аташето на Министерството на отбраната е упълномощен да прави изложения до министъра на отбраната, Комитета на началник-щабове и РУМО. Щабове си запазват праното да дават поръчения на аташето по интересуващите ги въпроси. Директивите и инструкциите по разузнавателната работа за тях обаче могат да идват само от РУМО. Отделът, който ръководи работата на военните аташета, е в службата за събиране на разузнавателни данни на РУМО. Тя е в тясно сътрудничество с Държавния департамент.

Министерството на отбраната акредитира аташета в над 90 страни. В най-големите страни има аташета и на трите вида въоръжени сили. Въпросът, кого да назначат за старши, се решава от военните министри, предвид на това кой вид въоръжени сили представляват най-голям интерес за САЩ в съответната страна. „Тъй като въздушната мощ на Русия — пише генерал М. Макклоски — интересува най-много Съединените американски щати, нашият военновъздушен аташе там е старши.“^[24] По официални американски данни през 1969 г. Министерството на отбраната на САЩ има 1089 аташета и за издръжката им правителството отпуска 10 млн. долара. Приблизително същия остава броят на аташетата и отпускнатите средства за издръжката им и през 70-те години.

През 1968 г. на РУМО, чието внимание, както и това на Пентагона, е насочено върху „общата стратегия“, е възложено перспективното (за 20 години напред) прогнозиране на военния потенциал на противника. Нуждата от него възниква, след като

Комитетът на началник-щабове и министрите на отбраната проучват исканията на военните ведомства.

През втората половина на 70-те години личният състав на РУМО (без разузнавателните служби на различните видове въоръжени сили) възлиза на 6500 души, като повече от хиляда от тях работят в системата на военните аташета и около 5500 души в другите подразделения на разузнаването на Пентагона. От всички работещи в РУМО 3 хил. са военни, а 3500 са цивилни служители. Паричната издръжка на военнослужещите се изплаща не от средствата на РУМО, а от общия фонд на Министерството на отбраната.

Военнослужещите, които работят в РУМО, се делят по следния начин: сухопътни войски — 1100 души, военноморски сили — 750, морска пехота — 50 души, и военновъздушни сили — 1100 души.

Както признава помощникът на министъра на отбраната Робърт Ф. Фралк, през втората половина на 60-те години бюджетът на РУМО е бил 60–65 млн. долара годишно. Още тогава за научноизследователски работи от тях ежегодно са изразходвани около 2 млн. долара. Значителна част от средствата, отделяни за научни изследвания, отива за създаване на нова система за съхраняване и търсене на информация (вместо картотечната) и за създаване на център за автоматична обработка на разузнавателната информация. През 70-те години бюджетът на РУМО нарасна още повече.

В началото на 1963 г. е създаден Център за автоматични системи за обработка. Той използва апаратурата, която преди се намира в разузнавателната служба на военновъздушните сили. РУМО се заема да контролира разгръщането на програмата за автоматична обработка на разузнавателни данни, чието изпълнение е възложено на военните департаменти.

Този център решава три главни задачи: обработка с машинни системи на разузнавателните данни (документи и снимки); съхраняване на разузнавателните материали с помощта на технически средства и предоставянето им в обобщен или първичен вид на „потребителите“. Той съдейства и на другите подразделения на РУМО при създаването на системи за обработка на материалите.

Под ръководството на РУМО е школата за военно разузнаване, създадена във Вашингтон (окръг Колумбия) през 1962 г. в съответствие с директивата на тогавашния министър на отбраната Р. Макнамара. В

тази школа се подготвят за работа в апарата на военните аташета военни и цивилни сътрудници на Министерството на отбраната; повишава се професионалното равнище на разузнавачи, на специално подбрани офицери и на изтъкнати цивилни специалисти, подготвят ги за заемане на важни командни, щабни и оперативни длъжности в органите на сигурността.

Анализът на американските публикации показва, че след като с основание измества разузнавателните служби на различните видове въоръжени сили, РУМО всяка година става все по-опасен конкурент на ЦРУ. Съзнавайки силата си, ръководителите му много пъти нарушават установения ред за представяне на разузнавателните доклади и подминавайки Съвета за разузнаване., ги изпращат направо на президента на САЩ. Излиза, че Алън Дълес е бил прав, като предупреждава: „Не трябва да се изключва възможността две такива мощни и щедро финансирани организации като Централното разузнавателно управление и Разузнавателното управление на Министерството на отбраната да се превърнат в съперници и конкуренти.“^[25]

В Централното разузнавателно управление смятат, че Макнамара е създал личен оперативен щаб на министъра на отбраната, своя „империя“, за да действа независимо в областите, които преди са били монопол на ЦРУ^[26].

Безспорно е във всеки случай, че РУМО навлиза в сферите на политиката и стратегията, които преди са били монопол на ЦРУ, и съвсем не се ограничава само в рамките на поставените му задачи. Като министър на отбраната Макнамара често оспорва правото на директора на ЦРУ да оглавява разузнаването на страната. В американските публикации например фигурира такъв факт: на едно заседание на Камарата на представителите питат Макнамара използвали ли информацията, получена от ЦРУ. Отговорът поставя в неудобно положение привържениците на централизирания административен контрол върху дейността на разузнаването. „Не — казва Макнамара, — аз получавам информация направо от РУМО, като към нея няма отношение никое друго ведомство извън Министерството на отбраната.“ И макар че по възможности в областта на обработването и оценката на постъпващите разузнавателни сведения РУМО, както признават американските експерти, отстъпва на ЦРУ, заедно с другите

органи на военното разузнаване то разполага с много по-големи възможности и технически средства за събиране на разузнавателна информация. РУМО има право също след съгласуване с ЦРУ да внедрява своя агентура в чужбина. Директорът на ЦРУ обаче няма власт да контролира действията на тази агентура^[27].

През втората половина на 70-те години около плановете за засилване на РУМО започнаха нови битки. Министърът на отбраната Харолд Браун, който не беше доволен от резултата, постигнат от Р. Макнамара, пристъпи към радикална реорганизация на разузнавателния апарат на Пентагона. Той назначи за свой заместник по разузнаването 55-годишния адмирал Денис Мърфи, в миналото командувал 6-и американски флот и заемал поста заместник-директор на ЦРУ. Тази стъпка е предприета в порядъка на общата реорганизация на „разузнавателната общност“, след като по нареждане на президента Картър на адмирал Стансфийлд Търнър — директора на ЦРУ, беше предоставен контролът върху всички операции на националните разузнавателни органи, включително финансирането на Агенцията за национална сигурност и Управлението на националното разузнаване. Една от главните задачи, поставени пред адмирал Мърфи, е да съгласува с адмирал Търнър въпроса за бюджета на Пентагона и разузнавателните задачи, които ще му се възлагат. Както смятат в Пентагона, реорганизацията има за цел да засили контрола на министъра на отбраната върху събирането на разузнавателни данни, за да може анализът и обобщаването на различната информация, която постъпва от ведомствата като Пентагона, РУМО, Агенцията за национална сигурност, Управлението на националното разузнаване и Картографското управление, да се извършват на едно място. Самият адмирал Мърфи коментира така същността на нововъведението: „Досега разузнавателната работа в Пентагона се градеше въз основа на несъгласувани сведения и никога не се обобщаваше в неговото управление. Сега се прави опит всичко това да се събере на равнище министър на отбраната. Става въпрос за тясно сътрудничество с хората, непосредствено събиращи разузнавателните данни, от които се интересува министърът.“^[28]

С други думи, както смятат в разузнавателните среди, Браун се стреми да има свой още по-действен, отколкото при Макнамара инструмент, с чиято помощ да може да оказва натиск върху органите

на разузнаването. За да устои на опитите на директора на ЦРУ да разпростре влиянието си върху разузнавателните служби на Пентагона, той се постаравя да назначи своя човек с ранг пълен адмирал, който има репутацията на един от най-добре осведомените специалисти по разузнаването^[29]. В резултат на отпора, който министърът на отбраната оказва на адмирал Търнър в борбата сред администрацията на Картър, президентът, макар и да оставя тогава последния да контролира бюджетните средства, все пак не се решава да му даде право да упражнява централизиран контрол върху всички разузнавателни органи в страната до желаната от него степен. Към системата на военното разузнаване на САЩ спада още един важен разузнавателен орган — Агенцията за национална сигурност (АНС), която е още по-засекретена от другите.

Втората световна война дава тласък за широко използване на най-новите средства за връзка^[30]. Техническият прогрес позволява правителствените съобщения да се предават мигновено и безпогрешно. Обикновено съдържанието на секретните документи се предава кодирано или зашифровано; посланията често първо се кодират, а след това се шифроват^[31]. Успешното развитие на технологията на сметачните машини от Втората световна война насам и повишената активност на правителството на САЩ извън страната стават причина, както пише Х. Рансъм, „да започне да се отделя огромно внимание на техниката на шифроване и дешифриране и на предаването и засичането на секретни съобщения“^[32]. Това всъщност е и основната задача на АНС. Тя е специализирана главно в подслушването на съобщения, предавани по линиите за връзка на чуждите държави, и в криптоанализ, т.е. опит да се разкрият шифрите им. През 1975 г. в един доклад, подготвен от специалната сенатска комисия, която разследва дейността на разузнавателните органи на САЩ, се отбелязва, че системата Ай Би Ем, използвана от Агенцията за национална сигурност, функционира като „гигантска прахосмукачка“, която е в състояние да погълне всички електронни сигнали, изпращани от територията на САЩ в чужбина или постъпващи в страната^[33]. Засичането и дешифрирането от ЦРУ на всевъзможни съобщения в глобален мащаб осигурява на правителството точна и важна разузнавателна информация. Така например, както твърди списание „Нюзуик“ в броя си от 6 септември

1982 г., по време на бойните действия в района на Фолклендските (Малвинските) острови специалистите от АНС са разкрили аржентинския код и са съобщили на Великобритания важни данни за разположението и придвижването на войските на противниковата страна.

Съединените щати започват да се занимават сериозно с проблемите на дешифрирането още по време на Първата световна война. За целта към военното разузнаване е създаден „Отдел 8“, наречен „Черният кабинет“, както в европейските страни наричат службата за тайната цензура. Едни от големите му успехи е разкриването на японския дипломатически код. Това помага на американското правителство да излезе победител в преговорите на Вашингтонската конференция по разоръжаването през 1921 — 1922 година.

АНС е създадена през 1952 г. съгласно съвършено секретна директива на президента Труман на основата на разтуреното Управление за сигурност на въоръжените сили, съществуващо от 1947 г. и занимаващо се с дешифриране на информация. В изпълнителната си заповед президентът обяснява нуждата от създаване на АНС със стремежа да се даде възможност на разузнавателните органи, които нямат отношение към Министерството на отбраната, да ползват информацията на агенцията и услугите на нейните специалисти.

В правителствените справочници АНС фигурира като „полуавтономно управление на Министерството на отбраната“. В разузнавателните среди на САЩ смятат, че „тази агенция, макар и да влиза в Министерството на отбраната, не е част от него“^[34]. Тя не е на подчинение на Комитета на началник-щабове като другите придатъци на Пентагона и се контролира пряко от министъра на отбраната, директора на ЦРУ, СНС и самия президент^[35]. Това е единственото ведомство, чиито функции и задължения не се определят от никакъв закон. Съгласно с изпълнителната заповед на президента Рейгън нито едно друго министерство или ведомство не може да извършва разузнавателни операции с радиотехнически средства без специално разрешение от министъра на отбраната.

АНС, която е основният правителствен орган, отговарящ за радиотехническото разузнаване, действа преди всичко в интерес на Националния съвет за разузнавателната дейност в чужбина и снабдява

с разузнавателна информация Министерството на отбраната като един от многобройните си потребители. Освен че има свой собствен щат за техническа работа, агенцията сътрудничи тясно с РУМО и с групите, които се занимават с радиотехническо разузнаване в армията, военноморския флот и военновъздушните сили. По такъв начин според характеристиката на американските автори АНС служи на другите разузнавателни учреждения в страната като своеобразна „фабрика за електронен шпионаж“.

По думите на бившия директор на АНС генерал А. Алън-младши агенцията има за задача да извършва разузнаване по отношение на другите страни, като използва технически средства за засичане на информация по линиите за връзка и на радиолокационни сигнали.

Тези сигнали се засичат от многобройни технически сътрудници и системи, сортират се, обработват се и се анализират, за да се отсеят данните и сигналите, които не представляват интерес. Разузнавателната информация за другите страни, получавана с помощта на радиотехнически средства, след това се предава на различни правителствени органи, включително и на въоръжените сили, съгласно с указанията на директора на ЦРУ. Агенцията има задължението чрез данните от радиотехническото разузнаване да осигурява подкрепа на военните операции.

АНС заема две сгради, чието строителство струва 47 млн. долара. Това е най-големият комплекс, чиято обща площ на служебните помещения е почти 1,5 пъти по-голяма, отколкото на ЦРУ. Отвън то е защитено с три концентрични огради с бодлива тел, край които непрекъснато има патрули; телта е под електрическо напрежение. Вътрешната охрана се осигурява от морската пехота.

Заедно с шифровъчните отдели на разузнавателните управления на различните видове въоръжени сили АНС е най-голямата организация от подобен род от всички известни в световната история. По данни, съдържащи се в едно непубликувано изследване на Комисията за правителствените операции, през 1976 г. щатът на АНС е бил 120 хил. сътрудници, като при изчисленията са взети предвид и военнослужещите^[36]. В щабквартирата на агенцията във Форт Джордж Мид (щата Мериленд) на 30 км североизточно от Вашингтон работят 10 хил. цивилни лица. Както твърди Дж. Бамфорд, автор на книгата „Дворецът на загадките“^[37], излязла в края на 1982 г. в САЩ, около 45

хил. американски военнослужещи (войници, моряци, морски пехотинци и летци) обслужват постове на радиоразузнаването практически във всички части на света. Почти две хиляди електронни „подслушвателни постове“ — от Окинава до остров Крит, от Пуерто Рико до Шотландия — събират информация предимно чрез образуваната с помощта на самолетите АУАКС и РС-135 „разузнавателна ескадрила“, чрез ВВС и натъпканите с най-съвременна електроника шпионски плавателни съдове на ВМС, които се подчиняват на заповедите на Форт Мид. Значителна част от постове плътно окръжават държавите от социалистическата общност. Броят на „подслушвателните постове“ не е постоянен, те се откриват и закриват в зависимост от политическото положение, създадо се в един или друг район, и от външнополитическия курс на САЩ. Например двата поста „Таксман“ на територията на Иран, от които дълго време се наблюдаваха изпитанията на съветските ракети, бяха ликвидирани в процеса на иранската революция. Обаче както твърди американският печат, функциите им са прехвърлени на постове, създадени по-късно в планинските райони в Западен Китай^[38].

Агенцията има отдели и в чужбина: „АНС — Далечният изток“ в Япония и „АНС — Европа“ във ФРГ. В дейността си тя използва най-различна техника — от подводници до разузнавателни самолети и спътници.

От 1969 г. разходите на АНС са се увеличили над три пъти и са достигнали 15 млрд. долара годишно (тази сума включва изстрелването на разузнавателни спътници, които засичат съобщенията, предавани по системите за връзка на другите държави^[39]).

За 1984 финансова година АНС поиска допълнително 77,75 млн. долара за построяването във Форт Мид и в чужбина на три обекта, които ще спомагат агенцията да решава задачите по радио- и радиотехническото разузнаване, по гарантирането на сигурна връзка и защита на изчислителната техника. В обсъждането на този въпрос, състояло се на 7 март 1983 г. в подкомитета на комисията на Камарата на представителите по бюджетните средства, участва заместник-директорът на АНС Р. Е. Рич.

Рич информира конгресмените, че АНС предвижда да построи в чужбина (точното местонахождение не се споменава) два обекта на стойност 21,5 и 25,2 млн. долара, които значително ще увеличат разузнавателните възможности на агенцията^[40].

Макар че за повечето американци АНС или изобщо не съществува, или пък я бъркат със Съвета за национална сигурност, издръжката ѝ струва на всяко американско семейство 17–40 долара годишно.

По данни, промъкнали се в печата по различно време, основната структура на АНС представляват три главни управления. Управлението за добиване на информация (ПРОД) има щат от 8200 души. Предназначението му е да дешифрира текстове преди всичко на страните от социалистическата общност, а също и на съюзниците на САЩ от агресивните блокове и на неутралните страни^[41].

Управлението отговаря за функционирането на електронните системи — радиозасичащите станции, радиолокационните станции, разузнавателните кораби и самолети, спътниците и подводниците. „ПРОД — пише Х. Рансъм — е оръжието на АНС с най-широк диапазон на действие. То е разположило американска разузнавателна техника по цялото земно кълбо и регистрира всички възможни електронни сигнали, тъй като те могат да имат потенциално значение за разузнаването. Към тази дейност са привлечени хиляди военнослужещи, които се контролират от АНС.“^[42] Повечето от криптоаналитиците на агенцията работят в това управление, което се подразделя на много функционални и регионални органи.

Управлението за сигурност на връзката (КОМСЕК) с численост 1700 души обезпечава сигурна работа на военните и дипломатическите свързочни канали на САЩ. То решава въпроса за изработването на криптологични системи за правителствените учреждения и налага ограничения при използването на шифрите и кодовете, така че изтичането на някаква информация да не позволи да се разкрие цялата система. Освен това управлението снабдява министерствата и ведомствата в САЩ с шифровъчни машини и следи за изправността им^[43].

Основната задача на КОМСЕК е разработването на шифрите и прилагането им в новите модели шифровъчни машини. Сътрудниците на управлението поддържат тесни връзки с организациите потребители

(например е Държавния департамент). КОМСЕК се занимава и със съставянето и разпределянето на ключовете за шифрите. Специална комисия от това управление има право да оценява постъпващите в АНС предложения за нови системи^[44].

Третото управление е Управлението за научноизследователски и опитно-конструкторски работи с щат 2300 души, което извършва фундаментални научни изследвания, свързани с разработването на нови шифри, с техниката на радиозасичането и методите на шифроване и дешифриране. То ръководи работата по подобряването на характеристиките на ЕИМ (увеличаването на бързината на обработка и на обема на обработваната информация) и по повишаването на чувствителността на приемниците за засичане и секретността на методите за предаване.

В помощ на оперативните отдели са отделът за кадрите, учебният отдел и отделът за сигурността, който се занимава с проверка на сътрудниците на АНС. Преди да бъдат приети на работа, всички сътрудници на агенцията се проверяват внимателно. Кандидатите се проучват от няколко учреждения и преди всичко от ФБР, като се обръща специално внимание на благонадеждността им. Подробно се проверяват документите за раждане, образование и военна служба, установява се сумата на купените на кредит стоки, изяснява се репутацията на кандидата сред приятелите му, съседите, бившите другари по служба и тези, при които е работил. Всеки трябва да мине през детектор на лъжата, а ако бъде приет за служител на АНС, се подлага на това изпитание периодично — през цялото време на работата му. Следващите проверки са на четири години. АНС е един от малкото държавни органи с разрешение да има своя служба за сигурност, която не е подчинена на ФБР. Сътрудниците на службата за сигурност инструктират редовно личния състав на АНС, а освен това всички служители на агенцията са длъжни от време на време да препрочитат определени инструкции и да потвърждават това със специални разписки.

В началото на 60-те години, когато в агенцията са открити сериозни нарушения на секретността, от нея са уволнени 26 сътрудници. На 9 май 1963 г. Камарата на представителите на Конгреса приема специален закон, който дава право на министъра на отбраната да уволни всеки работник от агенцията без обяснение на причините и

без право на обжалване на уволнението, в случай че възникнат съмнения в благонадеждността му.

Забулена в тайна, АНС се смята за един от най-законспирираните членове на „разузнавателната общност“. „Дейността на Агенцията за национална сигурност е обвита в още по-голяма тайна от дейността на другите правителствени учреждения — твърди А. Тъли. — Операциите, които тя провежда, се пазят в по-строга тайна от операциите на ЦРУ. Като полуавтономно учреждение то върви по своя път и обикновено бюрократичният контрол не го тревожи.“^[45]

Още от първите дни на възникването на АНС властите правят всичко възможно нито една подробност, отнасяща се до дейността ѝ, да не получи гласност. Занимавайки се със свръхсекретното осигуряване на тайната работа на средствата за връзка, с кодовете, шифрите и електронните прибори, днес АНС е почти анонимно правителствено ведомство, пише Х. Рансъм. Името на тази организация рядко се среща в организационните схеми на администрацията на САЩ. Показателен е например следният факт. Когато Конгресът разглеждаше бюджета на военното разузнаване за 1970 финансова година, в американския печат проникнаха сведения за числеността, структурата и задълженията на РУМО. Бюджетът на АНС е разглеждан на същото заседание, но данните за него не са отразени в протокола на комисията^[46].

Функциите му не се разкриват дори в нареждането на президента за създаването му. В официалните справочници на правителството на САЩ тази агенция се определя уклончиво като „учреждение, изпълняващо директивата на президента от 1952 г.“. В тях се казва само, че на АНС са възложени специални функции и задачи по координирането, които имат отношение към обезпечаването на националната сигурност.

Във връзка обаче с разследването, започнато от американските власти през ноември 1954 г. по делото на сътрудника на АНС Д. Петерсън, обвинен в злоупотреба със секретни документи, бяха разкрити сведения за дешифрирането на правителствените кодове на Холандия от страна на агенцията.

Подробности за организацията и функциите на АНС станаха известни на световната общественост съвсем достоверно и в детайли, когато през юни 1960 г. двама негови сътрудници — Бъртън Мичъл и

Уилям Мартин, работили над 12 години в агенцията — поискаха политическо убежище в СССР. След известно време на пресконференция в Москва те описаха доста подробно тази организация и някои от внимателно законспирираните ѝ функции. „От работата ни в Агенцията за национална сигурност ни с известно — свидетелствуват те в това изказване, — че Съединените щати четат успешно секретната преписка на повече от 40 страни, включително и на съюзниците си... В агенцията влиза отделът «Ало», които проучва кодовете и шифровъчните системи на съюзниците на САЩ и на неутралните страни.“ Разобличенията на Мичъл и Мартин разтърсиха правителствените кръгове в САЩ и станаха причина много държави, включително и преките съюзници на САЩ, да сменят спешно ключовете и системите си на кодиране.

Три години по-късно достоверността на информацията на Мичъл и Мартин потвърди и Виктор Хамилтън, работил в отдела „Ало“ и обърнал се също към съветските власти с молба за политическо убежище. Той съобщи, че този отдел се занимава с разкриването на шифрите на Иран, Турция, ОАР, Либия, Тунис, Мароко, Етиопия, Судан и Гърция. Връзката между тези страни се контролира от клона на АНС на о. Кипър; станции за радиозасичане има и в Бейрут и на о. Крит. Засечените телеграми се предават по радиото през Танжер в САЩ, където се дешифрират и превеждат. В. Хамилтън твърдеше, че тогавашният представител на САЩ в ООН Хенри Кабот Лодж е изпратил в агенцията писмо, с което благодари за получената информация. По някои данни АНС има филиал и в Рим.

В щата на АНС има много специалисти в областта на математиката, лингвистиката и свързочните средства; като консултанти се привличат видни учени, които работят в най-различни области.

Агенцията подготвя собствени кадри и прибегва широко до вербуване в университетските среди: всяка година тя взема на работа неколкостотин перспективни випускници от колежа и се мъчи да примами повече „умове“ от частния сектор на промишлеността. Както може да се съди въз основа на американски публикации, от кандидатите не се иска непременно научна степен; тази организация предпочита младите сътрудници да преминават през нейната система на обучение и тренировка. Ръководителите на АНС смятат за незаменими своите курсове по шифроване и дешифриране. Агенцията

използва най-новите технически средства и постижения на науката повече от другите разузнавателни органи на САЩ. Дешифрирането на най-важните от засечените (или получени по друг път) съобщения се извършва с помощта на най-добрите дешифриращи машини и първокласни компютри.

На едно от заседанията на подкомитета на Комисията по бюджетните средства към Камарата на представителите бившият директор на АНС генерал М. Картър потвърждава, че агенцията упражнява оперативен и технически контрол върху всички държавни организации, които участвуват в радиотехническото разузнаване.

За да бъде пълна картината, ще покажем още един важен аспект от дейността на АНС. Сега вече не е тайна, че сътрудниците на агенцията и военните ѝ предшественици са прилагали още една незаконна програма, съгласно с която от 1945 до 1975 г. са се преглеждали повечето от телеграмите, получавани от американците от чужбина или изпращани в други страни. Използвайки събраната по този начин информация, за 1952–1974 г. АНС завежда досиета на около 75 хил. американци^[47]. В продължение на 13 години ЦРУ има достъп до тези материали, като ги използва за мръсните си цели. Следенето започва още в началото на 60-те години, когато министърът на правосъдието и ФБР се обръщат към агенцията с молба да контролира всички телефонни разговори на американците с абонати от Куба. При администрацията на Л. Джонсън то се засилва значително във връзка с придобилото широк размах движение на борците за граждански права.

Постепенно АНС започва да участвува в съставянето на списъците на неблагонадеждните, в които се включват американците, обявили се против войната във Виетнам. Както сполучливо се изразява сенаторът Ф. Чърч, ръководител на специалната сенатска комисия за разследване на разузнавателната дейност на САЩ, ако техническите средства, които са на въоръжение в АНС, бъдат обърнати против вътрешната система за връзка в САЩ, „нито един американец няма да запази правото си на частен живот... Просто човек няма да има къде да се скрие“^[48]. Преди известно време федералният апелационен съд взе решение, което дава на АНС право да подслушва международните телефонни разговори на американците дори ако няма основание един или друг гражданин да бъде подозирани в противозаконна дейност. И

без друго широките права на агенцията да следи американците стават още по-големи.

Всичко казано за Агенцията за национална сигурност показва, че след ЦРУ тя играе основна роля в „разузнавателната общност“ на САЩ и, както твърдят американските специалисти, „по размери и важност на дейността си не отстъпва на ЦРУ“^[49].

Приведените факти показват, че както „разузнавателната общност“ на САЩ като цяло, така и съставните ѝ части изпълняват ролята на оръжие на американския империализъм, който през последните години постоянно потвърждава стремежа си да играе ролята на защитник на международната система на експлоатация и гнет. Той се стреми да господствува навсякъде намесва се в работите на други народи, нарушава безцеремонно законните права и суверенитета им, опитва се със сила, с подкуп и икономическо проникване да натрапи волята си на държавите и на цели райони в света.

---

[1] Mahan, A. T. Armaments and Arbitration of the Place of Force in International Relations. New York, 1912, p. 117. ↑

[2] United States Foreign Policy. New York, 1952, p. 160. ↑

[3] Simpson, S. Anatomy of the State Department. Boston, 1967, p. 91. ↑

[4] Proxmire, W. Report from Wasteland. American Military Industrial. New York, 1970, p. 163. ↑

[5] McCamy, J. American Government. New York, 1957, p. 248. ↑

[6] Mills, W. The Causes of World War Three. New York, 1958, p. 63. ↑

[7] По други данни тези разходи възлизат на около 200 млн. долара. ↑

[8] Mully, A. The Super Spies. London, 1969, p. 40. ↑

[9] Wise, D., T. Ross. Op. cit., p. 216. ↑

[10] Army Times, 1. VI. 1966. ↑

[11] Ransom, H. Op. cit., p. 99. ↑

[12] Tally, A. CIA — The Inside Story. Now York, 1962, p. 24 ↑

[13] The Washington Post, 23. VIII. 1983. ↑

[14] Ransom, H. The Intelligence Establishment. Cambridge (Mass.).

↑

[15] Hearings before the Subcommittee of the Committee on Appropriations. House of Representatives. Washington, 1969 p 33 ↑

[16] Ransom, H. The Intelligence Establishment, p. 118. ↑

[17] MacCloskey, M. Op. cit., p. 102. ↑

[18] Tully, A. Op. cit., p. 42. ↑

[19] Wise, D., T. Ross. Op. cit., p. 199. ↑

[20] MacCloskey, M. Op. cit., p. 90. ↑

[21] Tully, A. Op. cit., p. 32. ↑

[22] Andregg, CA. Management of Defence Intelligence. Washington, 1968, p. 14. ↑

[23] Така например във връзка с кипърската криза и влошаването на отношенията между Турция и Гърция през 1968 г. РУМО е представило оценка на военните потенциали на тези страни. (Tully, A. Op. cit., p. 106). ↑

[24] MacCloskey, M. Op. cit., p. 112. ↑

[25] Dulles, A. Op. cit., p. 47. ↑

[26] Tully, A. Op. cit., p. 29. ↑

[27] The New York Times, 22. I. 1971. ↑

[28] The New York Times, 29. IX. 1977. ↑

[29] Характеризирайки адмирал Мърфи като голям организатор и човек със силен характер, способен да не се даде на бюрократичния апарат, вестник „Ню Йорк Таймс“ привежда следния факт. Когато е в ЦРУ, той успешно отбива опитите на Агенцията за национална сигурност да постигне значително увеличение на отпускните средства в момент, когато ЦРУ е подложено на нападките на обществеността и печата заради тайната си дейност, включваща планове за убийства на чуждестранни политически водачи. ↑

[30] Мрежата само на военното стратегическо разузнаване на САЩ, опасваща цялото земно кълбо, предава всекидневно над 300 хил. послания на американските военни ведомства и задграничните им представителства; общата дължина на каналите ѝ надхвърля 16 млн. километра. ↑

[31] Кодирание — система за заменяне на една дума, група думи или изречение с някаква условна дума, символ или група символи. Шифър — заменяне на всяка отделна буква с някаква друга буква или цифра. ↑

[32] Ransom, H. The Intelligence Establishment, p. 127 ↑

[33] The New York Times, 7. XI. 1982. ↑

[34] Tully, A. Op. cit., p. 43. ↑

[35] С това американските автори обясняват факта, че върху крайно деликатната дейност на агенцията не влияе постоянното съперничество на различните специални служби на САЩ. ↑

[36] The New York Times Magazine, 27. III. 1983, p. 62. ↑

[37] Bamford, J. The Puzzle Palace. A Report on Americas Most Secret Agency. Boston, 1982. ↑

[38] Newsweek, 6. IX 1982, p. 28–29. ↑

[39] Tully, A. Op. cit, p. 77. ↑

[40] Newsweek, 6. IX. 1982, p. 28–29, 32. ↑

[41] MacCloskey, M. Op. cit., p. 148–150. ↑

[42] Ransom, H. The Intelligence Establishment, p. 131. ↑

[43] САЩ доставят шифровъчна апаратура на някои капиталистически страни, което улеснява значително дейността на АНС по засичането и дешифрирането на техните съобщения. ↑

[44] 57 Tully, A. Op. cit., p. 73. ↑

[45] Tully, A. Op. cit., p. 42–43. ↑

[46] Hearings before the Subcommittee of the Committee on Appropriations. United States Senate, N. HR. 15090, 1969, p. 809–837. ↑

[47] The New York Times Magazine, 27. III. 1983, p. 63. ↑

[48] Ibid., p. 62. ↑

[49] Gramont, S. The Secret War. London, 1962, p. 167. ↑

В ДЕБРИТЕ НА АМЕРИКАНСКОТО РАЗУЗНАВАНЕ

Една от най-старите специализирани секретни служби на САЩ е разузнаването на Държавния департамент. Външнополитическото ведомство винаги е било свързано с проникване в тайните на другите държави.

Веднага след войната ръководителите на американската дипломация приспособяват разузнаването на Държавния департамент към бързо изменящото се положение в света. Създадено е централизирано подразделение — Бюро за разузнаване и изследвания (съкратено БРИ), чиито основи полага Джордж Маршал, заемащ поста държавен секретар на САЩ през 1947–1949 година. В един от документите, съставени с неговото участие, се казва: „Основен елемент в работата на Държавния департамент трябва да стане провеждането на настъпателно, активно разузнаване, неограничавано от средствата. Това ще позволи на Съединените американски щати да постигнат външнополитическите си цели и ще изключи възможността от провали.“^[1]

Предназначението на БРИ е да събира, анализира и разпространява политическа, икономическа и социологическа информация, интересуваша цялата „разузнавателна общност“ на САЩ и преди всичко ЦРУ, както и да задоволява нуждите от такава информация на самия Държавен департамент. То разпространява съобщенията на дипломатическите и консулските представителства на САЩ и довежда до знанието на ръководителите на американските мисии в чужбина нуждите на „разузнавателната общност“ от съответна информация^[2].

Главният източник на разузнавателни данни на БРИ са дипломатическите и консулските представителства на САЩ в другите страни: докладите и съобщенията на посолствата и другите представителства на САЩ в чужбина (те са над 200) представляват половината от „суровия материал“, който постъпва за анализ. Събирането на този материал се възлага преди всичко на политическите и икономическите отдели на посолствата. Освен това в

щата на посланика има специални аташета (в областта на селското стопанство, търговията, финансите, труда, науката и др. под.), които отговарят за събирането и представянето на информация от своята област.

Директорът на БРИ осигурява на Белия дом, на държавния секретар и на ръководните органи на централното разузнаване разузнавателни оценки и освен това разработва и осъществява координирани изследователски програми, ориентирани към външната политика. За целта от 60-те години насам бюрото широко привлича (по договор) специалисти и сътрудници от научноизследователските организации в страната. Предвид на препоръките в тези изследвания ЦРУ определя практическите си действия, насочени към подкрепа на партиите с проамериканска ориентация, към неутрализиране влиянието на левите сили и на ръководителите им, към подкупване на профсъюзните ръководители и т.н.

Някои от регионалните и тематични обзори, подготвяни от аналитиците на БРИ в средата на 1980 г., са: „Арабско-израелските отношения“ (излиза 6 пъти седмично), „Доклад за положението в Афганистан“ (излиза 2 пъти седмично), „Текущите събития на Африканския континент“, „Главните събития в страните от Източна Азия“, „Главните събития на американския континент“, „Седмичник за СССР“, „Анализ на военнополитическите проблеми“ и т.н. Подобни периодични издания включват неголеми статии или кратки изводи от изследванията, след които обикновено се излагат най-важните разузнавателни сведения. При подготовката на всекидневните обзори на събитията, на специалните аналитични материали и на другите изследвания БРИ използва информацията, получена от дипломатическата служба, от ЦРУ, от разузнавателните подразделения на Министерството на отбраната, от ФБР, от информационната служба за задграничните радиопредавания, а също и сведенията, взети от открити научни публикации и от периодичния печат.

Директорът на БРИ, който е с ранг и пълномощия на помощник-държавен секретар, представлява Държавния департамент в Националния съвет за разузнавателната дейност в чужбина и във всички консултативни комитети, съвети и групи, създадени от директора на ЦРУ и занимаващи се с определяне на задачите и програмите за събиране и анализ на разузнавателна информация. Той

отразява становището на Държавния департамент при оценката на политическите, социалните и икономическите факти, събрани от общността като цяло. Пряко съдействие му оказва групата от специални изследователи, която извършва аналитична и изследователска работа в политическата област и изработва препоръки по секретните външнополитически въпроси. Но, както подчертава Х. Рансъм, „в Държавния департамент почти всеки сътрудник в една или друга степен изпълнява разузнавателни функции“^[3].

Структурата на БРИ отразява функциите на тази служба: един заместник отговаря за резултатите от анализа на текущата разузнавателна информация; друг ръководи работата по подготовката на оценъчните документи и изследванията както със силите на сътрудниците на бюрото, така и чрез привличане на представители на академичните кръгове, трети координира дейността на БРИ, свързана с анализа на конкретните операции на другите членове на „общността“.

Голяма част от апарата на БРИ е на подчинение на заместника на помощника на държавния секретар по анализа на текущата разузнавателна информация. Това направление обединява седем изследователски отдела. Шест от тях обхващат основните географски райони на света: Африка, Латинска Америка, Източна Азия и Тихия океан, Съветския съюз и Източна Европа, Западна Европа, Близкия изток и Южна Азия. Седмият отдел се занимава с анализ на военнополитическите проблеми.

Те подбират и обработват информацията, оценяват я и я предават на заинтересованите лица и организации. Работата им се основава не само на закрити данни, но и на най-различни открити източници. Тези подразделения задоволяват текущите и дълготрайните интереси на политическите дейци и са длъжни да анализират събитията, които стават. Те отговарят и за подготовката на регионални и други специални обзори и за информирането на ръководството. Освен това те осигуряват участието на БРИ в изработването на междуведомствените разузнавателни оценки и прогнози.

Въз основа на огромния брой сведения, постъпващи от „разузнавателната общност“, в отдела за текуща разузнавателна информация се проучва военностратегическата обстановка в света. В БРИ има и оперативен център, създаден в началото на 60-те години, чиято задача е да уведомява висшите ръководители на Държавния

департамент за възникването на „критични ситуации и да предупреждава за назряващите кризи“, които представляват опасност за „жизнените интереси“ на САЩ.

По данни на американския печат БРИ, за разлика от многото други разклонения на „разузнавателната общност“, няма специални кадри по места и в събирането на информация зависи от сътрудниците на дипломатическата служба и от различните правителствени организации, представени в чужбина. Това обстоятелство обаче ни най-малко не намалява ролята на БРИ. Нещо повече, с пълно основание може да се твърди, че то е играло и играе важна роля както за разработването, така и за практическото осъществяване на опасните външнополитически концепции за агресивна намеса на САЩ във вътрешните работи на други държави и във връзка с това има пряко отношение към планирането и изпълнението на тайните операции на ЦРУ, РУМО и АНС. Например във връзка с организирането на шпионски полети над Съветския съюз със самолетите Ю-2 на БРИ е била възложена деликатната, както я наричат американските автори, задача да склони правителството на Турция да разреши територията ѝ да се използва като база за тези самолети. Р. Хилсман отбелязва, че в подобни случаи Бюрото за разузнаване и изследвания е като свързващо звено между „разузнавателната общност“, от една страна, и управленията за регионална политика на Държавния департамент, от друга. В отношенията си с регионалните управления то действа като защитник на интересите на „разузнавателната общност“, а в отношенията си с „разузнавателната общност“ — като защитник на политическите интереси, които са от компетенцията на регионалните управления.

БРИ участва активно в трагичните чилийски събития. Вече не е тайна, че разработеният от ЦРУ план за организиране на военен преврат в Чили е бил проучен отначало в Бюрото за разузнаване и изследвания на Държавния департамент, а едва след това е разглеждан от висшите разузнавателни инстанции.

Всяко съмнение в законността на подобна намеса във вътрешните работи на една суверенна държава се посреща на нож от ръководителите на БРИ. Те заявяват, че „в света на реалната политика, където се предприемат подобни операции, няма място за емоции“. Заключениеята на БРИ са едно от основанията висшите разузнавателни

инстанции на САЩ да препоръчат да се изразходват 350 хил. долара за подкуп на членове на чилийския Конгрес. В документ с дата 25 юли 1973 г. ЦРУ е предложило да се финансират тайно политическите партии, които са против С. Алиенде. И това предложение е подкрепено изцяло от БРИ.

Разузнаването на Държавния департамент съдействува за проникването на петролните монополи на САЩ в страните от Близкия и Средния изток, проправя пътя на американските концерни в Латинска Америка, Западна Европа и Япония. БРИ придава важно значение на мерките, прилагани и подготвяни от чуждите правителства в областта на валутните операции. То отделя особено голямо внимание на финансовите операции на СССР и другите социалистически страни, за изясняването на размерите на техните валутни и златни резерви. По данни, промъкнали се в американския печат, през октомври 1982 г. на тайно съвещание в Държавния департамент са се обсъждали мерки за засилване на намесата във вътрешните работи на социалистическите държави. Държавният секретар Джордж Шулц и заместникът му Лорънс Игълбъргър, изказали се на това съвещание, заявяват: САЩ искат да положат ефикасни усилия за ускоряване на измененията в страните на социализма. При това те приканват „да се разчита на отделни лица и групи в комунистическите държави, които се стремят към такива изменения“. Както твърдят ръководителите на Държавния департамент, наложително е „да се поддържат силите, враждебни на социализма“. Шулц информира, че само през 1982 г. Държавният департамент е отделил 44 млн. долара за финансиране на антикомунистическите подривни радиоцентрове и за пряка подкрепа на контра революционните сили.

За тясното взаимодействие между ЦРУ и Държавния департамент като ведомство от „разузнавателната общност“ може да се съди например по такъв факт. Както съобщи вестник „Вашингтон пост“, около 1500 американски разузнавачи са зачислени „без шум“ в Държавния департамент, за да се занимават с разузнавателна дейност под прикритието на дипломатически длъжности. В това съобщение се твърди, че оперативните работници на ЦРУ са заели редица ключови постове в Държавния департамент.

През 1946 г. Конгресът приема Закона за организирането на Комисия по ядрената енергия, която започва да работи от януари 1947

година. Заедно с Пентагона тя провежда научни изследвания, опити и изпитания и се занимава с производствена дейност, свързана с разработването на ядрено оръжие.

Стремейки се да осигури на САЩ приоритет в създаването и натрупването на нови видове оръжие, едновременно със създаването на Комисията по ядрената енергия американската администрация образува към нея специален отдел за разузнаване. През 1975 г. на базата на Комисията по ядрената енергия са създадени две самостоятелни учреждения: Управление за енергетични изследвания и разработки и Комисия за контрол на ядрената енергия. През 1978 г. при създаването на Министерство на енергетиката в него влезе и Управлението за енергетични изследвания и разработки заедно с отдела за разузнаване, ръководен от помощника на заместник-министъра по международните въпроси. Заедно с Държавния департамент този отдел участва в събирането по открити начини на сведения за ядрения потенциал, термоядрената технология, новостите в ядреното и лазерното оръжие и резултатите от изпитанията му в другите държави и преди всичко в Съветския съюз. С участието на разузнавателния отдел на Министерството на енергетиката непрекъснато се контролира атмосферата на Земята, за да бъдат открити в нея радиоактивни частици, свидетелстващи за ядрени опити. Обработената информация се изпраща в СНС, ЦРУ, военните ведомства и в други звена на „разузнавателната общност“. Специфичните задължения на разузнавателния отдел са да държи ръководството на Министерството на енергетиката в курса на въпросите, които засягат политиката в областта на атомната енергия.

Освен това чрез своите специалисти отделът осигурява квалифицирана техническа, аналитична и изследователска помощ на други членове на „разузнавателната общност“^[4].

Когато се разглежда структурата на „разузнавателната общност“, не може да не се спомене за още един от нейните важни членове — Федералното бюро за разследване (ФБР), макар и ролята му в получаването на сведения за други държави да е ограничена. Сега ФБР изпраща свои представители в столиците на редица страни в света, но функционира предимно като орган на контраразузнаването. Освен това в сътрудничество с ЦРУ то извършва контраразузнавателни операции извън САЩ. Получаваната от време на време от него информация,

която е ценна от гледна точка на разузнаването, се изпраща на ЦРУ и на другите разузнавателни служби чрез междуведомствените органи, където ФБР има свои представители.

* * *

И така, анализът на съвременната структура на „разузнавателната общност“ показва, че при цялата външна обособеност на отделните ѝ звена, която се обуславя от спецификата на изпълняваните от тях задачи и все по-голямата специализация, още през първите години след войната в САЩ се сформира доста сложен комплекс от разузнавателни организации, които имат за цел да проникнат в политическите, икономическите, военните и научните тайни на другите държави и преди всичко на Съветския съюз.

Функциите на „разузнавателната общност“ на САЩ — събиране, натрупване, обработка и анализ на разузнавателна информация, в крайна сметка са подчинени на една цел — подsigуряване на агресивната държавна политика на американския империализъм. Ако по-рано, пише Л. Къркпатрик, под разузнавателна дейност се разбираше преди всичко получаването на информация, сега акцентите се изменят, особено що се отнася до същността и методите на този процес, който в съвременното американско общество става все по-важен за „вземането на решения на висше равнище“.

Тази постановка се потвърждава и от мястото на разузнаването в системата на държавния апарат на САЩ. От една страна, като монополен носител на най-важната държавна информация то влияе все по-активно при вземането на решения в областта на външната и военната политика от правителството, а, от друга — с нарастването на мащабите на експанзията на американския империализъм все по-сериозно се включва в подготовката на политическите препоръки: в разработването и провеждането на големите външнополитически и военни операции, продиктувани от интересите на монополите.

---

[1] The Washington Post, 3. II. 1968. ↑

[2] The New York Times, 5. XII. 1981. ↑

[3] Ransom, H. The Intelligence Establishment, p. 138. ↑

[4] The New York Times, 5. XII. 1981. ↑

ГЛАВА 3

РАЗУЗНАВАТЕЛНО ОСИГУРЯВАНЕ НА ПЛАНОВЕТЕ ЗА АГРЕСИЯ

Какви конкретни задачи поставят управляващите кръгове на САЩ пред своята „разузнавателна общност“?

Колкото и разнообразни да са тези задачи, няма съмнение в основната им насока: разузнавателно осигуряване на военните приготовления на американския империализъм и избиране на най-изгодния момент за внезапен удар, насочен срещу Съветския съюз и другите социалистически страни. Те се обуславят изцяло от милитаристичната политика на администрацията на САЩ.

Съединените щати се стремят към свръхвъоръжаване. Те създадоха над 1500 военни бази и обекти на територията на други държави. Създадоха най-големите групировки от въоръжени сили и държат в пълна готовност средства за прехвърлянето им в най-отдалечените райони на света. Вместо ограничаване и намаляване на ядрените оръжия те увеличават стратегическите нападателни сили далеч над потребностите. Разполагат ракети със среден обseg в Европа и така създават потенциал за нанасяне на първи ядрен удар. Те се стремят към Космоса, за да вземат земното кълбо на прицела на ядреното ударно оръжие, на лазерните и лъчевите устройства. Хвърлят за военни приготовления вече трилиони долари. Накрая, отклоняват всички предложения за нормализиране на положението в света^[1].

Поставил си за цел да измени в полза на Съединените щати военностратегическото равновесие, което днес е най-важната предпоставка за запазването на мира, и създавайки опасни огнища на военни пожари ту в един, ту в друг район на земното кълбо, американският империализъм всячески активизира дейността на „разузнавателната общност“, насочена към получаване на информация за Съветския съюз и за страните — участнички във Варшавския договор, към проникване в държавните им тайни.

---

[1] Правда, 31. VII., 1983. ↑

РАЗКРИВАНЕ НА ОТБРАНИТЕЛНИЯ ПОТЕНЦИАЛ НА СССР

Както вече се знае със сигурност, през април 1950 г. президентът Труман е одобрил една секретна директива на Съвета за национална сигурност, разработена с участието на ръководителите на ЦРУ и Пентагона. В тази директива № 68, която развива постановката на предишните директиви на СНС (по-специално на директива 20/1), за главна цел на американската външна политика се обявява постигането на угоден за Вашингтон „световен ред“, а като главно препятствие по този път се сочи Съветският съюз. Затова, казва се в директивата, Съединените щати трябва да увеличат още повече своята мощ, използвайки я по такъв начин, че да „осигурят коренно изменение на природата на съветската система“, „да посеят в съветската система семената на разрушението“, а също и да поощряват и да поддържат безпорядък и вълнения в стратегически важните страни — съседки на Съветския съюз. Точно така е казано! При това практическото изпълнение на самата програма се свързва пряко с необходимостта от организиране в широки мащаби на военен, икономически, политически и научно-технически шпионаж.

Управляващите кръгове в САЩ смятат глобалния шпионаж, който американският печат старателно рекламира, за обикновена практика в международните отношения. Някои американски политически дейци открито приканват към ново разширяване на шпионските функции на „разузнавателната общност“ на САЩ. Официалните документи на правителството и на Конгреса на САЩ от последните години също съдържат указания за засилване на тази страна от подривната дейност срещу социалистическата общност. Нещо повече, администрацията на Рейгън поощрява появата на „теоретични“ изследвания, които обосновават допустимостта и законността на глобалния шпионаж. Стремейки се да внушат на американския народ и на световното обществено мнение мисълта за необходимостта от „разузнавателно проникване“ в социалистическите страни, авторите на тези трудове всячески прикриват класовата

същност и подривния характер на шпионската дейност на американската държава, превръщането на шпионажа в средство на държавната политика^[1].

При това, както показват многобройните факти, разкрити от органите за държавна сигурност на СССР в борбата за предпазване на съветското общество от машинациите на империалистическото разузнаване, шпионажът, извършван от „разузнавателната общност“ на САЩ срещу Съветския съюз, е една от основните форми на подривна дейност, много опасен таен фронт на класовата борба. Чрез шпионаж, съчетан с идеалогическа диверсия, американският империализъм се мъчи да отслаби общественно-политическите позиции и да подкопае могъществото на световния социализъм. Стремейки се да постигнат военно превъзходство над СССР и над световния социализъм, да създадат благоприятни условия за политиката на ядрен шантаж и в бъдеще за победа в ядрената война, ЦРУ, РУМО, АНС и другите разузнавателни служби на САЩ всячески засилват шпионските си действия. Те не се спират пред нищо, за да получат сведения за военнопromишления потенциал на страните от социалистическата общност и преди всичко на Съветския съюз, за състоянието, развитието и укрепването на въоръжените му сили, за техническото оборудване и бойната им готовност, за последните постижения на науката и техниката.

Отбранителната способност на държавата, както е известно, зависи на първо място от икономическите ѝ възможности, от това, дали разполага с мощна и добре оборудвана технически промишленост, която да има потенциални резерви за развитие при извънредни обстоятелства, с високо развит транспорт, с продуктивно селско стопанство, способно да осигури на страната по-големи или по-малки продоволствени запаси, суровинни и трудови ресурси.

Тъй като добре разбират това, американските политически и военни дейци подчертават, че разработването на стратегическите планове за въоръжена борба и съставянето на военноикономическите прогнози може да става само въз основа на непрекъснато постъпващи разузнавателни данни. Те смятат, че в наши дни е важна информацията не само за сегашното оръжие на отсрещната страна, но и за потенциалните ѝ икономически възможности и резерви, за близките перспективи в развитието на икономиката и науката, които са важни за

техническото оборудване на въоръжените сили и за задоволяване на другите нужди във военно време.

Предвид на това, че икономиката е една от решаващите страни на живота и дейността на държавата, американските специалисти смятат, че информацията, събрана от „разузнавателната общност“ на САЩ, трябва да обхваща широк кръг от проблеми, засягащи тази област, промишленото производство и географията.

Първо е необходимо да се наблюдават промишлеността и по-специално такива водещи отрасли като металургичната и машиностроителната, авиационната, танковата, автомобилната, химическата, електро- и радиотехническата промишленост, които са материална база за осигуряването на сложна съвременна бойна техника за въоръжените сили. Важно е да има конкретни сведения за броя на заводите, мощността им, технологичното им оборудване и слабите места на производството. Второ, американското разузнаване се интересува от свързочните средства и транспорта, главно железопътния и автомобилния, от възможностите, оборудването и ефективността му.

Трето, селското стопанство, особено от гледна точка на възможностите му да снабдява населението и армията с продоволствие, а промишлеността — със суровини.

Четвърто, природните ресурси, размерите на запасите, местонахождението им, а също и основните тенденции в използването: и въз вноса на полезни изкопаеми и в натрупването на суровини.

Пето, научните изследвания, които позволяват да се създаде представа за насоката в развитието на различните отрасли на народното стопанство.

Шесто, човешките ресурси за попълнение на армията и за осигуряване на промишлеността с работна сила, сведенията за квалификацията и разпределението ѝ, за възрастовите групи и физическото състояние.

Накрая, географските и климатичните фактори, които увеличават или ограничават военните възможности на страната.

Както пишат американските специалисти, събираната разузнавателна информация за Съветския съюз трябва преди всичко да дава възможност своевременно да се прецени за колко време съветската икономика е в състояние да се приспособи към извънредни

условия и да се преустрои за осигуряване на военните нужди на държавата.

Основните усилия на „разузнавателната общност“ на САЩ, както може да се съди по инструкциите, намерени в разобличените американски разузнавачи и в тайните агенти, и по характера на задачите, получени от шефовете им, са насочени към осигуряване на колкото може повече информация за ракетноядреното оръжие на Съветския съюз и средствата за управлението му, за стратегическите ядрени сили на СССР и тяхната основа — междуконтиненталните балистични ракети, към разкриване възможностите на съветската икономика за производство на нови видове военна техника и оръжие, към навлизане в съдържанието на научноизследователските работи, извършвани в нашата страна в тази област.

Например инструкцията на ЦРУ до негов агент, открита преди известно време в един магнитен контейнер, поставен в един от московските паркове, съдържа подробно задание, обхващащо широк кръг от въпроси. В тази инструкция се казва по-специално: „Съобщете всички подробности, които можете да узнаете за производството, употребата, характера (броя на степените, вида гориво, радиуса на действие, начина на управление и т.н.) и превозването на ракетите и ракетните снаряди. Най-много ни интересува точното местонахождение на стартовите площадки и на промишлените предприятия, в които се произвеждат междуконтиненталните балистични ракети. Важно е също да знаем колко такива снаряди, готови за изстрелване, се намират на стартовите площадки... Съобщете колкото може по-подробно всички достъпни ви данни за измененията на изследователските програми, извършвани във вашата и в други организации. Особено важни за нас са сведенията за изследователските програми с военно значение и по-специално за работите, свързани със създаването на ракети, с атомната енергия, с изстрелването на спътници в междупланетното пространство... Интересуват ни и постиженията в астрофизиката, магнито-хидродинамиката, създаването на изчислителни машини и др. под. Особен интерес представляват топографските карти на съветските райони източно от Урал в мащаб 1:100 000.“

Преди ЦРУ да завербува във Виена П. С Попов, заловен след това на местопрестъплението в Москва, е била поставена задачата да

се събере информация за тактико-техническите характеристики на обикновените видове съветско оръжие, включително данни за няколко нови танка, за начина на водене на бойните действия и оборудването на танковите, механизирани и пехотните дивизии. Той е трябвало да съобщи и броя на появилите се в частта, където е служел, самоходни десантни машини за прехвърляне и бронетранспортъори, а също и за системите от тактически ракети и атомни подводници и за тактиката на Съветската армия при употреба на ядрено оръжие.

Съгласно задачата, получена от американските и английските разузнавачи в Лондон, агентът на ЦРУ О. Пенковски, разобличен от органите за държавна сигурност в СССР, е трябвало да осигурява сведения за стратегическите нападателни и отбранителни възможности на Съветския съюз, както и за съветските доктрини за воденето на война с употреба на стратегическо и тактическо ядрено оръжие. Шефовете му са се интересували от конкретни данни за съветските ракетни системи със среден обсег, за тактическите ракети „земя-въздух“, както и за системите за противоракетна отбрана и за местоположението им.

От тогава минаха 20 години. Естествено е сега разузнаването на САЩ да проявява интерес не само към ракетите „земя-въздух“, а към много по-съвременни средства. Нали ръководителите на американската „разузнавателна общност“ смятат за своя задача всячески да съдействуват на „твърдия“ курс, характерен за подхода на „екипа на Рейгън“ към проблемите на войната и мира и по-специално към проблемите на разоръжаването. Именно ЦРУ и другите специални служби на САЩ са едно от главните оръжия, с чиято помощ Белият дом изработва тактиката за проваляне на преговорите в Женева и за влошаване на положението в Европа.

---

[1] Вж. например: Wilensky, H. L. Organizational Intelligence, Knowledge and Policy in Government and Industry. New York — London, 1967. ↑

ОПРЕДЕЛЯНЕ НА ЦЕЛИТЕ ЗА НАНАСЯНЕ НА ЯДРЕН УДАР

Тъй като разглежда и икономиката на Съветския съюз и на другите страни — участнички във Варшавския договор, като обект на въоръжено въздействие, „разузнавателната общност“ на САЩ отделя внимание главно на разкриването на стратегическите цели, по които трябва да бъдат нанесени първите удари. Имат се предвид големите индустриални и транспортни центрове, ключовите промишлени предприятия, енергийните съоръжения и т.н. Голямо значение се отдава и на изясняването на уязвимостта на всеки от тези обекти и на получаването на сведения за жизнеспособността на икономическата база на социалистическите страни.

Органът, който отговаря за избирането на обектите цели, пише бившият ръководител на разузнаването на Държавния департамент на САЩ Р. Хилсман, „трябва да изучава икономиката на противника, за да се установи до каква степен ще се отразят на военните му усилия излизането от строя на едни или други отрасли на промишлеността и прекратяването на производството на определени видове продукция, а също и да уточни местоположението на обектите — заводите, жп възли и т.н., които трябва да бъдат унищожени“^[1].

Известно е, че на разузнавателното управление към щаба на военновъздушните сили на САЩ, чието главно предназначение е да съдействува за нанасянето на удари по територията на противника, е възложена задачата да събира сведения за ключовите военни, промишлени и административни центрове и оценката на сравнителната им уязвимост при въздушно космическо нападение. Американските експерти смятат, че тези данни, получени в мирно време, трябва да дадат възможност да се определят потенциалните цели и редът на поражението им и да бъдат основа за своевременно планиране на бойното използване на междуконтиненталните балистични ракети и стратегическата бомбардировъчна авиация. Определяйки задачите на органите на военното разузнаване, Гилпатрик, тогавашният заместник-министър на отбраната на САЩ,

още през лятото на 1962 г. обръща внимание на Пентагона, че за да бъде нанесен ефикасен удар, е необходимо да се уточни системата от цели на бъдещия противник.

Съгласно това указание през есента на 1964 г. група разузнавачи работещи в апарата на военните аташета при посолството на САЩ, предприемат разузнавателно пътуване по маршрута Москва-Владивосток. В писмените инструкции на Вашингтон, получени от военните разузнавачи, се изброяват обектите, разположени покрай Транссибирската магистрала, за които те е следвало да съберат допълнителни сведения или да потвърдят наличието им, да уточнят местоположението им. Става въпрос по-специално за жп възли, за разположението и размерите на мостове и тунели, за разположението и предназначението на предприятия на отбранителната промишленост, на далекопроводи, на трансформаторни подстанции, на складове за гориво и смазочни материали, на военни складове, казарми и други обекти. Вниманието на разузнавачите е било насочено специално към събиране на сведения за летища, радиолокационни станции, и радиорелейни линии за връзка, става въпрос за райони, където според нуждаещи се от уточняване данни на американското разузнаване биха могли да се намират стартовите площадки на съвременните междуконтинентални балистични ракети.

Конкретна представа за характера на инструкциите, получени от американските военни разузнавачи, дават извадките от записките в бележниците им, показващи къде — на кой километър от пътя и какво — какви обекти именно интересуват Пентагона.

В Хабаровск и Находка разузнавачите е трябвало да открият обектите на гражданската отбрана, да установят различните видове антени, жп тунели и т.н. Освен това те е следвало да уточнят разположението на войсковите части, да потвърдят разположението на обектите на ПВО, да проникнат в районите, където се извършва строителство, и да се постараят да определят предназначението му.

Както и би трябвало да се очаква, резултатите от това пътуване са неблагоприятни за американските шпиони. Органите за държавна сигурност успяват да разкрият истинската цел на пътешествието на американските „дипломати“ и да го прекратят.

В структурата на щаба на военновъздушните сили на САЩ влизат група отдели, които осигуряват планомерно събиране и

обобщаване на цялата информация за стратегическите обекти, която постъпва в органите на военното разузнаване. Въз основа на тази информация се съставят така наречените бомбени енциклопедии, съдържащи изходни данни за обектите, които трябва да бъдат унищожени на първо място.

Преди известно време западният печат публикува материали за едно секретно издание — двутомния „Ядрен справочник“, с който разполагат летците от американската стратегическа авиация и от другите части, свързани с употребата на ядрено оръжие. Съставен по данни на „разузнавателната общност“, главно на А-2, „Ядреният справочник“ съдържа подробни географски координати на няколко хиляди обекта, всеки от които има номер и позволява на летеца преди излитането да определи взривната мощност, необходима за унищожаването на дадена цел. На всяка страница от справочника има четиридесет цели. Това са летища, мостове, жп възли, шлюзове, складове, предполагаемите райони на концентрация на войските и т.н. [2]

По различно време в американския печат се промъкват сведения, че през пролетта на 1979 г. Управлението на националното разузнаване е пристъпило към изпълнението на програма под кодовото обозначение „Биг бърд“. Главната задача на тази програма е с помощта на спътникови системи да се получат такива снимки, въз основа на които да могат да се направят изводи за местоположението и мощността на важни отбранителни предприятия на Съветския съюз и за видовете оръжия, произвеждани в тях.

Трябва да се има предвид, че при организирането на шпионажа срещу социалистическите страни и по-специално на насочения към разкриване на стратегическите им обекти цели разузнавателните служби на САЩ сътрудничат пряко с разузнаванията на държавите — участнички в агресивните военни блокове, и по правило действуват с обединени сили. Известно е например, че в командването на НАТО в Европа има специално разузнавателно управление, което ръководи всички шпионски акции на блока. Освен това в НАТО функционира и така нареченият Европейски координационен комитет за размяна на военна, икономическа и научно-техническа информация, получена от западните разузнавания в социалистическите страни. Както твърди в една от статиите си бившият генерален инспектор на ЦРУ Лайман

Къркпатрик, Централното разузнавателно управление на САЩ се кооперира много тясно с разузнаванията на страните от НАТО. Това е една от важните страни в работата му.

* * *

Следователно, за да разкрият отбранителния потенциал на Съветския съюз и стратегическите обекти на територията му с цел нанасянето на пръв ядрен удар, Съединените щати използват всички възможни средства и методи от арсенала на тайната война, като непрекъснато усъвършенствуват и регулират механизма на подривната дейност и използват за целта последните постижения на научно-техническата мисъл.

Това са и най-новите технически средства — радиотехническа, радиолокационна, телевизионна, инфрачервена и друга разузнавателна апаратура, монтирана в изкуствените спътници на Земята, в самолетите и корабите, както и в стационарните постове.

Това са и всички видове „легално“ разузнаване, включително визуалното наблюдение, и изучаването на откритите съветски източници.

Това е накрая и агентурното разузнаване — изпращането на специално подготвени агенти и вербуването на тайни агенти в страната, които да проникнат в строго пазените държавни тайни.

На 28 април 1981 г. в речта си на годишната конференция на Американската търговска палата Уилям Кейси, който тогава правеше първите си стъпки на поста директор на ЦРУ, каза, че разузнаването на САЩ е надхвърлило далече рамките на обикновената шпионска служба в общоприетия смисъл на това понятие. В разузнаването на САЩ работят не по-малко доктори на науките и магистри, отколкото в който и да било университет, използват се широко електрониката, фотографията, акустиката и подобни технически „чудеса“.

С помощта на тези средства „разузнавателната общност“ на САЩ, както се хвали директорът на централното разузнаване, получава „смайващ поток от информация“. Кейси обаче смята за нужно да направи уговорката, че фактите могат и да заблуждават. Никаква снимка или електронен импулс не са в състояние да заменят

познаването на конкретното положение и основните действащи лица в една или друга страна или район. Фотоснимката може да бъде твърде впечатляваща, но тя не позволява да се съди за едни или други планове или намерения, за динамиката на вътрешнополитическото положение в определена страна, за развитието на нейната икономика на т.н. Накрая, събирането на информация с използване на технически средства, заключава Кейси, е най-малко ефикасно при решаването на най-важния проблем — разкриването на плановете с политически характер, което може да се постигне само по пътя на агентурното разузнаване^[3].

---

[1] Hilsman, R. Strategic Intelligence and National Decisions. New York, J'!f,(i, p. II. ↑

[2] Stern, 29. I. 1970, S. 5. ↑

[3] Congressional Record, 1981, vol. 127, ЛЪ 96, p. 6777. ↑

ΓΛΑΦΑ 4

ТЕХНИЧЕСКО ОБОРУДВАНЕ НА ШПИОНСКАТА СЛУЖБА

Използвайки най-новите постижения на физиката, радиоелектрониката, кибернетиката и някои други отрасли на знанието, специалните служби на Съединените щати се стремят да усъвършенствуват съществуващите и да разработят нови технически средства за събиране на разузнавателна информация. От основните области на приложение на тези средства трябва да посочим следните:

— радиоразузнаване, получаване на сведения чрез следене на радиостанциите на Съветския съюз и засичане на техните открити или шифровани съобщения;

— радиотехническо разузнаване, събиране на данни чрез контролиране работата на съветските радиолокационни станции, на радионавигационните системи, на станциите за телеуправление и др. т.;

— радиолокационно разузнаване, получаване на сведения за местонахождението на земните, морските, въздушните и космическите обекти;

— фото- и телевизионно разузнаване, получаване на документална информация с помощта на фото- и телеапаратура;

— акустично и хидроакустично разузнаване, получаване на информация чрез подслушване на разговори и демаскиращи звукови ефекти;

— инфрачервено разузнаване, събиране на сведения чрез фиксиране на електромагнитните колебания, излъчвани от земните обекти, а също и при изстрелването на ракети и при опитите с ядрено оръжие и т.н.

Техническото разузнаване на САЩ използва за разполагане на апаратурата си изкуствени спътници на Земята, самолети, вертолети, балони, аеростати, надводни и подводни кораби, стационарни и подвижни земни радиотехнически постове.

По данни на американския печат през последните години около 87 на сто от средствата, отпуснати от правителството на САЩ за

събиране на разузнавателни данни, се падат на разузнаването с технически средства, а само 13 на сто — на получаването на такива данни с помощта на традиционните методи, т.е. на визуалното наблюдение и на използването на откритите и агентурните източници. Много специалисти в областта на разузнаването потвърждават точността на сведенията за разпределението на бюджетните средства в съотношение 7:1 в полза на разузнаването с технически средства. При това е достатъчно да се спомене, че само за програмата за разработването на самолета разузнавач SR-71 през първата половина на 60-те години са отделени 1 млрд. долара.

Цяла армия висококвалифицирани специалисти обслужват многобройните стационарни и подвижни земни радиотехнически постове, пилотирани средства за въздушно разузнаване, безпилотни самолети, космически апарати за стратегическо разузнаване, както и морски радиоподслушвателни станции.

Те обработват маса постъпваща информация. Оценявайки значението на този нов „отрасъл“ от шпионажа, вестник „Ню Йорк таймс“ пише, че от общия блок от секретна правителствена информация най-важна и най-точна е информацията на радиоелектронното разузнаване. Мащабите, до които в наше време достига техническият шпионаж, нямат равни на себе си в историята на разузнаването.

ПИЛОТИРАНИ СРЕДСТВА ЗА ВЪЗДУШНО РАЗУЗНАВАНЕ

Наскоро след края на Втората световна война командувачият военновъздушните сили на САЩ генерал Арнолд представя на военния министър няколко доклада, обобщаващи бойния опит на американските ВВС. Относно събирането на разузнавателни сведения за противника той пише: „Предишните ни схващания за разузнаването не можеха да задоволят напълно изискванията на съвременната война. Всестранната, подробна и постоянна осведоменост за гражданската и военната дейност на територията на реалния и потенциалния противник е крайно необходимо условие за правилно планиране на мероприятията както по време на война, така и в мирно време.“^[1]

Генерал Арнолд смята, че в бъдеще не трябва да се разчита само на донесенията на военните аташета и на другите традиционни източници на разузнавателни сведения, а да не говорим за случайните. Той се изказа за създаване на постоянна организация на правителствено равнище, която не само да се занимава с общите въпроси на шпионажа, но и да събира, обработва и разпределя непрекъснато постъпващите разузнавателни данни. „Освен това — продължава той — на нас ни е нужно в системата на военновъздушните сили да имаме свое компетентно и активно авиационно разузнаване, което да взаимодействува с общото държавно разузнаване както в мирно, така и във военно време.“^[2]

Докладите постигат своето. Още по това време придадените към А-2 самолети от военновъздушните сили на САЩ започват да извършват разузнавателни полети покрай съветската граница, а през втората половина на 50-те години вече се мъчат да проникнат във въздушното пространство на СССР. При това, ако по-рано самолетите разузнавачи са използвани главно за визуално наблюдение и фотографирание, сега им се възлага и извършването на радиошпионаж, чиито мащаби стават все по-големи. „Целта на подобни полети — пише Хари Рансъм — е да бъдат получени разузнавателни данни за характера на руските военни отбранителни съоръжения.“^[3]

Естествено в САЩ никога не се публикува точна статистика на разузнавателните полети над съветска територия, но някакви данни все пак попадат в печата. По едни данни например до 1970 г. са предприети 30 такива полета. По други — в продължение на 10 години, от април 1950 г., Съединените щати са извършили 81 опита да проникнат във въздушното пространство и в териториалните води на Съветския съюз. Във всички тези случаи защитниците на съветските граници успешно са преграждали пътя на неканените гости, а 20 американски самолета изобщо не са се върнали в базите си.

За въздушно разузнаване на съветската територия по това време се използваха модифицираните самолети В-36, а след това РВ-47. Те извършваха радиотехническо разузнаване в дълбочината на действие на специалната апаратура, поставена на борда. За да предизвикат, а след това да засекат работата на съветските излъчващи радиотехнически средства и да определят координатите им, самолетите шпиони често прибегваха до такава уловка: те летят към границата с голяма скорост, като демонстрират явно намерение да я пресекат. Сметката е проста: за да не изпуснат нарушителя, съветските станции ще започнат да работят и така ще се издадат. По преценка на американските специалисти предимството на самолетите В-36 и РВ-47 е в това, че те могат да носят на борда си голямо количество сложно фото- и електронно оборудване. Но самолетите от този вид имат ограничена височина на полета и следователно са уязвими от ракетите и изстребителите.

В средата на 50-те години разузнавателните служби на САЩ решиха да използват друго средство — балони, снабдени с фотокамери. Пуснати от американските военновъздушни бази в Скандинавия, Западна Германия и Турция, въздушните потоци ги поемат и понасят над територията на СССР по посока на Япония. Подобни разузнавателни акции преследват целта да бъде получена достоверна информация за разположението на съветски военни и промишлени обекти навътре в страната. Смята се, че това дава определени резултати, макар че техническите недостатъци на този метод на разузнаване и нежелателните му за САЩ политически последици са очевидни. След като свалиха няколко балона, съветските власти отпразвиха решителен протест, който получи широк обществен отзвук.

Наложи се ново връщане към самолетите. Но работата се затрудняваше все от същия проблем — тавана. С разработването на програмите на полетите, свързани с проникване във въздушното пространство на Съветския съюз, и с общото ръководство на създаването на необходимата за това техническа база се заема тогавашният директор на ЦРУ Алън Дълес.

„Много ни беше необходима точна разузнавателна информация — спомня си Айзенхауер през 1965 г. Алън Дълес смяташе, че трябва да се създаде нов самолет за свръхвисоки полети за въздушно разузнаване. През ноември 1954 г. Джон Фостър Дълес, Чарли Уилсън, Алън Дълес и други съветници ме помолиха да одобря продължаването на програмата за създаване на 30 самолета за свръхвисоки полети на обща стойност 35 млн. долара. Много от конструкторските работи бяха вече на привършване. Аз одобрих това начинание.“^[4]

Ведомството на Алън Дълес определя изискванията, на които трябва да отговаря подобен самолет, а след това, използвайки връзките си във военните среди, привлича за участие в тази програма като партньори висши представители на Пентагона и ВВС. Голяма част от работата по проектирането и разработването на самолета, наречен Ю-2, се извършва в Детройт, щата Охайо, в авиационната база Райт Патерсън. ЦРУ сключва договори с редица конструктори.

Кларънс (Кели) Л. Джонсън, виден конструктор от компанията „Локхийд еъркрафт“, успява да създаде принципно нов самолет, който може да лети много по-високо над пределите на досегаемост на известните по онова време ракети и прехващачи. През август 1955 г. машината преминава първите летателни изпитания, като задоволява необходимите изисквания и дори надминава някои от тях. ЦРУ става притежател на първите десет дозвукови самолети разузнавачи за свръхвисоки полети, модел Ю-2, които полагат началото на авиационните подразделения със специално предназначение.

Дълес обяснява интереса на ЦРУ към самолета Ю-2 с многообещаващите перспективи за използването му с шпионски цели. Сред професионалисти той постоянно подчертава, че Ю-2 ще може да събира информация „по-бързо, по-точно и по-успешно от който и да било агент на земята“^[5].

През юни 1956 г. Алън Дълес получава разрешение от президента Айзенхауер Ю-2 да извърши разузнавателни полети над територията на Съветския съюз. Тази провокационна антисъветска операция, разработена в дебрите на ЦРУ и одобрена във висшите сфери на изпълнителната власт, получава кодовото наименование „Прелитане“.

Същевременно ЦРУ пристъпва към вербуването на летци, на които предстои да изпълняват разузнавателни задачи с тези самолети. Сред кандидатите са и старши лейтенантът от ВВС на САЩ Пауърс и няколко други военнослужещи. Това са пилоти екстра класа, офицери от запаса, останали доброволно на свръхсрочна служба и допускани до тайни от рода на „строго секретно“.

Представителят на ЦРУ Колинс, който се занимава с вербуването на летците, обяснява на Пауърс, че му предстои да мине проверка на самолет от съвършено нов вид, който преди всичко лети на недостижима височина. Веднага след като свършват тренировките, Пауърс трябва да замине на границата, за да пристъпи към изпълнението на задачата. „Вашата работа — обяснява Колинс — са разузнавателни полети край границите на Русия с високочувствително оборудване на борда, което засича сигналите на радиостанциите и на радиолокационните станции. Но това не е всичко. Вашата главна цел е да прелетите над територията на Русия.“^[6]

След като подписват договора с ЦРУ, пилотите заминават в базата Уотъртаун — затънтено място в южната част на пустинята в щата Невада, където им предстои да започнат подготовка за операцията. В процеса на тренировъчните полети те изучават самолета и овладяват техниката на управление на сложното оборудване за „най-съвършен шпионаж“. Успоредно с това вървят и изпитанията на техниката. Ако при разузнавателния полет на пилота се наложи да напусне внезапно машината над чужда територия, монтирано на борда взривно устройство трябва да унищожи не целия самолет, а само тази негова част, където са фотокамерите и електронното оборудване^[7].

Самолетът Ю-2 наистина не е обикновен. Той набира височина много бързо, за да се откъсне от земята, му е достатъчна къса писта — само около 300 метра. За няколко минути сребристото му тяло изчезва от зрителното поле. Цветът му и височината, на която може да лети, го правят невидим и от въздуха, и от земята.

Самолетът е снабден със свръхчувствително бордово оборудване за фотографиране на повърхността на Земята. Благодарение на инфрачервената апаратура може да се снима и нощем, и при облачно време. Специални емулсии, нанесени на лентата, позволяват да се открие всяка обичайна маскировка.

Ю-2 е твърде забележим самолет, за да може да остане дълго в тайна. Освен това определено изтичане на информация става неизбежно поради заминаване на няколкото групи летци отвъд океана. За предотвратяване на всякакви нежелателни слухове и предположения са пуснати серия „легенди“, подготвени от ЦРУ. Първата от тях се появи в края на април 1956 г. в официална декларация на НАСА, където се съобщава за разработването на „самолет от нов тип — «Локхийд Ю-2», който уж ще се използва за изследване на въздушните течения и метеорологичните условия. След това беше публикувано второ официално съобщение, в което се казва, че НАСА разширява програмата си за проучване на времето в Европа.

Групата на Пауърс (която официално се нарича «2-ра ескадрила от службата за времето», а неофициално — «отряд 10-10») е препратена от Уотъртаун в американско-турската база Инджирлик, откъдето трябва да започне дейността ѝ против Съветския съюз^[8].

По мнение на експертите от ЦРУ тази база има редица предимства. Първо, в географско отношение тя е отлична стартова точка за прелитане. Второ, разположена в южната част на Турция, тя е достатъчно близко, за да се извършват полети без голям разход на гориво. Трето, на нея вече има неголяма американска авиационна част. «И в смисъл на „покрив“, и от гледна точка на удобствата за материално-техническото снабдяване — пише Пауърс — мястото изглеждаше идеално, тъй като горивото и оборудването, необходими за полетите на Ю-2, можеха да се докарат дотук, без излишно да се привлича вниманието.»^[9]

През септември 1956 г. пилотите от тази група пристъпват към първите разузнавателни полети край границата на СССР. Маршрутите се менят през цялото време. Обикновено те летят от Турция в източна посока, покрай границите на СССР, прелитат над Иран и Афганистан до Пакистан, а след това се връщат. Прелитат и над Черно море, но не навлизат в територията на Съветския съюз, а се придържат над неутрални води далече от брега. Задачата им включва събиране на

разузнавателни данни за южната територия на СССР. Друга група, разположена във ФРГ, събира сведения за северната и западната част на СССР, въз основа на които би могло да се направи заключение за ефективността на мрежата за противовъздушна отбрана. Особен интерес представляват за САЩ съветските ракетни стартови площадки.

Обектите на разузнаването и редът на фотографирането им се определят във Вашингтон. След консултация с Комисията по атомната енергия, с Министерството на отбраната и с други правителствени ведомства ЦРУ съобщава предварително какво го интересува.

Завърнали се от операция, летците се подлагат на следполетен разпит. Кино- и магнетофонната лента се предават в лабораторията: първата веднага се проявява, а от втората се прави копие. Един екземпляр от лентите се изпраща в САЩ за изучаване. Ако лентата представлява особен интерес за ЦРУ, то изпраща свои специалисти по разшифроване направо в базата.

Самолетът на Пауърс навлиза за пръв път в съветското въздушно пространство още през ноември 1950 година. Ето какво пише за това самият летец: «Сутринта още веднъж внимателно прегледах картите с маршрути, нанесени с кодови цветове: син, червен и кафяв. Синият показваше общото направление; в тези участъци се допускаше известно отклонение от курса. С червени линии бяха отбелязани районите, където бяха разположени обектите; тук трябваше да се придържам към курса колкото може по-точно. От двете страни на прокарания маршрут имаше отметки, които показваха къде трябва да се включи една или друга фото- и електронна апаратура. С кафяв цвят бяха отбелязани резервните бази — в случай че по някаква причина не успея да се върна в Инджирлик... Самолетът се намираще много близо до руската граница, затова вместо обичайните разговори по радиото се използваха кодови радиосигнали... Пресякох турската граница между Черно и Каспийско море и проникнах във въздушното пространство на Русия...»^[10]

Тъй като придава важно значение на полетите на Ю-2, ЦРУ разширява мрежата от бази за тези разузнавателни самолети. Открита е още една база в Япония, на 24 км от Йокохама. ЦРУ и Пентагонът обаче разчитат главно на Турция и съседните ѝ страни. По това време полетите се извършват не само от базата в Инджирлик, но и от други

бази в Лахор и Пешавар, разположени в Пакистан. През 1957 г. известни изменения претърпява и самият самолет Ю-2: сребристият цвят е сменен с черносин, което прави машината още по-незабележима при полет.

През това време САЩ продължават да изпращат във въздушното пространство на Съветския съюз и други разузнавателни самолети. Това се прави, разбира се, за събиране на допълнителни сведения. Но тук очевидно има и друга цел — да се осигури по-голяма секретност на разузнавателните операции на самолетите и голяма височина на полета и да се отклони вниманието от тях. Така например през септември 1958 г. на територията на Съветска Армения навлязоха откъм Турция с шпионска цел американски самолети С-118 и С-130. И двата бяха свалени.

Веднага са запланувани за април 1960 г. двата полета — нахлувания с участието на Пауърс. Първият полет на късо разстояние на 9 април така или иначе протича гладко. Вторият полет се очаква в края на месеца. След като излита от базата в Пешавар, Пауърс трябва да прелети 6 хил. км до базата в Буда (Норвегия). Над територията на СССР маршрутът му минава над Душанбе, Аралско море, Челябинск, Свердловск, Киров и Архангелск, по-нататък над Колския полуостров, Кандалакша и Мурманск, а след това на север към Баренцево море. Изчислената продължителност на полета е девет часа. Полетът е определен за 1 май. С оглед на по-голяма секретност самолетът Ю-2 е докаран в Пешавар едва през нощта преди операцията.

В 6 часа и 20 минути на Пауърс е разрешено излитане. След като преминава полосата на облачността и навлиза във въздушното пространство на СССР на повече от 2 хил. км, той пристъпва към изпълнението на задачата, но е свален над Свердловск от съветски ракетчици.

Резултатите от експертизата на остатъците от фотооборудването на самолета Ю-2 и на заснетите фотоматериали потвърждават разузнавателния характер на тази апаратура и шпионските цели на самия полет. На самолета е имало специален широкоъгълен дългофокусен аерофотоапарат модел 73-В, предназначен да снима от въздуха големи площи. В полета на 1 май този фотоапарат с въртящ се обектив е фотографирал последователно през 7 остъквени фотолюка,

разположени в обшивката на самолета. При това встрани от маршрута се обхващат 160–200 км от местността.

Фотоапаратът се зарежда с два рулона с ширина по 24 см и дължина по около 2000 м. Те се разполагат паралелно в плоскостта на кадъра, така че при всяко сработване на затвора се експонират чифт снимки с общ размер 45×45 см. Запасите от филм позволяват да се направят около 4000 чифта снимки. Фотоапаратът е снабден с обектив с номинално фокусно разстояние 915 мм, което позволява от голяма височина да се получат относително едромащабни снимки. Мащабът на аероснимките на средния маршрут, направени над територията на СССР на 1 май, е 220–230 м на 1 см. По този вид снимки, направени за 3 часа и 17 минути полет над съветска земя, би могло да се определи предназначението на много важни промишлени и военни обекти.

Фотофилмът е с повишена светлочувствителност и е подобрен в сравнение с филмите, използвани на американските балони разузнавачи образец 1956 година. Филмът от самолета Ю-2 беше обработен в Съветския съюз. Получените негативи бяха дешифрирани и свързани с картата и по такъв начин беше открито, че снимките са направени над територията на СССР по маршрут, преминаващ от района западно от Ташкент до Свердловск. Този маршрут отговаря на маршрута на полета на полетната карта, намерена у Пауърс. Общият запас от фотофилм в аерофотоапарата позволява да се фотографира маршрут с дължина от порядъка на 3500 км, т.е. да се фотографира значителна част от съветската територия. По снимките беше определена височината на въздушното фотографиране — 20–21 хил. метра. Дешифровката на аероснимките показва, че те съдържат най-различна разузнавателна информация за обектите, разположени по маршрута. На аеронегативите има изображения на промишлени и военни обекти на СССР — заводи, складове, нефтохранилища, пътища, жп мостове и гари, далекопроводи, летища, места за разквартируване на войски и военна техника. Тези снимки дават възможност да се определи характерът на някои промишлени предприятия, конструкцията на жп мостове, броят и моделите на самолетите на летищата, особеностите и предназначението на военната техника.

Експертизата на радиотехническата апаратура и на записите на магнетофонната лента, намерени на мястото на падането на самолета,

установи, че всички блокове на радиоапаратурата имат условни индекси, които показват, че тази апаратура е собственост на Министерството на отбраната на САЩ и се смята за строго секретна. Приборите са предназначени за събиране на сведения за системата на радиотехническото осигуряване на противовъздушната отбрана на Съветския съюз, на отделни градове, на големи промишлени и административни центрове.

За регистриране на радиосигналите са използвани магнетофони. Ако се съди по броя на касетите (шест), те не са били по-малко от три. На касетите са нанесени скали, градуирани в часове. Касетите са изчислени за 8 часа непрекъснат запис.

Показанията на Пауърс, че на самолета му е имало взривно устройство, бяха потвърдени на съдебния процес от веществените доказателства и от заключенията на експертите. Блокът за взривяване е бил направен от фирмата «Бекман-Уитли» (модел 175-10А). Разрушителната сила на взривното вещество е трябвало напълно да разруши самолета и да унищожи приборите и оборудването — веществените доказателства за престъпните действия на САЩ.

Анализът на полетната карта показва, че от летище Пешавар до района на Свердловск самолетът е следвал зададения маршрут. На картата има отметки за включването и изключването на определени агрегати и апаратурата на самолета, като са отбелязани онези участъци от маршрута, където вниманието на летеца е трябвало да бъде повишено.

Така че документалните данни неопровержимо доказват, че сваленият американски самолет е специално подготвен въздушен разузнавач. Задачата му е била да пресече цялата територия на СССР от района на Памир до Колския полуостров с цел разузнаване на военните и промишлените обекти и на важните райони. И така надеждите за успешни безпрепятствени полети на Ю-2 над територията на СССР не се оправдаха. Това подчерта откритият съдебен процес срещу летеца шпионин Пауърс.

В края на 1962-началото на 1963 г. агресивните американски среди предлагат обширна програма за създаване на качествено нова разузнавателна авиация. На една пресконференция през юли 1964 г. тогавашният президент на САЩ Линдън Джонсън ясно характеризира целите и, като заяви, че ще бъде създадена «нова стратегическа

система от пилотирани средства за въздушно разузнаване във всякакви мащаби». Правителството на САЩ отпуска за конструирането на новите самолети разузнавачи 1 млрд. долара.

Програмата предвиждаше първо да се създадат такива самолети, които да бъдат неуязвими за средствата на противовъздушната отбрана. Опитвах се да намерят решение по два начина: първо — чрез създаването на самолети, които да летят на много малки височини. Разчита се на това, че нисколетящият самолет се засича трудно от радиолокаторите, поради което противосамолетните ракетни системи и зенитната артилерия не успяват да бъдат приведени в бойна готовност. Вторият път е създаването на самолети с голям таван (от порядъка на 30 км) и скорост, която няколко пъти превишава скоростта на звука.

При изпълнението на тази програма американските авиационни фирми построяват редица нови разузнавателни самолети по поръчка на ЦРУ и Пентагона. Към първата група спада по специално RF-4с. Той може да извършва многоцелево разузнаване със скорост 1600 км/ч. Навигационната система му позволява да лети на височина неколкостотин метра. Американските ВВС разполагат с повече от 300 такива самолета. Много от тях са си спечелили печална «слава» в небето на Виетнам и като шпиони, и като въздушни разбойници. Към самолетите от втората група спада разузнавачът тип SR-71, построен от корпорацията «Локхийд». Според американските специалисти той е най-съвършеният височинен разузнавателен самолет. По данни на западния печат авиационното подразделение на стратегическото разузнаване на ВВС на САЩ се състои от три ескадрили, които разполагат с 30 самолета SR-71^[11]. Инфрочервената и оптичката апаратура, с която е оборудван самолетът, осигурява обзор на местност с площ 260 хил. кв. км.

Освен това разузнаването на военновъздушните сили на САЩ използва и други типове самолети и вертолетите — към средата на 70-те години те са над 50. Всеки от тях има определени достойнства. Например RB-57Ф може да извършва фото-, радиотехническо и радиационно разузнаване от големи височини (от порядъка на 30 хил. м) със скорост около 1000 км/ч. На базата на зареждащия самолет C-135 е построен и приет на въоръжение самолетът за стратегическо разузнаване C-135А. Със скорост 1000 км/ч той може да извършва непрекъснато радиотехническо разузнаване и без кацане и

дозареждане във въздуха да лети в продължение на 10–12 часа, като при това покрива разстояние до 12 хил. километра.

Известно е, че за усъвършенстване на средствата за въздушен шпионаж Съединените щати създадоха по време на мръсната война във Виетнам специален разузнавателни център. Денем и нощем в небето са патрулирали около 200 самолета. За нощни снимки освен инфрачервена техника са използвани и специални прожектори, окачени под корпуса на самолета. Прожекторът с мощност равна на 4,5 млн. свещи за миг разкъсва нощната тъмнина със сноп светлина. Осветената местност се фотографира автоматично с камера.

През април 1969 г. над териториалните води на КНДР беше свален въздушният шпионин ЕС-121М^[12]. През следващите години САЩ се опитаха да създадат самолет за стратегическо разузнаване с универсални тактикотехнически данни. За тази цел беше реконструиран многоцелевият самолет Ф-111 с изменяема геометрия на крилото. Независимо от външната прилика с предшественика му самолетът с обозначение РФ-111А фактически е нова машина, предназначена специално за многоцелево разузнаване (фото-, радиотехническо и инфрачервено) както със стратегически, така и с тактически характер.

Недоволни от тези машини обаче, те започват работа за създаване на «самолета на бъдещето» — най-новия стратегически разузнавач за свръхдалечни разстояния с многоцелево предназначение. Според замисъла на Управлението за национално разузнаване към ВВС, дало поръчката, този самолет трябва да превъзхожда самолетите СР-71 и РФ-111А по всички характеристики и да има два пъти по-голяма продължителност на полета. На основата на самолета Ю-2 е проектиран нов височинен разузнавателен самолет ТР-1, оборудван с най-сложна електронна апаратура, позволяваща да се извършва наблюдение в дълбочина 1120 км. Пентагонът поръча за следващите 5 години да бъдат произведени 35 самолета от този тип, всеки от които — на стойност 12,5 млн. долара. През февруари 1983 г. първата партида ТР-1 пристигна във Великобритания, за да бъде разположена в базата в Олкомбери. На основата на пътническия лайнер «Боинг-707» е построен самолетът Е-3А с тонове електронна апаратура на борда.

Целият многоброен арсенал от технически средства за въздушен шпионаж е предвиден преди всичко да бъде използван срещу

Съветския съюз и другите страни от социалистическата общност. Но той често се използва и против развиващите се държави. В чуждия печат много пъти се съобщава, че шпионските самолети на САЩ извършват редовни полети над територията на Боливия и Перу, като нагло нарушават суверенитета на тези държави.

След известния инцидент със самолета Ю-2 и процеса срещу пилота на този самолет шпионина Пауърс американското разузнаване се стреми да не навлиза «дълбоко» във въздушното пространство на СССР. Същевременно полетите край съветските държавни граници продължават. Очевидно обаче подобни полети не дават желаните резултати и ръководителите на Пентагона с одобрението на Рейгъновата администрация в стремежа си на всяка цена да разузнаят отбранителната мощ на Съветския съюз се решиха на нова мръсна авантюра, заради която бяха принесени в жертва невинни хора и която бе превърната от Вашингтон в провокация от голям мащаб.

Става въпрос за южнокорейския самолет «Боинг-747», който се отклони стотици километри от определеното трасе и навлезе дълбоко във въздушното пространство на Съветския съюз. Вашингтонската версия, чиито автори се опитваха да заблудят световната общественост, че за злополучния край на самолета била виновна съветската страна, не издържа никаква критика. Неслучайно редица авторитетни специалисти и някои средства за масова информация в самите Съединени щати, а и в други страни поставиха тази версия под съмнение. Макар че в общи линии около този инцидент в САЩ се развихри разюздана антисъветска пропагандна кампания.

Разузнавателните служби винаги са проявявали повишен интерес към района на съветския Далечен изток, стремейки се да получат максимално точна и пълна информация за системата на противовъздушната отбрана в зоните, където са разположени най-важните бази на стратегическите ядрени сили и на другите съветски отбранителни съоръжения — на Камчатка и на Сахалин. Три десетилетия САЩ се стремят да развиват всички възможни технически разузнавателни средства, за да проникнат в този район и да шпионират движението на съветските подводници и приземяването на съветските ракети, заяви генералният секретар на Комунистическата партия на САЩ Гюс Хол. Опитите да решат тази задача с помощта на многократно предприемани разузнавателни рейдове в района на

Далечния изток от страна на военните аташета и чрез използването на други средства дълго време не даваха желаните резултати. Тогава беше замислена разузнавателна операция от голям мащаб, в която беше задействуван целият шпионски комплекс. Първо, самолетът «Боинг-747» на южнокорейската авиотранспортна компания «Кориан еърлайнс», снабден с най-нови средства за радиотехническо разузнаване; второ, няколко специални самолета разузнавачи «Орион», а също и Е-3А, оборудван със системата АУАКС, контролиращ полета както на «Боинг-747», така и на съветските изстребители прехващачи; трето, група кораби от ВМС на САЩ; четвърто, земните станции за следене на Алеутските острови, Хавайте, в Япония и в Южна Корея; накрая изкуственият спътник «Ферет-Д» с период на обиколка в орбита около Земята 94 мин., предназначен за радиотехническо разузнаване в широк диапазон на честотите.

През нощта на 1 септември 1983 г. спътникът «Ферет» се появява над Чукотка в 18,45 ч^[13] и около 12 мин. следва курс източно от Камчатка и Курилските острови. Това позволява на спътника да засече обичайния режим на работа на съветските радиотехнически средства на Чукотка и Камчатка непосредствено преди нахлуването на южнокорейския самолет. Последвалото в 20,20 ч нарушение на въздушната граница на Съветския съюз от самолета «Боинг-747», както са и разчитали организаторите на провокационния полет, увеличава близо два пъти интензивността на работата на радио и радиотехническите средства на ПВО, което е установено от спътника «Ферет», който в това време прави поредната си обиколка над този район. Следващата обиколка на спътника шпионин също съвпада по време със заключителния етап от полета на «Боинг-747»: самолетът нарушител влиза във въздушното пространство на Съветския съюз над Сахалин в 22,05 ч, а «Ферет», който се появява в 22,04 ч над района северно от Якутск, в 22,07 ч вече се намира на ширината на северната част на о. Сахалин. В това време спътникът засича работата на всички допълнително включени средства на ПВО на остров Сахалин, Курилската верига и в Приморието. Нужно ли е да се доказва, че самолетът и спътникът не биха преминали така синхронно над зададения район без предварително графикът на полета на «Боинг-747» да е бил разработен така, че да съвпадне по време с движението на «Ферет-Д». Няма съмнение, че именно с това е

свързано забавянето на самолета при излитането му от летището за междинно кацане в Ан-коридж, Аляска. Представителят на самолетната компания неумело се опита да го обясни с «нуждата от допълнителна проверка на бордовото оборудване», въпреки че преди това не са били открити никакви повреди. Съединените щати всячески се опитваха да скрият обстоятелството, че полетът на «Боинг-747» е преминавал не само в зоната на действие на радиотехническите служби за управление на въздушното движение на САЩ, но и в диапазона на функциониране на радионавигационната американска система «Лоран-С», която осигурява практически абсолютна точност при определянето на координатите на самолета. Американската администрация правеше всичко, за да докаже, че в бордовия компютър на самолета са били заложили погрешни координати на полета. Но постоянно отклонение от курса в продължение на два и половина часа би могло да има само в случай че е била допусната грешка не на една, а на седем контролни точки от трасето. Според западните специалисти това е напълно изключено. Друго нещо е, че така наречената «грешка» е била вкарана в компютъра на «Боинг-747» съвсем съзнателно, като това е било направено от самите организатори на разузнавателната операция. Освен това на борда е имало и радиолокационна станция, която не е могла да не зафиксира полуостров Камчатка, Курилските острови и остров Сахалин. Както съобщава «Лос Анжелос таймс», по време на полета летецът, който е пилотирал южнокорейския самолет, се е свързал по радиото с Токио и съобщил: «Благополучно минахме на юг от Камчатка.» Не е известно от какво се е ръководил летецът, като е предавал това съобщение, което не отговаря на действителността.^[14]

Експерти от Националното управление за гражданска авиация в Англия моделираха целия полет и разгледаха 27 варианта за изпълнението му. В крайна сметка те стигнаха до извода, че такова внушително отклонение на самолета от курса не е възможно нито в случай на повреда в навигационната система, нито в случай, че в компютъра на самолета е било вкарано погрешно полетно задание. Още повече че самолетите от този тип, както е известно, са снабдени с най-съвършена навигационна и радиолокационна апаратура с многократно дублиране.

Английските специалисти подчертаваха също, че използването на бордовата радиолокационна станция дава възможност на командира

на екипажа без много труд да открие отклонението от зададения маршрут.

„Един съвременен самолет като «Боинг-747» не може «погрешно» да се отклони от курса и да «не забележи», че навлиза във въздушното пространство на друга държава — заяви в интервю за италианския вестник «Унита» един от най-опитните пилоти на авиокомпанията «Алиталия» К. Петрозелини. — Ако се оставят настрана емоциите и се вземат чисто техническите аспекти на въпроса, напълно изключено е самолет от този тип да може да се отдалечи толкова много и за толкова дълго време от зададения курс. Нали полетът на лайнера постоянно се контролира от три ЕИМ, които на свой ред се проверяват взаимно. Възможността за авария и повреда на системата за контрол е съвършено изключена. Още по-странен изглежда фактът, че самолетът е летял без аеронавигационни светлини и не е отговарял на отправяните запитвания. Дори да са излезли от строя и четирите системи за електрозахранване, съществува аварийен запас от енергия. Затова изглежда възможно само едно: отклонението от курса да е било програмирано още на земята!»^[15]

Постепенно получиха гласност и някои други на пръв поглед странни, а в действителност напълно обясними обстоятелства. На тях навремето обърна внимание съветският печат. Обикновено екипажът на „Боинг-747“ заедно с обслужващия персонал не превишава 18 души. В случая той е бил 29 души. За какво е било нужно такова рязко увеличение на персонала? Какви са били тези 11 души? Разбира се, това са специалисти, чието присъствие на борда се е диктувало от необходимостта да обслужват разузнавателната апаратура, поставена на самолета. Накрая, не е случайно и това, че самолетът е бил пилотиран от един от най-опитните пилоти — полковникът от запаса на ВВС на Южна Корея Чан Бен Ин. Той е бил известен не само като най-добрия летец на южнокорейската авиокомпания, но и като човек, свързан с американското разузнаване. Не остават тайна и връзките с ЦРУ на втория пилот на самолета нарушител — подполковника от запаса на ВВС на Южна Корея Сон Дон Вин.

Както се казва в Декларацията на съветското правителство, не е възможно организаторите на преднамерената, предварително планирана акция, в стратегически важния за Съветския съюз район да не са разбирали как може да свърши тази авантюра. Те започват голяма

разузнавателна операция, като използват, както после става ясно, граждански самолет и съзнателно излагат на смъртна опасност пътниците. Разчитали са, че ще успеят да извършат безпрепятствено операцията, а ако бъде прекъсната, да превърнат всичко в политическа провокация, насочена срещу Съветския съюз^[16].

Историята, както е ставало много пъти, несъмнено ще установи каква роля са изиграли ЦРУ и другите шпионски ведомства на САЩ в тази трагедия и кой от високопоставените американски длъжностни лица е бил замесен в нея.

---

[1] Эшер, Л. Воздушная мощь. М., 1958, с. 219. ↑

[2] Пак там. ↑

[3] Ransom, H. Central Intelligence and National Security, p. 25 — 26. ↑

[4] Eisenhower, D. Waging Peace, 1956–1961. New York, 1965, p. 544 ↑

[5] Dulles, A. Op. cit., p. 67. ↑

[6] Francis Gary Powers with Curt Gentry. Operation Overflight. The U-2 Spy Pilot tells his Story for the First Time. New York, 1970, p. 10–11. ↑

[7] Това най-много е притеснявало пилотите. По-късно американският печат съобщи, че пилотите на Ю-2 са се страхували ЦРУ да не е нагласило нещата така, че като се задейства, взривното устройство да унищожи веднага всички доказателства — и самолета, и пилота. ↑

[8] Любопитна е следната подробност, която хвърля светлина върху отношенията на САЩ със съюзниците им от военнополитическите блокове. Както признава по-късно Пауърс, от 27 септември 1956 г. той изпълнява специални операции: участва в полети над Средиземно море, за да разузнаха действията на съюзниците на САЩ. Той наблюдава и фотографира струпването на английски, френски и израелски военни кораби. С времето «специалните» операции стават редовни. Извършват се редица полети над Израел и Египет, като при това стават все по-чести. Щепомним, че това е времето на подготовката и извършването на тройната въоръжена агресия срещу Египет. Ръководени от користна сметки, Съединените щати фактически подтикват тогава Англия, Франция и

Израел към война срещу Египет. Израелското правителство усилено се готви за агресия и срещу другите си арабски съседи. След провала на тройната агресия полетите на Ю-2 продължават чак до 1960 година. При това интересите на ЦРУ съвсем не се ограничават с Египет и Израел. ↑

[9] Francis Gary Powers with Curt Gentry. *Op. cit.*, p. 45. ↑

[10] *Ibid.*, p. 54–57. ↑

[11] Макар че този тип самолет се оценява от специалистите като «чудо на самолетостроенето», по официални данни на Министерството на отбраната на САЩ в средата на 70-те години са катастрофирали 10 такива самолета. ↑

[12] В тази връзка представлява интерес фактът, че на пресконференцията в Белия дом, свикана по повод този инцидент, администрацията на САЩ беше принудена да признае, че американски самолети извършват полети близо до КНДР от 20 години (само от началото на годината до деня на инцидента са извършени 190 такива полета) и че операциите за въздушен шпионаж в този район ще продължат. ↑

[13] Тук и по-нататък се посочва московското време. ↑

[14] *Los Angeles Times*, 2. X. 1983. ↑

[15] *Правда*, 5. IX. 1983. ↑

[16] *Правда*, 7. IX. 1983. ↑

КОСМИЧЕСКИ АПАРАТИ ЗА СТРАТЕГИЧЕСКО РАЗУЗНАВАНЕ

В края на 50-те години прогресът на науката и техниката позволи на човека да направи първите стъпки в усвояването на космическото пространство. Но едва успели съветските учени, а след това и американските да изведат в Космоса първите изкуствени спътници на Земята, и ръководителите на „разузнавателната общност“ на САЩ се заловиха за космическата техника като ново средство за извършване на шпионаж.

Съществуват неоспорими доказателства, че още през 1953 г. (т.е. няколко години преди изстрелването на първия американски изкуствен спътник) Съединените щати са пристъпили към осъществяването на програма за създаване на космически апарати за стратегическо разузнаване. Началник-щаб на американските военновъздушни сили генерал Уайт заявява тогава, че първият и най-очевидният аспект на военното използване на космическото пространство е използването му за разузнаване.

Представителите на агресивните среди не крият, че основното предназначение на тези средства е получаването на секретна информация, необходима за определяне координатите на ракетните бази и на жизненоважните обекти в социалистическите страни. От 400-те млн. долара, отпуснати през 1959 г. за финансиране на разработките на военна космическа техника, около половината отиват за създаване на разузнавателни спътници.

По това време и впоследствие военните ведомства на САЩ изразходват за създаването и експлоатацията на спътниците шпиони почти половин милиард долара годишно; освен това най-малко 500 млн. долара се харчат за конструиране и създаване на ново военно космическо снаряжение. Сред компаниите, които изпълняват подобни поръчки, видно място заемат корпорациите „Локхийд“, „Дженеръл електрик“, „Нортроп“, „Томпсън-Рамо-Улдридж“, „Филко-Форд“, „Рейдио корпорейшън ъф Америка“ и „Айтек“.

Повишеният интерес на разузнавателните служби на САЩ към специалните области на приложение на космическата техника е лесно обясним. Както е известно, традиционните методи за събиране на информация за потенциалния противник имат някои недостатъци. Космическата техника е по-универсална, особено ако се вземе предвид, че тя позволява да се сведе до минимум рискът от провал и да се избегнат възможните външно-политически усложнения.

Разузнавателните спътници извършват наблюдение, като използват апаратура, която приема излъчванията, идващи или отразявани от земната повърхност в различни диапазони на електромагнитния спектър. Специални камери с голяма разрешаваща способност за наблюдение в оптичния диапазон, инфрачервени датчици и антени позволяват да се получи много ясно изображение. Въз основа на такива снимки Управлението за национално разузнаване се опитва да прави изводи за разположението и мощността на важните предприятия от отбранителната промишленост на СССР и за видовете оръжие, които произвеждат. Регистрирането на топлинното излъчване на океаните дава възможност да се установи местонахождението на атомните подводници. Използването на различна апаратура позволява да се открият радиолокационните станции за противовъздушна и противоракетна отбрана на Съветския съюз, ракетните установки и отбранителните съоръжения. С помощта на поставени в спътниците камери се правят картографски снимки, съставят се топлинни и радиолокационни карти, разпознават се обектите с важно военно и икономическо значение. Специални калибрирани инфрачервени прибори на борда на спътниците могат да наблюдават полето и да определят вида на реколтата, а също и да разкрият суровинните ресурси.

Както признават официални лица от САЩ, ефективността от използването на въздушно-космически и радиотехнически средства през последните години е достигнала високо равнище. По данни на американския печат само до края на 1980 г. в САЩ са били изстреляни 855 космически апарата, като 316 от тях (над една трета) — за извеждане в орбита на разузнавателни спътници.

Най-големият раздел в разузнавателните програми на САЩ е космическото фоторазузнаване. Работата по този раздел започва през втората половина на 50-те години с проекта „Дисквъърър“.

На спътниците от типа „Самос“ се поставя фотооборудване, което работи във видимия и в инфрачервения диапазон. То осигурява натрупване на информация и предаването ѝ на Земята. Спътниците се извеждат в полярни елиптични орбити (180/540 км). Орбитите могат да бъдат постоянни или да се изменят с помощта на бордовите двигатели. Средната продължителност на активното съществуване на спътника „Самос“ е от 10 до 20 денонощия. Фотокамерите му могат да правят дребномащабни планове и дребномащабни стереоскопични снимки на земната повърхност или едромащабни стереоскопични снимки с голяма разрешаваща способност. В първия случай от височина 180 км могат да бъдат получени снимки на ивица от местност с ширина 160–180 км, даващи възможност за разпознаване на обекти и предмети с размер 4–6 м, а във втория — от височина 130–140 км на снимки на ивица широка 12–15 км могат да се разпознаят предмети и обекти с размер половин метър. Експонираният филм се изхвърля от спътника в капсули на интервал от едно до четири денонощия. За спасяване на лентите се използват кораби и специални самолети от военновъздушните сили на САЩ. Ако падналият в морето контейнер не може да бъде спасен бързо, в него се задействува взривно устройство с часовников механизъм, което го потопява. След като спътникът изпълни задачата си, контейнерът с фотоапаратурата също се връща на Земята^[1].

Едновременно с усъвършенствването на програмата „Дисквъърър“ се правят и нови разработки за получаването на снимки с голяма яснота и за подробно изследване на малки райони от ниски орбити. Такъв спътник е изстрелян за пръв път с помощта на ракетата носител „Атлас-Аджена В“ на 7 март 1962 година. След като тази ракета се използва 6 пъти — последният на 11 ноември 1962 г., започват да се изстрелват спътници от второ поколение с ракетата носител „Атлас-Аджена Д“.

Само от 1963 до 1967 г. САЩ са изстреляли специално за разузнаване на територията на СССР 100 спътника „Самос“. През 1964 г. такива спътници прелитат над Съветския съюз по 12 пъти на ден^[2]. След това от 1968 г. американските ВВС планират да извеждат в орбита от четири до шест разузнавателни спътника годишно, които трябва да се намират продължително време над районите, представляващи особен интерес за разузнаването на САЩ. Към края

на 1980 г. броят на спътниците от типа „Самос“ — вече трето поколение, изведени в околоземна орбита, достигна 51, Тяхната експлоатация продължава и сега.

Съвременните спътници за детайлно фоторазузнаване са значително по-съвършени от предшествениците си. За извеждането им в орбита се използва ракетата носител „Титан 3В-Аджена Д“.

Основната апаратура на спътника е многоспектралната фотокамера на фирмата „Айтек“. При маневрирането перигеят на орбитата се снижава до 110 км, при което и величината на разрешаващата способност намалява до около 15 см. Филмът се връща на Земята в контейнери (на борда на всеки спътник се поставят най-малко два контейнера), които се улавят във въздуха по време на спускането им с парашути. Контейнерите се хващат с трапецовидни примки, теглени от самолети С-130, които излитат от Хавайските острови, Времето на активното съществуване на първите спътници за детайлно разузнаване постоянно се увеличава и вече е достигнало три месеца.

Съкращаването на програмата на спътниците за обзорно разузнаване и намаляването на броя на изстрелванията по програмата за детайлно разузнаване през периода 1977–1980 г. се обяснява с въвеждането в експлоатация на най-големите разузнавателни спътници от нов тип, известни под наименованието „Биг бърд“. Спътник „Биг бърд“ е изстрелян за пръв път през септември 1973 година. Този вид спътници могат за няколко обиколки да осигуряват наблюдение почти на цялата повърхност на Земята и да извършват както обзорно, така и детайлно фоторазузнаване. Те имат две фотокамери. Едната е усъвършенствуван модел на системата, разработена от фирмата „Ист Кодак“ за спътници за обзорно разузнаване, а другата — голяма фотокамера с висока разрешаваща способност, изготвена от фирмата „Перкин-Елмер“. Снимките на първата фотокамера се предават на Земята с помощта на 6-метрова разгръщаща се антена, а филмите, заснети с втората фотокамера, през определени промеждутъци от време се хвърлят на Земята в контейнери (на спътника има четири контейнера). Спътникът „Биг бърд“ е разработен от фирмата „Локхийд“ на базата на ракетната степен „Аджена“. Времето на активното съществуване на този тип спътници достига половин година.

Експлоатацията на спътниците „Биг бърд“ позволи на Съединените щати да извършват непрекъснато наблюдение с малко изстрелвания. Според американските специалисти новата програма (КН-II) дава възможност да се осигури целогодишно наблюдение само с едно изстрелване на две години и наблюдение с два спътника за продължителен период. Спътникът КН-II има голяма разрешаваща способност и предава получените данни практически едновременно със снимането на обектите. Разработва се модифициран вариант на този спътник.

Първият спътник за радиоелектронно разузнаване на САЩ — „Ферет“ — е изстрелян на 18 юни 1962 година. Основната му задача е да определи местонахождението и работните характеристики на радиолокационните станции на системите за противовъздушна и противоракетна отбрана на Съветския съюз и да засича информация в телеметричните и другите канали.

Електронното разузнаване от орбитата на изкуствен спътник на Земята компенсира това, което разузнавателните служби на САЩ „не успяват да получат“ от земните, въздушните и морските радиоразузнавателни станции и по-специално вредата, нанесена на системата за електронно разузнаване на САЩ в резултат на загубата на шпионските станции за следене в Иран.

За спътника от типа „Ферет“ са характерни орбити, близки до кръговите, с отдалечаване от Земята 480–560 км. Масата на полезния им товар се колебае от 200 до 2000 кг в зависимост от това, какъв носител се използва за извеждане в орбита. Обикновено радиошпионите не се връщат на Земята. Уловените от тях сигнали се записват от бордовите устройства и след това се предават на специални земни станции, разположени на Хавайските острови, в Ню Хампшир и в Калифорния. Първоначалната програма за спътниково радиотехническо разузнаване на САЩ се дели на три етапа. На първия етап (през периода от 15 май 1962 до 15 януари 1963 г.) са изстреляни четири спътника, на втория етап (от 23 юни 1963 до 17 януари 1968 г.) — девет, а на третия етап (от 5 октомври 1968 до 16 юли 1971 г.) — четири. Тези спътници са изведени в кръгови орбити с височина около 500 км с време на една обиколка 94–95 минути. Те функционират едновременно с фоторазузнавателните спътници. През юли 1976 г. бяха изведени в кръгова орбита с височина 630 км три спътника и всички

те, както твърдят американските специалисти, са свързани с радиотехническото разузнаване.

След изстрелването на спътника на 16 юли 1971 г. през 1973, 1977 и 1978 г. са изстреляни и редица други, чието истинско предназначение стана известно едва през 1979 година. Както се изясни, те са били само част от програмата за радиотехническо разузнаване с кодово наименование „Риолит“, чиято главна цел е засичането на телеметричната информация, предавана по време на опити със съветски балистични ракети.

Големите пространства, които според американските специалисти трябва да се обхващат от спътниците за морско разузнаване (70 на сто от повърхността на Земята е покрита с вода), налагат Съединените щати да използват по-високи орбити, отколкото за разузнаването на сушата. Това осигурява широка зона на наблюдение за едно преминаване.

Военноморските сили на САЩ започват да проучват възможностите за осъществяване на проекта за спътникова система за морско разузнаване през 1968 г. в рамките на „програма 749“. През 1973 г. последната е преориентирана и обединена с програмата за полети на самолети на голяма височина за създаване на единна програма за въздушно-космическо разузнаване. Първият спътник за морско разузнаване беше изстрелян на 30 април 1976 г. на орбита с височина 1092 — 1128 км и ако се съди по характера на поставената на борда му апаратура, той е предназначен за следене на атомни подводници по образуващата се след тях „топлинна следа“. Вторият спътник по тази програма беше изстрелян на 8 декември 1977 г., а след него беше планиран и трети. Но фактически това стана едва на 3 март 1980 г. поради забавяне при изготвянето на апаратурата за радиотехническо разузнаване. Изстрелването на 9 декември 1980 г. на четвърти спътник, за да замени първия, който по това време беше в орбита повече от четири години, завърши с неуспех^[3].

Както твърди добре информираният седмичник „Юнайтед стейтс нюз енд уърлд рипорт“, американската система от разузнавателни спътници е използвала досега най-малко пет типа спътници. Първият тип спътници имат маса около 1500 кг. Един такъв спътник „разчепква“ цялата повърхност на Земята веднъж на денонощие, търсейки обекти като големи строителни площадки или големи

струпвания на самолети и кораби. Снимките се предават на една от земните станции, където се разшифроват. Ако резултатите заслужават внимание, се включва втори спътник с маса два пъти по-голяма от първия, за да може по-добре да фотографира нужните обекти с фотокамери, които от височина от порядъка на 100 км могат да открият предмети с големина 1 м. Снимките се връщат на Земята в специални контейнери, които се хвърлят над Аляска и влизат в атмосферата в района на Хавайските острови. Този тип спътници функционират в орбита от три до четири седмици.

В арсенала на разузнаването на САЩ има и така наречените спътници за предупреждение. Те се извеждат в геостационарна орбита и тъй като времето на тяхната обиколка съвпада с времето на завъртане на Земята около оста ѝ, те като че ли висят над определен район на Земята. Предназначението на тези спътници е да сигнализират за изстрелване на ракети.

През всичките тези години в САЩ продължава работата по усъвършенстването на апаратурата за спътниците и за самолетите за въздушно разузнаване. Създадени са различни видове аерофотоапарати, с чиято помощ може да се правят планови, перспективни, непрекъснати маршрутни и панорамни снимки на местност, както и снимки в условията на ограничена видимост, от голяма и малка височина и накрая на свръхзвукови скорости. Например фирмата „Феърчайлд камераз енд инструмънтс“ е разработила скоростна бордова разузнавателна камера с въртяща се оптика, която позволява от голяма височина да се правят ясни снимки. Фирмата „Перкин-Елмър“ е създала лазерна камера, предназначена за нощно разузнаване на местност от самолет.

До 1978 г. официалните кръгове в САЩ не признаваха факта, че на американските разузнавателни спътници се използват фотокамери, които позволяват да се разпознават замаскирани обекти. След като обаче по време на американско-иранския конфликт през 1980 г. в американски самолет бяха открити снимки, направени от Космоса, подобни сведения попаднаха в печата. На 23 март 1983 г. в изказване по телевизията, опитвайки се да оправдае огромните военни разходи на САЩ, президентът Рейгън показа някои снимки на военни обекти и оръжия, правени от разузнавателни самолети, летящи на голяма височина^[4].

САЩ непрекъснато работят за максимално автоматизиране на процесите на обработка на разузнавателните данни (проявяване на филми, съставяне на фотопланшети, анализ на магнетофонни записи и др.) и за усъвършенствуване на средствата за предаване на информация от борда на самолета на земята.

* * *

Навремето президентът на САЩ Линдън Джонсън заяви, че космическото разузнаване напълно е оправдало разходите не само за разузнавателните спътници, но и за всички военни и космически програми, взети заедно (35–40 млрд. долара)^[5]. На това основание се прави изводът, че космическите разузнавателни системи отговарят в най-голяма степен на изискванията, предявявани в съвременните условия към средствата за стратегическо разузнаване. Когато се оценяват подобни изявления, трябва, разбира се, да се има предвид, че авторите им често са под влияние на политически, пропагандни, а понякога и користни интереси, които ги карат да преувеличават. Още повече че много факти направо показват, че усиленото техническо оборудване на разузнаването на САЩ поражда редица сериозни проблеми, които са трудно преодолими поне на този етап. Макар че космическото разузнаване засега практически е неуязвимо, все пак то има известни недостатъци. Например, както отбелязват американски специалисти, неговата информация позволява да се получат общи сведения за разузнаваните обекти и да се определят само настъпващите в тях външно забележими изменения, зад които понякога е трудно да се видят измененията, които стават по същество. Като резултат информацията, събирана чрез разузнавателни спътници, често е „непълна и дори противоречива“. Поотделното правене на снимки и на радиотехническо разузнаване затруднява оценката на радиотехническите средства на противника, разкрити с помощта на спътниците. Дешифрирането на снимките се усложнява от липсата на обемно изображение; все още е ниска оперативността на доставянето на информацията.

Друга слаба страна на космическото разузнаване, както са принудени да признаят военните дейци на САЩ, е излишната

информация, което се обяснява с повторемостта — с многократното фотографиране от спътниците на едни и същи райони. По тази причина обширният материал не може да бъде обработен своевременно дори със съвременните технически средства и по същество стои неизползван. „Убеден съм — заяви един от видните конгресмени, — че ние събираме твърде много ненужна информация и нямаме никаква възможност да я обработим.“^[6]

По данни на американския печат се планира усъвършенствуване на американските спътници за събиране на разузнавателна информация. Например на разузнавателните спътници от следващото поколение, които е предвидено да се изстрелват с помощта на космическа совалка, „се монтират по-сложни оптически прибори, средства за откриване и устройства за събиране и записване на информация“^[7].

Трябва да се отбележи, че агресивният политически курс на администрацията на Рейгън, който акцентира върху активното използване на ракетноядрените средства като оръжие за първи удар, води до ново разширяване на използването на Космоса за стратегическо разузнаване. Комплексно с космическите средства Съединените щати се стремят всеотрядно да усъвършенствуват и развиват изпращането на самолети разузнавачи и дори на граждански самолети, както и използването на други технически средства за събиране на информация за съветската страна и за съюзниците ѝ.

---

[1] Aviation Week and Space Technology, 1971, 195, № 12, p. 18–20.

↑

[2] Wise, O. G. Ross. Op. cit, p. 304. ↑

[3] Journal of the British Interplanetary Society, 1982, 85, N1, p. 31–44. ↑

[4] Както твърди списание „Ю. С. нюз енд уърлд рипорт“, по настояване на специалистите от „разузнавателната общност“ на САЩ Рейгън бил показал снимки, които не са по-ясни от снимките, правени преди четвърт век. Експертите по сигурността били посъветвали президента да се въздържа да показва снимки, правени от Космоса, тъй като по тях би могло да се съди за средствата и методите, използвани от американското разузнаване (U. S. News and World Report, 1983, 94, N13, p. 6). ↑

- [5] The New York Times, 17 III. 1967. ↑
- [6] U. S. News and World Report, 1973, N24, p. 42–44. ↑
- [7] Defense Electronic, 1983, 15, N 5, p. 78–60. ↑

МОРСКИ СТАНЦИИ ЗА РАДИОПОДСЛУШВАНЕ

Колкото и многобройни да са земните станции за радиоразузнаване, те не задоволяват апетитите на „разузнавателната общност“ на САЩ. В арсенала на шпионските средства влизат все повече специално оборудвани кораби шпиони.

Морският радиошпионаж започна да играе все по-важна роля в разузнавателната практика на САЩ. И това не е случайно. В сравнение със стационарните сухопътни станции за радиоподслушване морските имат редица предимства. Главното им достоинство е маневреността (шпионският кораб може да бъде изпратен във всяка точка на Световния океан) и по-изгодните условия за радиоподслушване (в морето радиовълните се разпространяват на значително по-големи разстояния, отколкото на сушата).

Десетки специални разузнавателни плавателни съдове — ловци на чужди тайни, маскирани като спомагателни кораби на американските военноморски сили, кръстосват в различни крайбрежни райони в международни води. Това са корабите от типа „Оксфорд“, преоборудвани от търговски кораби, и корабите шпиони тип „Пуебло“. Снабдени с най-различна радиоелектронна апаратура, те засичат шифрованите и кодирани съобщения на другите държави.

Корабът за радиотехническо разузнаване всъщност е подслушвателен пост. Той може да се движи неопределено време в ограничен район или месеци наред да стои неподвижен. Благодарение на високочувствителната апаратура той може да действа ефективно дори в неутрални води. Трябва да се има предвид и обстоятелството, че той е в състояние да носи много по-голям товар радиотехническа апаратура и да взема на борда повече радиоспециалисти, отколкото самолетът или подводницата.

Сложната антенна система позволява да се засичат радиосигнали, телеграфни и телефонни разговори в крайбрежните райони на Съветския съюз и на другите социалистически страни. Радиолокационните устройства служат за точно определяне на местоположението на предаващите станции. Корабите от

радиотехническото разузнаване разполагат с прибори за обработване на разузнавателните данни. Радиоприемниците на кораба са свързани с магнетофонни и сметачни машини, данните от които се предават в щабквартирата на АНС за разшифроване и анализ. „Тайното подслушване на противниковите радиостанции и запознаването с военните донесения, които те предават, изисква време — пише вестник «Ню Йорк таймс». — Затова корабът, който може да стои на място или да се движи в някакъв ограничен район, е идеално средство за това.“^[1]

Как функционират практически корабните постове, доказват два примера, които заедно с това дават представа за мащабите на съвременното радиотехническо разузнаване на САЩ.

На 8 юни 1967 г. израелски самолети и торпедни катери атакуваха кораба от военноморските сили на САЩ „Либърти“, снабден с нова радиоподслушвателна апаратура, действаща на разстояние над 150 км, вземайки го за египетски. Както стана ясно, „Либърти“ е бил включен в „световната мрежа от електронни постове за радиотехническо разузнаване“ още през 1965 година. Той е един от петте плавателни съда, които извършват „научни изследвания и експерименти в областта на връзката и електромагнитните излъчвания“^[2].

Намирайки се на разстояние 24 км северно от Синайския полуостров, „Либърти“ засича донесенията за бойните действия и другите секретни радиограми на ОАР. Освен операторите и техническия персонал на кораба се намират и трима сътрудници от централния апарат на АНС. Математиците и лингвистите разшифроват радиограмите и превеждат рапортите от бойното поле, като използват сложна техника и по-специално малки електронноизчислителни машини. Получената информация се препраща във Вашингтон (откъдето се предава на израелската страна) и в американските дипломатически представителства в Средния изток. Както стана ясно по-късно, корабът „Либърти“ е събирал данни за египетската радиолокационна система, определял е мощността и продължителността на импулсите на радиолокационните станции и техния обсег на действие. Това се прави за в случай, че САЩ влязат във военен конфликт. За това е много важно да се знае на какво разстояние от крайбрежието на ОАР американските кораби могат да бъдат открити от земните радиолокационни станции.

На 23 януари 1968 г. в Японско море, близо до пристанището Вонсан, отряд патрулни катери на КНДР залови друг разузнавателен кораб на САЩ — „Пуебло“, навлязъл в териториалните води на Корейската народнодемократична република. Екипажът на кораба е бил от 82 души. Около 30 от тях са образували разузнавателна група, която в оперативно отношение не е била подчинена на капитана.

„Пуебло“ е един от 15-те американски кораба за радиотехническо разузнаване, които кръстосват океаните и моретата в цял свят и са предназначени главно за събиране на информация за надводния и подводния флот на Съветския съюз. Той е оборудван с най-нови прибори за електронно разузнаване и освен това е снабден със съоръжение за прокарване на кабелни системи за хидролокатори, известни под наименованието „Цезар“ и „Сосус“ и предназначени за откриване на съветски подводници. Когато става ясно, че корабът неминуемо ще бъде заловен, екипажът започва да унищожава документите и оборудването. Но тъй като „Пуебло“ няма приспособление за унищожаване на секретната апаратура, това е ставало ръчно, поради което, както пишат американските автори, част от секретните документи, включително торбата с шифрите, а също и част от секретната апаратура бяха заловени.

Обезпокоен от залавянето на „Пуебло“, президентът Джонсън свиква консултативно съвещание с военни и цивилни експерти. На въпроса на президента, колко секретно е електронното оборудване на борда на кораба, експертите отговарят, че е свръхсекретно^[3].

Министерството на отбраната е предложило дори „Пуебло“ да бъде унищожен чрез бомбардиране, като не го е спрял фактът, че ще загинат членовете на екипажа. Може би това предложение не е прието само затова, защото капитанът на кораба успява да изпрати рапорт, че екипажът прави всичко за унищожаването на документите и на техническото оборудване.

Ето какво разказва за тази разузнавателна операция самият капитан на „Пуебло“ Лойд М. Бючър: „Корабът ми беше изпратен в Сасебо (Япония), за да изпълни задачи, дадени ми от Централното разузнавателно управление. На 2 декември в пристанище Сасебо ние получихме указание от адмирал Франк Джонсън, командоващ Военноморските сили на САЩ в Япония, да извършим военно разузнаване в далекоизточния район на Съветския съюз и

крайбрежните води на КНДР. Корабът ми неведнъж е извършвал актове на шпионаж с цел проникване в териториалните води на социалистическите страни.“^[4] Както заявява по-нататък Бючър, след плаването в района на съветския Далечен изток разузнавателната задача се състояла главно в това, да бъдат открити отбранителните обекти по крайбрежието на КНДР, да се изясни разположението на радиолокационната мрежа и маневреността на корейските военноморски сили, да се определят възможностите на пристанищата, броят на пристигащите и заминаващите кораби и да се изследват океанографските условия по крайбрежието^[5]. С помощта на радиоелектронни средства „Пуебло“ е засичал радиосигналите и е предавал записите на АНС във Форт Мид за дешифриране. В продължение на две седмици той е съобщавал за засечените радиограми на правителството на КНДР, както и важна за Вашингтон информация от военен характер, включително сведения за екипировката на въоръжените сили на КНДР. Например разговорите между морските офицери и летците са дали възможност да се установи, че в армията на КНДР има затруднения при използването на определен вид ракетно стартово устройство. В друг случай, след като са открили съдържанието на получено по такъв път съобщение, ръководителите на АНС са докладвали на правителството на САЩ, че в КНДР се е появил нов модел танк.

От думите на Бючър става известно също, че действията на „Пуебло“ са част от глобална разузнавателна операция под кодовото наименование „Пинкрут“, извършвана от разузнаването на САЩ не само в Тихия, но и в Атлантическия океан.

Както твърди американският печат, случаят с „Пуебло“ е принудил Министерството на отбраната на САЩ да преразгледа системата за събиране на сведения с помощта на разузнавателни кораби и да вземе мерки използването им да не се забелязва толкова и да изключва възможността от залавяне^[6]. Така шпионските операции край бреговете на социалистическите държави, подобни на извършваните от „Пуебло“, продължиха и през следващите години.

Важно място в системата на разузнаването по море заемат подводниците. Благодарение на тяхната скритост, голямата автономност и далечината на плаване те могат да изпълняват широк кръг разузнавателни задачи. Те играят особена роля при разузнаване на

местонахождението на съветските подводници. Разузнавателните подводници са снабдени с радиолокационни и хидроакустични станции, с радиотехническа, фотографска и оптична апаратура с голяма разрешаваща способност.

Фактите сочат, че радиолокационно разузнаване по море извършват и бойните кораби от американските ВМС. На самолетносачите, ескадрените миноносци и други кораби са разположени много добре оборудвани радиоподслушвателни станции. Те незабавно се появяват там, където възникват военни и политически конфликти.

За засилване на радиоелектронното разузнаване по море командването на военноморските сили на САЩ е възложило като постоянна задача на ескадрените миноносци модел DD-963 да извършват шпионски операции. Стойността на електронната апаратура само на един такъв кораб надвишава 20 млн. долара. Наред с това има разрешение от правителството да се строят специални кораби за радиоелектронно разузнаване.

Американските разузнавателни кораби действуват и продължават да действуват в различни райони на света, за да събират съответна информация. При това не е тайна, че става въпрос за информация, която се използва за разработване на планове за въоръжена агресия.

* * *

За да е по-пълна картината на съвременните технически средства, използвани от Съединените щати за събиране на разузнавателна информация за военно-икономическия потенциал на СССР, трябва да се споменат и усиленото разработване и използване на радиоелектронна и фотоапаратура, на най-нови средства за звукозапис и радиовръзка, предназначени за индивидуално екипиране на американските разузнавачи и агенти, изпращани в съветската страна. Например на 7 март 1983 г. в Москва по време на работа с шпионска радиоапаратура беше задържан първият секретар на посолството на САЩ Ричард Осбърн. Конфискуван му бе комплект портативна разузнавателна апаратура за предаване на шпионски съобщения чрез американските спътници за връзка „Марисат“ и собственоръчни

записки в бележник от бързоразтворима във вода хартия, изобличаващи Р. Осбърн в шпионска дейност. За действия, несъвместими със статута му на дипломат, Р. Осбърн беше обявен за персона нон грата и изгонен от Съветския съюз.

- [1] The New York Times, 24. I. 1968. ↑
- [2] Baltimore Sun, 1. VI. 1967. ↑
- [3] The New York Post, 30. I. 1968. ↑
- [4] The New York Times, 24. I. 1968. ↑
- [5] The New York Times Magazine, II. V. 1969, p. 27. ↑
- [6] The Washington Post, 3. II. 1968. ↑

ГЛАВА 5

ПРЕЗ КЛЮЧАЛКАТА

За да разкрият военноикономическия потенциал на Съветския съюз и на другите страни — участнички във Варшавския договор, наред с другите методи на шпиониране Съединените щати използват широко и визуалното разузнаване, т. е. събирането на сведения чрез лични наблюдения. Според американските специалисти този метод е най-разпространеният в разузнавателната практика на САЩ и дава добри резултати. Например началникът на РУМО генерал Уилсън в изказването си, посветено на тридесетгодишнината на ЦРУ, говорейки за успехите на „разузнавателната общност“, отбелязва, че то е успяло чрез визуално разузнаване да установи изграждането на два кораба в съветските корабостроителници и да ги наблюдава до спускането им на вода^[1].

---

[1] Congressional Record, 20. IX. 1977, p. S15223-S15225. ↑

ПО СТЬПКИТЕ НА ХИТЛЕРИСТИТЕ

Открито провъзгласеният курс на САЩ към извоюване на световно господство се свързва пряко със създаването на невиджана в историята на страната глобална разузнавателна служба. Както признава в мемоарите си Х. Труман, тази служба възниква през 1947 г., след като експертите на САЩ две години проучват „най-добрите образци“ на организацията за шпионаж и подривна дейност^[1]. Когато след Втората световна война американската администрация предприема кардинална реорганизация на разузнавателния апарат, тя се обръща към опита и дори към кадрите на доскорошните си противници^[2]. Известно е, че приспособената към експанзионистичните интереси на фашистка Германия нацистка система на масов, тотален шпионаж предполага към разузнаването да бъдат привлечени широк кръг от хора, ведомства и учреждения. При извършването на военен и икономически шпионаж в страните — обекти на бъдеща агресия, със силите на кадровите сътрудници и на тайните си агенти хитлеристкото разузнаване отрежда важна роля на събирането на информация по визуален път. Обобщавайки опита на нацистите, професор Шърман Кент обосновава необходимостта от масово включване на американците в разузнавателната орбита така: „Чиновникът на дипломатическа служба, без да има специална подготовка за разузнавателна работа, често по силата на поста, който заема, и на способностите си се оказва полезен доставчик на разузнавателни данни. Сред хората, които са много полезни за получаването на тези данни, може да се споменат и членовете на специалните комисии и делегатите на САЩ на международните конференции, и членовете на Конгреса, които пътуват в чужбина. Не трябва да се пренебрегва и значителният принос в търсенето на разузнавателни сведения на такива хора и такива неволни разузнавачи като писателите, журналистите, учените, бизнесмените, пътешествениците...“^[3]

За изминалите десетилетия визуалното разузнаване не само че здраво влезе в арсенала на американските средства за шпионаж, но и

получи по-нататъшно развитие.

В много американски публикации се изказва мнението, че използването на техническите средства за разузнаване, били те и най-съвършените, макар и да позволява да се получи известна представа за труднодостъпните или напълно закрити за чужденци промишлени центрове в социалистическите страни, не може да даде такъв резултат, какъвто се постига при лично наблюдение, извършвано от добре подготвен разузнавач. Посветен в съдържанието на наличните материали за разузнаваната страна, той е в състояние квалифицирано да анализира наблюденията си, да ги съпостави и оцени и да направи правилни изводи.

Смята се, че специалистът разузнавач, след като види нов военен самолет, кораб, зенитна или радарна установка, може по контурите или по характерни външни белези да определи модела, оперативното предназначение и дори тактико-техническите им данни, а по месторазположението на отделни военни обекти да състави обща схема на дислокацията им и по такъв начин да проникне в стратегическите сметки на командването. Внимателното разглеждане на военен завод или на друго промишлено предприятие много пъти позволява да се установят характерът и мащабите на производството и да се открият ориентири за бомбардиране. Откриването на жп клонове и шосета, които не могат да се свържат с народностопански обекти, както и на строителни военни части, тежко строително оборудване, специални жп вагони и цистерни може да показва, както се обяснява в една от инструкциите на Вашингтон до разузнавачите му в Москва, че там има или се създава ракетна база или друг важен отбранителен обект. По отличителните знаци на униформеното облекло на военнослужещите, по номера на военните коли и по други белези американските разузнавачи се опитват да правят заключения към какъв род войски принадлежи частта, разположена в дадено място. Визуалното наблюдение на земното спомагателно оборудване на ракетните комплекси при транспортиране на отделни съставни части или на сглобени ракети много пъти позволява повече или по-малко точно да се състави характеристика на системата на дадено оръжие. Постоянното наблюдение на потока от товари по жп и водните пътища дава в ръцете на разузнавача аналитик ценен материал за разкриване на военноикономическия потенциал на противника.

Именно по тези причини разузнавателните органи на САЩ отделят голямо внимание на визуалното разузнаване на територията на СССР. За тази цел се използват, първо, персоналът на посолството на САЩ в Москва и преди всичко сътрудниците от службите на военния, военноморския и военновъздушния аташе — главната сила в традиционния апарат на легалния шпионаж. Второ, някои американски журналисти, акредитирани в СССР — те, както смятат ръководителите на ЦРУ, разполагат с много по-големи възможности от другите чиновници в централния разузнавателен апарат. Трето, туристите и членовете на делегациите от САЩ и от другите страни от НАТО. Четвърто, търговците от капиталистическите страни^[4]. И, накрая, американските специалисти, аспиранти, студенти и моряци. Както свидетелствува същият Шърман Кент, за да наблюдават територията на други страни, преди всичко на социалистическите, Съединените щати привличат голям брой цивилни и военни служители на САЩ. „Всеки от тях — пише той — отговаря за специална област и за определена сфера на дейност (политически, военни, търговски или културни въпроси и т.н.). Предполага се, че всеки от тези сътрудници, обучен в методите за наблюдение и предаване на сведения, ще получава последната информация в своята област и ще я предава на ръководството.“^[5] Според някои оценки разузнаването на Държавния департамент черпи от докладите и донесенията на американските посолства от 40 до 60 на сто от нужните му материали, основаващи се на личните наблюдения на дипломатите разузнавачи, съчетавани обикновено с проучване на печата. Събирането на сведения за икономическите и финансовите мерки на другите държави, за тенденциите на развитие на промишлеността, търговията и селскостопанското производство е пряко задължение на икономическия отдел в посолството на САЩ. В щата има аташета, които отговарят за събирането, анализирането и представянето на данните, които представляват интерес в тяхната област.

Например аташето по селскостопанските въпроси се занимава със събиране и анализиране на сведения за селскостопанското производство, за състоянието и резервите му^[6]. Аташето по финансовите въпроси е длъжен да представя сведения за политиката на държавата, в която пребивава, в областта на финансите, за състоянието на златния запас и валутните фондове. Търговският

аташе събира сведения за търговската политика, пазарите, методите на търговия и ценовата политика, а също и информация, която помага на САЩ да пласират продукцията си в дадена страна. Аташето по науката следи главно развитието на науката и техниката и докладва за най-важните постижения и особено за тези, които могат да се използват за укрепване на икономическата и военната мощ на държавата. Аташето по въпросите на географията набавя нужните карти, литература и други географски материали.

Изброените длъжности на аташета при посолствата на САЩ в социалистическите страни обикновено се заемат както от кадрови американски разузнавачи, така и от лица, съгласили се да изпълняват задачи на разузнаването, или накрая от хора, които формално не са свързани с разузнаването, но чиито действия така или иначе се направляват от него.

Американските разузнавачи, които са в състава на посолството и на другите официални представителства на САЩ в Съветския съюз, пътуват по територията на съветската страна, за да проникнат в интересоващите ги обекти, носят апаратура за фото- и киноснимки, за подслушване на разговори, за изучаване и регистриране на радиоизлъчванията на промишлените предприятия. На 2 юни 1983 г. в Москва при провеждането на шпионска акция беше заловен на местопрестъплението аташето от посолството на САЩ Луис Томас. По време на разследването бяха намерени улики, които напълно изобличават този американски „дипломат“ в извършването на разузнавателна дейност, несъвместима с официалното му положение. За противоположен шпионски действия Л. Томас бе обявен за персона нон грата.

---

[1] Truman, Harry S. The Memoirs, vol. 1. New York, 1955, p. 98 ↑

[2] Например на разположение на американците се оказват: началникът на XII отдел на фашисткия генерален щаб (разузнавателния отдел, който проучва армиите на страните от Изтока) генерал-майор Гелен; бригаден фюрер Шеленберг, който оглавява VI управление на Главното имперско управление за сигурност (РСХА), занимаващо се с външно разузнаване; групенфюрер Олендорф — ръководител на III управление на СД, и др. ↑

[3] Kent, Sh. Strategic Intelligence for American World Policy. Princeton, 1949, p. 9–10. ↑

[4] В изводите на специалната комисия на генерал М. Кларк, която през 1955 г. разследва дейността на американското разузнаване, има следната препоръка в това отношение: „За изпълнение на задачите ЦРУ трябва да привлече едри търговци, които имат опит в чужбина“ (Commission on Organization on the Executive Branch of the Government Intelligence Activities. A Report of the Congress. Washington, June 1955).

↑

[5] Kent, Sh. Op. cit., p. 9–10. ↑

[6] Във връзка с това не са безинтересни следните данни: задграничният отдел на Министерството на селското стопанство на САЩ, от чието име действуват аташетата по селскостопанските въпроси, има 94 такива представители в 60 ключови пункта, обхващащи с дейността си над 100 страни. ↑

ПАГОНИ ПОД ДИПЛОМАТИЧЕСКИЯ ФРАК

Още преди Втората световна война в различни страни на света са акредитирани 52 военни аташета на САЩ. Наистина в редица американски публикации се дава скептична оценка на деловите качества на военните американски аташета в предвоенните години. „... Нашите военни и военноморски аташета тук, а също, струва ми се, и навсякъде в Европа — пише бившият посланик на САЩ в Берлин Дод — са съвършено неспособни да изпълнят задачите, които стоят пред тях... Възможно е да имат известна чисто формална представа например за историята, но не разбират социалните и икономическите проблеми на страните, в които са акредитирани.“^[1]

„През периода преди войната — заявява У. Макгъвърн — командването на военноморските сили често подбира за работа в разузнавателната си служба офицери измежду тези, които вероятно не са се отличавали с особени способности и не са напредвали в службата. Личният състав на армейското разузнаване («Джи-2») не е по-добър.“^[2]

По време на войната и в годините след нея правителството на САЩ значително увеличава броя на военните си аташета. Годишните разходи само на армейското разузнаване за издръжката на военните дипломатически представителства в чужбина достигат в края на 50-те години 2,5 млн. долара^[3].

Към края на 1962 г. САЩ имат военни аташета вече в 69 страни. По думите на Лоуел Райли американският идеал за военен аташе е офицер, който е преминал специална подготовка, служил е във войската, инициативен е, надарен е с анализаторски способности и силна воля, общителен е и знае чужди езици.

Съгласно със закона, приет в САЩ през 1927 г., военният аташе получава инструкции от военното ведомство, но работи и „под прякото ръководство“ на посланика. Аташето обаче има право да не изпълнява нарежданията му, ако те „явно противоречат“ на заповедите или инструкциите на военния министър. През последните години във връзка с разширяването на влиянието на РУМО чувствително нарасна

независимостта на военните, военноморските и военновъздушните аташета от ръководителите на дипломатическите представителства на САЩ. Както вече отбелязахме, през 1963 г. в американските посолства във всички страни на света е създаден постът старши аташе. Дотогава армията, военноморските и военновъздушните сили имат в посолствата един или няколко свои представители, като всяко аташе се отчита само пред прекия си началник и се финансира от командването на своя вид въоръжени сили. Старшият аташе, който обикновено е офицер от армията, се отчита пред Министерството на отбраната, чието разузнавателно управление ръководи разузнаването на трите вида въоръжени сили. На свой ред той контролира и координира работата на всички аташета в дадена страна и има право да контролира и координира изразходването на средствата^[4].

Както твърди американското военно списание „Милитари ривю“, „военните аташета на САЩ се ориентират на първо място към легално събиране на разузнавателна информация за въоръжените сили и за територията на страната на пребиваването им като потенциален театър на военните действия. Повечето от тях имат зад гърба си специална подготовка и опит в работата в разузнаването и разузнавателната информация е основният краен продукт на дейността им.“^[5]

Сътрудниците на службата на военните аташета, заявява заместник-началникът на РУМО адмирал Д. М. Шоурс в изказване в подкомитета на Комисията по бюджетните средства на Сената, се занимават главно с визуално разузнаване и със събиране на сведения сред познатите си и сред случайно срещнати хора. За тази цел те използват широко пътуванията си из страната, посещенията на приеми и т.н. В страните, където възможностите за придвижване на военните аташета са ограничени, те се опитват да посещават интересуващите ги райони като придружаващи лица на гостите от САЩ.

Американските управляващи кръгове неведнъж са се убеждавали на практика и си дават сметка, че условията за шпионаж в социалистическите страни са значително по-сложни, отколкото в капиталистическите. С това се обяснява вниманието, с което ръководителите на американското разузнаване подбират кадрите за „съветското направление“. Наред с високата професионална подготовка на първо място се поставя изискването за абсолютна благонадеждност, поради което се дава предпочитание на

реакционната част от военщината, която честно и предано служи на господарите си. Така е било в миналото, така е и сега. През 50-те години постът военен аташе на САЩ в Москва се заемаше от генерал-майор Робърт Гроу, за чиито възгледи е характерна следната извадка от дневника му (публикуван в книгата на английския офицер Р. Скуайърс): „Нашият удар трябва да бъде насочен към слабото място на противника; макар че въоръжените сили са свързани предимно с оръжието и с методите за водене на война, ние трябва да разбираме, че тази война е тотална и за воденето ѝ са добри всички средства. Ние ще можем да ги победим (страните на социализма. — бел.авт.) в тази игра при условие, че в «студената война» организираме настъпление от политически, психологически, икономически и подривен характер. Ние трябва да разберем, че в тази война може да бъде нанесен удар под кръста.“^[6]

Офицерите, командироваани в СССР, обикновено имат висше образование, а преди заминаването си в страната задължително преминават специална оперативна и езикова подготовка. В изводите си споменатата от нас комисия на генерал Кларк пише: „За американските граждани, които работят в разузнаването, е необходима обмислена програма за изучаване на чуждия език. Липсата на съответна езикова подготовка често създава трудности при работата в чужбина (трудно е да се спечели доверието на местното население, да се намерят допирни точки и т.н.).“^[7]

Тъй като военните аташета освен във визуалното разузнаване участвуват и в изпълнението на нелегални задачи, важен елемент от подготовката е подробният разбор на завършилите тайни операции, свързани с проникването в държавните тайни на разузнавателните държави. Ето какво например пише генерал М. Маклоски за съдържанието на една такава програма на курса по разузнаване: „Проучвайки хода на операцията по дни, слушателите виждат грешки като тази, че системата за установяване на връзки с агента, която оперативният работник е въвел, е била много сложна за запомняне или че разпитът на агента не е бил обмислен достатъчно, в резултат на което не е разкрито двуличието му. Изучава се и такъв класически пример от миналото като работата на Алфред Редл, таен агент на царска Русия, който е бил началник на контраразузнаването във военната разузнавателна служба на Австро-унгарската империя, или на

Рихард Зорге, ръководителя на съветската разузнавателна мрежа в Япония. Тези и други подобни случаи се разглеждат подробно, за да могат слушателите да разберат как разузнавачите са успели да действуват дълго и успешно и какво е довело до разобличаването им.“[8]

Повече или по-малко ясна представа за характера на организацията на занятията в учебното заведение, където се подготвят бъдещите сътрудници от апарата на военния аташе, може да се получи от примера с Военния институт за чужди езици в Монтерей (щата Калифорния). В неговия специален факултет има няколко специалности: руски, украински, полски, корейски и немски. Доскоро най-много хора е имало в руската и корейската специалност (от 800 до 1500 слушатели и над 100 преподаватели само по руски език). Освен чужди езици слушателите изучават географията на страната, нейната история, култура, традиции и обичаи, изкуство и литература, видовете спорт. Като пример как са разпределени учебните часове в школите за военно разузнаване в САЩ може да служи програмата на една от тези школи, където за изучаване на руски език се отделят 570 часа, на икономиката на СССР — 105, на съветските въоръжени сили — 94, на физическата и икономическата география на СССР — 143 часа. Много време заема и изучаването на историята на СССР, на съветската литература и изкуство, на Конституцията на СССР.

Обикновено програмата предвижда срок на обучение от 6 до 20 месеца и едно или две пътувания на слушателите в Съветския съюз като дипломатически куриери или в туристически групи. Например един път в Съветския съюз са пребивавали 40 дни като туристи 18 офицери от американското армейско разузнаване — слушатели от разузнавателната школа в Обер Амергау (ФРГ), на стаж и за да се запознаят със страната. Друг път в СССР са пристигнали като туристи 16 слушатели от тази школа. Те са били около месец и след завръщането си е трябвало да представят подробен отчет за тази част от страната, с която всеки от тях се е запознал по време на пътуването.

Съпругите на военните аташета също минават обучение за разузнавателните похвати — те са длъжни да посещават лекции и да гледат специални филми в школата за стратегическо разузнаване на американската армия. Подчертавайки, че е важно жените на военните аташета да знаят езика на страната, където пребивават, ръководителите

на школата разясняват в една от инструкциите си: „... като знаете езика, можете да чуete информация, която може да бъде интересна или полезна за вашия мъж“.

Във военното, военноморското и военновъздушното представителство на САЩ в Москва в различните години е имало средно 20–25 офицери разузнавачи и почти толкова сержанти, които вършат техническа работа и изпълняват отделни поръчения с разузнавателен характер. Обикновено това са опитни разузнавачи, добре тренирани в похватите на шпионажа. Много от тях са били не един път в СССР или са се специализирали дълго време в „съветското направление“ Те се ориентират сравнително спокойно в условията на съветската действителност, познават добре отделните райони на страната, владеят руски език. Повечето от тях са специалисти по различни отрасли на икономиката, науката, техниката и военното дело. Те са в състояние самостоятелно да подбират и оценяват сведенията, които интересуват стратегическото разузнаване на САЩ. Например апаратът на военновъздушния аташе се състои от сътрудници, които са доста добре осведомени за последните постижения на авиацията и солидно подготвени за визуално наблюдение. В редица случаи има резултати дори при проучване от тяхна страна на открития съветски печат.

Главната задача на военните аташета на САЩ и на официалния им апарат в СССР, както може да се заключи по много американски публикации, е всестранно изясняване на отбранителния потенциал на съветската страна. Усилията им са насочени предимно към събиране на информация за ракетите и управляемите снаряди, за мястото на производството и съхраняването на ракетното и ядреното оръжие, за стартовите площадки за изстрелване на ракетите, за разположението на предприятията от военната промишленост и на базите на стратегическата авиация, за местата на дислокация на войсковите части, снабдени с най-новите видове оръжие. За да се компенсират трудностите при получаването на секретни сведения направо на мястото на производството, на базирането и съхраняването на най-важните видове оръжие, се наблюдават всички превози с необичаен вид; характерът на товарите се определя по отличителните външни белези.

Личното наблюдение е широко практикуван метод в шпионската дейност в СССР на сътрудниците от апарата на военните аташета на САЩ. За визуално разузнаване им служат пътуванията из страната, официалното посещение на войскови части и учреждения, присъствието на военните и въздушните паради на Съветската армия. Въз основа на непосредственото наблюдение по време на парада те трябва да си създават представа за обучението и подготовката на въоръжените сили и за техническата им съоръженост.

Преди известно време в един американски вестник се появи информация за резултатите от наблюденията на военните аташета на САЩ, присъствували на парада в Москва. Ето какво се съобщава в нея: „Днес бяха показани три нови ракетни системи, компактни по размер и много подвижни на земята, за да не привличат вниманието на въздушното и космическото разузнаване... Показването на техниката, което трая само 8 минути, дава възможност да се направи изводът, че в СССР е създадена система за насочване на предварително изведена в околоземна орбита ракета с ядрена бойна глава към обект, намиращ се на Земята. Зенитната ракета... предизвика повишен интерес. Смята се, че именно с такава ракета е бил свален самолетът на Пауърс. Показаните три нови ракети са балистични ракети с твърдо гориво с междинен обсег, почти еквивалентни на американската ракета «Минитмън». Военните наблюдатели смятат, че двата типа нови ракети очевидно са подобрен вариант на оръжието, показано на предишния парад. Третата нова ракетна система е модифициран вариант на ракета, която също се показва за пръв път и може би има обсег от порядъка на 1500 или повече мили. Наблюдателите не можаха да установят точния брой на степените в ракетата, тъй като тя беше защитена с метален кожух.“^[9]

В редица американски публикации се подчертава, че военните разузнавачи на САЩ, които се намират в СССР, не се ограничават с пасивно събиране на сведения. От време на време те получават съвсем определени и точни задачи относно една или друга информация. За да изпълнят тези задачи, те редовно предприемат разузнавателни пътувания из страната. Например, както може да се съди по публикувания по различно време в съветския печат документален материал, намерен у разобличените военнодипломатически представители на САЩ в Москва, те са имали нареждане: в един

случай чрез визуално наблюдение да определят достоверни ли са съставените от Министерството на отбраната на САЩ карти на военните, военновъздушните и военноморските бази на Съветския съюз, както и на други важни обекти, в друг — да подновят данните за състоянието на жп транспорта, като при това се ръководят от специален въпросник, разработен от американските експерти, в трети — да съберат сведения за артилерията и ракетните войски.

Като характеризира изискванията, предявявани от разузнаването на САЩ към легалното наблюдение, професор Шърман Кент отбелязва, че „подобно наблюдение трябва да има енергичен и настъпателен характер. Настъпателността трябва да се състои в опити да се обхване по възможност по-широко поле на дейност. Наблюдателят трябва да се стреми да бъде свидетел на колкото може повече явления.“^[10]

По утвърдени от центъра планове сътрудниците от апарата на военните аташета системно посещават всички райони в СССР, открити за чужденци, като често ходят до местата, където са разположени издирваните от тях обекти, за да бъдат доколкото е възможно в течение на настъпилите изменения там. Средно американските разузнавачи, действащи в съветската страна под дипломатическо прикритие, извършват годишно над 100 само групови пътувания, при което обикновено над 75 на сто от тях (а от отделни случаи и повече) се падат на военния апарат.

Разузнавачите се стремят да заемат отделно купе във влака, за да имат възможност по пътя да правят безпрепятствено записи, да нанасят на картата нужните бележки и да снимат интересуващите ги обекти. Обикновено в пътуванията участвуват трима-четирима сътрудници на разузнаването, което позволява да се наблюдават денонощно двете страни на жп платното. Когато използват въздушен транспорт, те изучават пистите за излитане и кацане, съставят планове на летищата и на складовете за гориво, скицират летищните съоръжения. При пътуванията из страната военните разузнавачи предпочитат да ползват собствени автомобили съветски марки, за да не привличат вниманието на местните жители и да имат възможност да използват разузнавателна апаратура. За получаване на по-пълни сведения някои пътувания по маршрути, интересуващи разузнаването на САЩ, се дублират.

Според американските автори визуалното разузнаване, извършвано в СССР от военния дипломатически апарат на САЩ, взема широки размери още през първите години след войната. Професионалният разузнавач генерал Уолтър Бидъл Смит, който през 1946 г. е назначен на поста посланик на САЩ в Москва, а след това става ръководител на ЦРУ, създава в посолството Обединен разузнавателен комитет, който координира разузнавателната дейност на военните аташета и на сътрудниците от разузнаването на Държавния департамент. В събирането на информация е привлечен всъщност целият персонал на посолството, включително техническите служители. Дори самият посланик много пъти прави разузнавателни пътувания из Москва и Московска област. Особено се отличава с активността си вече споменатият от нас американски военен аташе Гроу. Почти всеки ден той пътува до различни места в Москва, като се опитва да проникне в закритите зони, посещава други градове, за да разузнае военни и промишлени обекти.

В дневника на Гроу има такива записки: „12 януари, петък. Цялата сутрин пътувах с Торнал и Абел из югоизточната част на града в нови посоки. Не видяхме нито една зенитна батарея, но събрахме някои сведения за местността, представляващи интерес...

20 януари, събота. Цели три часа с Буш кръстосвахме в снега източната и югоизточната част на града. Открихме три зенитни батареи; две вече са изтеглени и на тяхно място се строи завод.“ Когато отива в Ростов, Гроу установява, че „мостът на Дон е най-добрата мишена в южната част на Русия“. „Ако този мост бъде разрушен заедно с моста на Кубан на гара Кавказка, ще бъде отрязан цял Кавказ, ако не се смята неудобният път за Астрахан, който също може да бъде блокиран. По наши изчисления движението на влаковете по тази магистрала е най-интензивно.“^[11]

За да изпълнят главната си задача — да получат колкото може по-пълна информация за въоръжените сили и военномкономическия потенциал на Съветския съюз — военните разузнавачи на САЩ често минават границата, която отделя разрешената от закона дейност на чуждия представител от незаконната, нелегалната. При това те малко се съобразяват, че с действията си понякога компрометират американското посолство. Както отбелязва професор Алфред Вагтс от Харвардския университет в книгата си „Военният аташе“, с усилията

на органите за сигурност и благодарение на бдителността на съветските хора в страната са създадени много трудни условия за работа на военното разузнаване на САЩ, което като резултат „понесе значителни щети и съществено понижи своята активност“^[12]. Според него Пентагонът е принуден да признае, че това е станало главно вследствие на честите провали. Но спадането на активността, което предизвиква недоволство в управляващите кръгове на САЩ, е, както показват следващите събития, краткотрайно.

През 1955 г. специалната комисия на генерал Кларк, назначена от президента на САЩ, за да провери ефективността на дейността на американското разузнаване, в изводите си остро критикува Държавния департамент за слабата организация на разузнавателната работа под дипломатическото прикритие поради страх от скандали и усложнения. „Дипломатията не е самоцел — подчертава се в доклада на специалната комисия. — Нашите дипломати очевидно често се страхуват от всичко, което може да доведе до дипломатически или дори до протоколни усложнения. Това е много опасна заблуда... Тя задушават инициативата и пречи много на събирането на разузнавателни сведения.“^[13]

Авторите на доклада осъждат тези, които отделят дипломатията от разузнаването, които се плашат от „протоколни усложнения“, които не разбират, че „за постигането на желаните резултати са необходими целеустременост, напор, настойчивост“, и препоръчват да не се страхуват да поемат политически и дипломатически риск, когато искат да узнаят военни тайни в социалистическите страни. Според ръководителите на разузнаването на САЩ дипломатическата неприкосновеност трябва да служи като своеобразна гаранция за минимални щети при разобличаване (изгонване от страната). А такива загуби се компенсират чрез резултатите от действията на опитния разузнавач специалист, който добре знае какво да наблюдава и може да направи компетентна оценка на видяното, пише Алън Дълес.

---

[1] Дневник посла Додда, 1933–1938. М., 1961, с. 209–210. ↑

[2] MacGovern, W. Strategic Intelligence and Shape of Tomorrow. Chicago, 1961, p. 8. ↑

[3] Ransom, H. Central Intelligence and National Security, p. 99. ↑

[4] New York Herald Tribune, 16. XII 1964. ↑

[5] Military Review, 1966, XVI, N 11, p. 44–52. ↑

[6] Сквайерс, Р. Дорога войны. М., 1952, с. 155. ↑

[7] Commission on Organization on the Executive Branch of the Government Intelligence Activities. A Report of the Congress. Washington, June 1955. ↑

[8] MacCloskey, M. Op. cit., p. 158. ↑

[9] The New York Times, 8. XI. 1965. ↑

[10] Kent, Sh. Op. cit., p. 154–155. ↑

[11] Сквайерс, Р. Дорога войны, с. 144. ↑

[12] Vagts, A. The Military Attache. Princeton University Press, 1967, p. 97 ↑

[13] Commission on Organization on the Executive Branch of the Government Intelligence Activities. A Report of the Congress Washington, June 1955. ↑

ПОРЕДИЦА ОТ СКАНДАЛНИ РАЗОБЛИЧЕНИЯ

Статистиката показва, че на територията на Съветския съюз са изобличени в шпионска дейност десетки военни дипломатически представители. Много от тях са изгонени от страната. Ето няколко примера.

През юни 1954 г. са изгонени от СССР помощникът на военния аташе полковник Хауард Фелчин и помощникът на военновъздушния аташе майор Уолтър Маккини, занимавали се със събиране на разузнавателна информация по време на пътувания по територията на страната. Фелчин и Маккини предприемат пътуване по Транссибирската магистрала заедно с двама други сътрудници от апарата на военния и военновъздушния аташе на САЩ. В Хабаровск американците слизат от влака. В купето, където са седели, на масичката под салфетка са намерени техни записки и документи, в които се изброяват основните градове и гари, разположени между Москва и Хабаровск. Под имената на много от тях се посочват предполагаемите промишлени и военни обекти, чието наличие очевидно е трябвало да потвърдят чрез наблюдения от влака. Особено внимание разузнавачите е трябвало да обърнат на изясняването на разположението на летищата, бензиновите складове, радиостанциите, металургичните и химическите заводи, както и на мостовете със стратегическо значение. След като се връща в САЩ, Фелчин е назначен за началник на школата на военното разузнаване в Обер Амергау.

През май 1955 г. са обявени за персона нон грата помощниците на военния аташе подполковник Джон Бенсън, капитан Уилям Струуд и капитан Уолтър Мюли, които са задържани във Волгоград с електронна разузнавателна апаратура.

През януари 1957 г. от СССР са изгонени помощниците на военния аташе майор Хюбърт Тенси и капитан Чарлс Стокел, които неколккратно се опитват да проникнат в райони, където са разположени войскове части, летища и други военни обекти, а също и в граничната зона в района на Брест. Тогава са обявени за персона нон

грата и помощниците на военноморския аташе капитан Паул Уфелман и лейтенант Уилям Луис, задържани в Ленинград в момента, когато снимат отбранително предприятие. Уфелман системно е пътувал с разузнавателна цел из страната. Той е посетил по-специално Ярославъл, Казан, Куйбишев, Горки, Сизран, Жданов, Днепропетровск, Херсон, Одеса, Тула, Рославъл, Брянск, Калуга, Гомел, Петрозаводск, Кем, Кандалакша, Краснодар, Симферопол, Харков, Киев и четири пъти Ленинград. Освен това той е пътувал два пъти по Волга по маршрут Москва-Ярославъл и Москва-Астрахан.

През 1958 г. са разобличени военният аташе полковник Клайд Макбрайд и осем други сътрудници от апарата на военния, военновъздушния и военноморския аташе на САЩ.

През 1960 г. за многократни опити да проникнат във важни военни и промишлени обекти са изгонени от Съветския съюз военновъздушният аташе полковник Едмънд Къртън и помощникът му майор Ървинг Макдоналд. Конфискуван им е филм със заснети военни самолети и отбранителни предприятия.

През 1962 г. е обявен за персона нон грата помощникът на военноморския аташе лейтенант-командир Реймънд Смит, извършвал наблюдение на корабостроителните заводи в Ленинград. В специален пояс у Смит са открити плановете на Ленинградското и Талинското пристанище с условни знаци, уточняващи разположението на местата за акостиране, петролните складове, работилниците; плановете-карти на корабостроителния завод с цифрови обозначения; схема, предназначена за попълване на получените чрез визуално разузнаване данни за корабите; бележник и три тефтерчета със сведения, нанесени с цифров код; портативен магнетофон и лента с 55-минутен запис — продиктуваните от Смит резултати от наблюденията на корабостроителните заводи; миниатюрен фотоапарат „Минокс“ със заснети кадри с шпионски характер; малогабаритен бинокъл за наблюдение от голямо разстояние. Както е установено, по маршрута Ленинград-Талин американското разузнаване се е интересувало от летища, радиолокационни станции, разположението на ракетни стартови площадки, геодезични знаци, радиостанции и др. под. Събраните от Смит шпионски сведения показват, че той е обръщал внимание главно на изучаването на обстановката в районите, където са

разположени и се придвижват военните кораби, на въоръжението и оборудването им.

През 1964 г. е изобличен в шпионаж помощникът на военновъздушния аташе Едгар Смит. Заедно със сътрудниците от апарата на военновъздушните аташета на САЩ и Великобритания — капитан Едмънд Зветин и командир Антъни Дейвис, той се опитвал да разузнава военнопромишлени обекти в Тула.

Въпреки тези и други провали активността на визуалното разузнаване не само че не намалява, но и продължава да расте. Разузнавателните пътувания на сътрудниците от апарата на военните аташета на САЩ по територията на СССР през втората половина на 60-те години се увеличава в сравнение с 1960 г. повече от 1,5 пъти. През тези и следващите години те извършват средно годишно повече от 160 такива пътувания. През този период американските военни разузнавачи проявяват повишен интерес към промишлените и научните центрове на страната и към пристанищните градове. Например през 1963 г. те посещават Ленинград 62 пъти, Одеса — 16, Хабаровск — 7 пъти. С все по-голямо внимание следят районите на Сибир и Далечния изток, където отиват 20 пъти. Наред със събирането на разузнавателни сведения и фотографирането на обекти с отбранително значение сътрудниците от апарата на военните аташета работят усилено и по уточняването на координатите и определянето на характера на дейността на обектите, установени със средствата на радио- и радиотехническото, както и на въздушно-космическото разузнаване.

Всички помнят скандалното разобличение на американските военни дипломатически представители, предприели разузнавателно пътуване в Далечния изток през септември-октомври 1964 година.

Съветски граждани (пътници от влака Москва-Владивосток) обърнали внимание на подозрителното поведение на чужденците, пътуващи в същия влак. Те постоянно правели снимки на жп възли, мостове, тунели, влакови композиции с военна техника, промишлени предприятия и други обекти по пътя на влака, правели отметки на топографски карти и си водели някакви записки.

Както стана ясно по-късно, тези чужденци са: военният аташе при посолството на САЩ в Москва полковник Дж. А. Обри, помощникът му подполковник К. Р. Ливър, помощникът на

военновъздушния аташе на САЩ майор Дж. Смит и помощникът на военновъздушния аташе на Великобритания лейтенант-командир Н. Лавил, които са извършили разузнавателно пътуване по маршрута Москва-Хабаровск-Находка — Токио. Операцията е разработена със замах и Вашингтон е възлагал големи надежди на резултатите от нея. Разузнавачите, които се ползват с дипломатическа неприкосновеност, са разчитали да съберат обширна информация за обектите със стратегическо значение, разположени покрай Транссибирската магистрала. Те са се запасили със специална фотоапаратура с телеоптика.

Заплануван е бил следният маршрут: 21–28 септември — Москва-Хабаровск (с влак) — проучване на магистралата; 29–30 септември — Хабаровск-Находка (с друг влак). Намерението е било да останат в Хабаровск повече от денонощие, за да извършат визуално разузнаване, а после да отидат в Находка. След това е трябвало да вземат параход за Япония (Йокохама), за да изпратят събрания материал във Вашингтон.

Участниците в операцията са се настанили в отделно купе в бързия влак и са действували по предварително съставен график на дежурствата. Денонощно те са наблюдавали през прозореца всичко, което може да представлява шпионски интерес. Резултатите от наблюдението са записвани с голяма точност на всеки три до пет минути по целия път на влака.

Съветските органи за държавна сигурност провалиха тази операция. При задържането им у американските разузнавачи са намерени: 26 бележника със записки (текстове на разузнавателни задачи, чернови бележки, правени в процеса на наблюдението, отчети за събраната информация)^[1]; 20 фотофилма с 936 заснети кадри; два телеобектива към фотоапаратурата (телеобективите имат фокусни разстояния 200 и 400 мм, което позволява да се снимат обекти, отдалечени съответно на повече от 1 и 2 км; географски карти с нанесени на тях сведения за разузнаваните обекти; видеоизменен транзисторен приемник „Филипс“, подходящ за предварително радиотехническо разузнаване.

Бележниците със сборните отчети на разузнавачите съдържат отговори на поставените в задачите въпроси и изложение на новите данни. По всички точки на задачите има отметки: „потвърдено“,

„съмнително“, „изключено“. В редица бележници има пояснения към снимките: местонахождение на обекта или съоръжението, номер на фотокамерите, на касетите и на кадрите, данни за времената на експониране при снимането, за блендата и др. подобни.

Пътуването се отличава с внимателна подготовка и широта на поставените задачи. Кръгът от поставените в задачите въпроси показва, че РУМО е взело пряко участие при организирането на операцията. За това говори и фактът, че е трябвало да бъдат уточнени данни, които американските разузнавачи не са успели да съберат чрез визуално наблюдение при предишни пътувания. При изготвянето на задачата определено са се имали предвид сведенията, получени с помощта на радио-, радиотехническото и въздушно-космическото разузнаване, както и може би чрез агентурата. През април 1968 г. бяха разобличени за разузнавателна дейност помощниците на военноморския аташе подполковник В. Ричардс, командир Р. Хамър и лейтенант-командир Р. Ченъл. Те са заловени на местопрестъплението в момента, когато са фотографирали корабостроителния завод в Ленинград. Помощниците на военния аташе подполковниците Х. Матсън и Г. Джейкъбсън се провалиха при опит да проникнат във военна част, за да разузнаят военната техника.

През пролетта на 1970 г. в покрайнините на един от западните гранични градове на съветската страна са задържани помощникът на военния аташе на САЩ майор Шумахер и помощникът на военноморския аташе капитан-лейтенант Еглин, които са проявявали повишен интерес към една база на Министерството на отбраната на СССР. Те са тръгнали с автомобил не от Москва, а от Варшава, където преди това с влак им е изпратена лека кола. След като са си разчели времето така, че да пристигнат в града на смрачаване, американските разузнавачи се отправили към базата. Колата се е движела със загасени светлини. Те са успели да проникнат на територията на обекта и да направят някакви наблюдения и записки. На другия ден рано сутринта Шумахер и Еглин отново се отправили към базата. Този път те не само са наблюдавали и записвали, но и са снимали военната техника, която срещнали по пътя.

През юни 1977 г. в Петрозаводск на територията на една военна част през оградата проникват двама непознати. Военнослужещите от тази част ги задържат и ги предават в комендантството. Оказва се, че

са сътрудниците от апарата на военните аташета при посолството на САЩ и Англия — Уилямс и Стивънс, които доста нескоропосано обясняват действията си с желанието да разгледат „историческите архитектурни паметници“.

И накрая един сравнително пресен пример. Сътрудниците от апарата на военновъздушния аташе при посолството на САЩ в Москва Андерсън и Крамер проникват с лека кола „Волга“ в едно от летателноизпитателните летища. Криейки се в кариерите на края на гората, те наблюдават работата на летището и снимат самолетите, които са там. Когато минаващите работници от съседното предприятие задържат американците, при тях са намерени 3 фотоапарата, бинокъл, бележник за разузнавателни записки, карта с отметки за разположението на важни отбранителни обекти. На проявения фотоматериал, конфискуван от тях, има снимки на самолети, които изпълняват изпитателни полети, а в бележника — бележки за графици на полетите и типа на самолетите.

---

[1] Например в един от бележниците има такава записка: „Далекопровод (фотоапарат № 2, касета А, кадър 24; мост на река); две казарми, военно летище (фотокамера № 6, касета В, кадри 21–24); снимка отдясно.“ А ето и друга записка: „12 неопределени влекача за междуконтинентални ракети с голям диаметър клас «земя-земя» (камера № 4, касета Е, кадри 5–7).“ ↑

ПРЕЗ „ЧЕРНИЯ“ ВХОД

Съветският съюз е огромна и прекрасна страна, която може да предложи на всеки чужденец туристически маршрут, отговарящ и на най-взискателния вкус. Има много интересни неща за любителите на старините. Пътуването из СССР може да предложи много удоволствия на познавача на изкуството, на човека, влюбен в природата, на ловеца, на риболовеца, на автомобилиста. Разбира се, кръгът на интересите на пътешествениците не се ограничава с това — все повече хора от най-различни страни искат с очите си да видят какво представлява първата в историята социалистическа държава.

Реалното въплъщение на ленинската външна политика, основаваща се на принципите на мирното съвместно съществуване на държавите с различен обществен строй, извика на живот много нови благотворни явления, сред които и чуждестранния туризъм в Съветския съюз.

Чуждестранният туризъм се развива всяка година, в него се включват все повече и повече страни, увеличава се броят на нашите гости. Държавата проявява голямо внимание към тях, като се ръководи от убеждението, че колкото е по-широк кръгът от хора, които с очите си ще видят съветската страна и ще се запознаят с народа и, толкова по-трудно буржоазната пропаганда ще разпространява разни небивалици за Съветския съюз, за стремеж от негова страна да започне нова световна война. На услугите на чуждестранните гости са мотели и къмпинги, хотели и санаториуми, пансиони и музеи, театри и концертни зали.

Съветската страна е приемала и приема туристите по законите на гостоприемството, иска те да прекарат времето си полезно, да могат да видят и да научат повече неща. Повечето от туристите, след като се върнат в родината си, доброжелателно и правдиво разказват за съветската страна и за съветските хора, за грижите, надеждите и стремежите им. А това спомага за укрепване на разбирателството и доверието между народите, за намаляване на международното напрежение, всява в сърцата на хората увереност, че мирното

съвместно съществуване, към което призовава съветското правителство, не е „тактически ход“ и не е „пропагандна уловка“, а закономерен процес на развитието на междудържавните отношения в съвременния свят.

Съветската страна е открита и за мирно взаимноизгодно сътрудничество с държавите от всички континенти. Тя се стреми да развива търговията, научните и културните си връзки със Съединените щати, към размяна на делегации на учени и културни дейци. Представители на търговските, промишлените, културните и научните среди в САЩ посещават нашата страна, съветски държавни учреждения, научноизследователски организации и предприятия, установяват и поддържат делови и лични познанства със съветски граждани.

Американското разузнаване обаче с все сили се стреми да използва тези възможности за други цели. То се стреми да включва в делегациите и туристическите групи, които заминават за Съветския съюз, свои разузнавачи и агенти. Смята се, че по такъв начин за тях в редица случаи е по-лесно да проникнат в интересуващите ги райони и в отделни обекти, отколкото за разузнавачите и агентите, които действуват под официално прикритие в нашата страна.

Разузнавателните служби на САЩ избират измежду туристите, които заминават за Съветския съюз, най-подходящите и ги инструктират. Туристите шпиони получават задължението да измъкват от съветските хора секретни сведения от военен и научен характер, да правят визуално наблюдение в райони, от които се интересува американското разузнаване, да събират данни за стратегически обекти. Известна е цяла серия от инструкции на ЦРУ и РУМО, които определят начина на подбор и подготовка на агентите, изпращани в СССР по туристическите канали. Съобразно с тези инструкции „туристите“ се запознават с положението в страната, учат се да фотографират, да подбират скришни места, да „разпитват“ и т.н. Тъй като броят на туристите, които посещават съветската страна, нараства, техните съобщения, придружавани от снимки, са, както твърдят американските автори, текуща информация, която представлява интерес за Пентагона.^[1]

„Не беше лесно да се установи какви туристи планират да посетят Съветския съюз и къде възнамеряват да се отправят“ — пише

Х. Розицки. „За всекиго — продължава той — се съставяше прост въпросник, в който се сочеха интересуващите ни обекти за наблюдение и снимане: фабрика, жп депо, пристанищно съоръжение, строителни площадки, граждански самолети или пък цистерни с течен кислород... Най-трудното за вашингтонските аналитици, които обработват разузнавателните данни, е на поставените от тях въпроси за атомната енергия, управляемите ракети и авиационните заводи да може да отговори човек без специално инженерно образование, извършващ визуално наблюдение от прозореца на влака, илюминатора на самолета или прозореца на автомобила. Данните за цвета на дима, който излиза от комина на дадена фабрика, или за цвета на пясъка, който се намира извън завода, ни бяха напълно достатъчни, за да получим отговор на интересуващите ни въпроси.“^[2]

Как изглежда всичко това на практика, лесно може да се проследи чрез примерите на разобличените от органите за държавна сигурност американски шпиони, които идват в Съветския съюз като членове на различни делегации или като туристи и се стремят да изчезнат в потока от хора, които искрено желаят да се запознаят с нашата страна.

Веднъж в този поток се появява доста изтърган автомобил „Рено“, зад чийто волан седи тридесетгодишният корабен механик от Амстердам Еверт Рейдон, а с него пътува двадесет и пет годишният холандски щурман за далечно плаване Лоу де Яхер. Туристи като туристи. И маршрутът в общи линии е обикновеният за автотуристите: Ужгород-Киев-Харков-Запорожие-Ялта-Одеса-Киев-Лвов-Ужгород. Ако се следва този маршрут, могат да се видят и израсналият от пепелищата красавец Киев, и зеленият Харков, и колосът Днепрогес, и незабравимата природа на Крим с неговите забележителни градове курорти, и древният Лвов. Вечер край огньовете в къмпингите можеш да прекараш времето си в приятен и увлекателен разговор. Има и какво да се снима — в градовете, в степите, в горите, на морските брегове.

Може... Но Рейдон и Яхер се интересуват най-малко от старините и пейзажите. Те често се опитват да се отклонят от маршрута, очевиден е стремежът им да се промъкнат там, където съветските хора не искат да допуснат любопитни външни лица. Пътниците в износеното „Рено“ обаче си имат свои причини. Завръщането им очакват не близките и познатите, които обикновено

жадно слушат приятелите си, върнали се от далечни пътешествия. Мореплавателите са очаквани от резидентите на американското разузнаване, подготвили ги за шпионското пътуване. Много преди да заминат за СССР, Рейдон и Яхер правят, така да се каже, „учебни“ автопътешествия. Ето какво разказва за тях на следствието след задържането си Еверт Рейдон:

„С колата ходихме и в Ротердамското пристанище. Целта беше практическо обучение да фотографираме в движение, както и подробно описание на намиращия се в пристанището американски ескадрен миноносец“ „Двамата с де Яхер — дава показания по-нататък Рейдон — ни запознаха с албуми с фотографии на различни съветски военни обекти: ракетни и радарни установки, различни видове танкове, реактивни самолети, специални машини за превозване на ракетна техника. Показваха ни как трябва да изглеждат ракетната база, летището, танкодрумът. Помня, че повечето снимки бяха от военни и авиационни паради в Москва.“

Американските разузнавачи екипират „туристите“ с необикновено старание и, може да се каже, с грижовна предвидливост: четири фотоапарата, десетки цветни и черно-бели филми, запас от телеоптика за снимки от разстояние, компаси, мощни бинокли, преносими транзисторни радиоприемници и много други неща, които могат да потръбват при изпълнението на шпионски задачи. А задачите са доста определени. „Ние трябваше да се помъчим — свидетелствува след ареста Яхер да проникнем в района на Днепропетровск и Запорожие към летището и автомобилния завод, като при това ни показаха изготвени на паус планове на предполагаемото разположение на тези обекти. Аналогични задачи ни бяха дадени и за Уман и Беля Церков... В района на едно село, което не мога да си спомня, без да погледна записките, трябваше да открием и фотографираме предприятие, което произвеждало гориво за ракети... На участъка Ужгород-Лвов ни поръчаха да установим, опишем и фотографираме жп линии, минаващите и формиращите се влакови композиции, мостове, радарни установки, далекопроводи, а също и отклоненията на автомобилните пътища от главната магистрала...“ И така нататък и така нататък... Запознават шпионите със снимки на кримското крайбрежие, с проектите на плана на Одеското пристанище и дори ги

съветват да отидат в картинната галерия, откъдето с по-малък риск може да се снимат съоръженията на това пристанище.

В действителност задачата се оказва не толкова проста, колкото по време на „учебните пътувания“. Веднъж милиционер връща Рейдон и де Яхер, когато те се опитват да се отбият към пункт, който, меко казано, „не е отбелязан на туристическия маршрут“. Друг път сътрудниците на „Интурист“ им обясняват, че до селото с „трудно запомнящо се име“ няма хубав път. Трети, четвърти и пети път просто им казват: „Влизането на чужди туристи е забранено.“ Въпреки това неканените гости успяват да направят съвсем не безразлични за сигурността ни шпионски записки. Дневникът е намерен у де Яхер при митническа проверка в Ужгород. Той е изпъстрен с такива бележки: „... км — радарна мачта отляво... км — виадукт... км — летище отдясно... км — колона военни коли... км — завой надясно, към забранената зона.“

Обискът на двамата туристи е доста неприятна процедура за съветските митничари. Но Рейдон и де Яхер така нервничат на митницата, държат се толкова подозрително, че привличат вниманието. Ненапразно се казва, че гузен негонен бяга...

Ще пропуснем небезинтересните може би подробности от шпионската епопея на Рейдон и де Яхер — как попадат в лапите на американското разузнаване, как по-специално „милостивите янки“ се притичват на помощ на безработните моряци, как ги карат да свикнат с мисълта, че разузнавателното пътуване в Съветския съюз ще бъде едва ли не увеселителна разходка като тази, която по-рано са правили в Шанхай. В случая е интересно друго: американското разузнаване настойчиво се старае да използва всички възможности за шпионаж против СССР.

Като турист прониква в СССР изгоненият след това от страната агент на американското разузнаване Р. Кристнър, който според анкетните данни е служител от Конгресната библиотека на САЩ и аспирант в Джорджтаунския университет. Той събира сведения за състоянието на жп транспорт, техническата му съоръженост, товарооборота, готовността за работа в особени условия, степента на уязвимост при бомбардировки; фотографира жп гари, летища и големи промишлени обекти; скицира в бележник схемите на отделни участъци от местността с обозначение на жп линии, мостове, радиоантени,

далекопроводи. В Лвов Кристнър се появява в района на един военен обект, в Баку фотографира залива с военните кораби.

При задържането му у Кристнър са намерени записки за резултатите от визуалното наблюдение, заснет фотоматериал и схема с разузнавателен характер. Всичко това той крие в специален пояс. Както става ясно, Кристнър е военен специалист по оборудване и съоръжаване на жп линии и разузнаването на САЩ придава голямо значение на пътуването му в СССР.

Разобличен е и агентът от американското разузнаване М. Камински, турист от САЩ. Той пристига в Съветския съюз със собствен автомобил и трябва да направи екскурзия по маршрут Выборг-Ленинград — Москва-Минск-Москва-Киев-Лвов-Ужгород. Преди да напусне СССР, отклонявайки се от определения за чуждите туристи маршрут, Камински прониква в забранената гранична зона, където е задържан.

Следствието показва, че Камински е фотографирал радиолокационни установки, радиомачти, жп композиции със специално предназначение, системно е записвал сведения за военни летища, полети и типове самолети, за артилерийската база, за военни лагери, за предприятия от тежката промишленост и за електростанции, за нефтени бази, строителни площадки, за движението на военния транспорт, за железопътни възли, мостове и други обекти. Камински е събирал образци от почвата и растителността. След като се изследват тези образци в лабораторни условия, би могло ориентировъчно да се определи разположението на обектите с наличие на радиоактивни вещества.

Както признава Камински, той е предприел пътуването в СССР, след като е получил субсидия от 2 хил. долара и се задължил пред органите на американското разузнаване след завръщането си да представи писмен отчет за резултатите от наблюденията.

Сред чуждите специалисти, пристигнали в един от градовете на Поволжието, за да монтират вносно оборудване, е някой си Колинг. Още през първите седмици от пребиваването си той нахално се запознава със съветските работници, като се представя за приятел на страната. След като си създава доста широк кръг от познати, той започва да проявява активен интерес кой от тях е служил в Съветската армия, да любопитствува къде са разположени военните им части и др.

п. Дори предлага на двама работници да се разходят до един областен център (където се намира важен отбранителен обект), като го представят за свой приятел, пристигнал от Латвийската ССР. Скоро той е задържан в района на отбранителен обект, където се опитва да прави кино- и фотоснимки, като използва различни методи за маскировка. При задържането му у него са намерени карти на областта, направени на ръка схема на местността, където се намира обектът, който толкова интересува разузнаването на САЩ, и записки за сведенията, получени за този обект.

Идвал преди известно време в СССР като преводач с различни американски делегации и туристически групи, някой си Мамонтов проявява повишен интерес към държавните тайни на съветската страна и за да получи необходимите му сведения, се опитва да подкупи събеседниците си с различни подаръци. Както се изяснява след това, по време на Великата отечествена война Мамонтов, който е останал на окупираната от хитлеристите територия, е сътрудничил на фашистите и е участвувал активно в дейността на антисъветската организация НТС, а след това е избягал в САЩ, където се е поставил в услуга на специалните служби на тази страна.

За да бъдат разширени мащабите на визуалното разузнаване и повишени резултатите от него, „разузнавателната общност“ на САЩ прибегва през всичките години към практиката на разузнавателни разпити на американските граждани след завръщането им от СССР. По този повод някогашният директор на ЦРУ Ричард Хелмс казва: „От времето на Втората световна война всеки американец, завърнал се от пътуване в чужбина, извършено с каквато и да било цел, се разпитваше от страна на военното и военноморското разузнаване, от Държавния департамент и от други правителствени ведомства. След създаването на ЦРУ разпитът на американците, излизащи в чужбина, беше съсредоточен на едно място, в нашето ведомство... Да кажем, председателят на някоя стоманолеярна компания в Ню Йорк е пътувал из Съветския съюз, където е разгледал едни или други металургични заводи, а за нас е важно да знаем мощността им, какво произвеждат и т.н. и т.н. Във връзка с това сътрудници на ЦРУ го разпитват за всичко, което е видял.“^[3]

Както и преди години, рицарите на плаща и кинжала продължават да действуват, като подхранват разузнаването на

империалистическите държави с шпионските си донесения, и мащабите на този вид шпионаж растат съответно на нарастващите потребности на разузнавателните служби от секретна информация.

---

[1] Rositzke, H. *The CIA's Secret Operations*. New York, 1977, p. 57

↑

[2] *Ibidem*. ↑

[3] Wise, D. *The American Police State. The Government against the People*. New York, 1976, p. 160–163. ↑

ΓΛΑΦΑ 6

В КАБИНЕТНАТА ТИШИНА

Времето внесе поправки и в целите на разузнаването, и в мащабите на дейността му, и в начините и методите за получаване на информация, и особено в организацията на анализа и оценката на разузнавателните данни.

През втората половина на ХХ век, във времето на научно-техническата революция, старите, широко рекламирани във филмовите шлагери похвати като „изстрели в мъглата“, „тайнствено преследване“, „схватка в летящия експрес“ и подобни се използват, разбира се, при нужда в тайната война на империализма срещу силите на мира и прогреса. Но техният относителен дял в общия комплекс на дейността например на американското ЦРУ значително намалява. И съвсем не затова защото ръководителите на американското разузнаване не искат, както се казва, да си цапат ръцете, напротив, известно е, че за разузнаването на САЩ са характерни жестокостта и агресивността и че то не се стеснява при избора на средства. Днес ЦРУ е отговорно за много кървави дела, особено след като тероризмът навлезе здраво в арсенала на средствата, използвани от него на международната арена, и бе издигнат в ранг на държавна политика на САЩ. Сега обаче, използвайки само традиционните методи на шпионаж, не е възможно да се разгадае една толкова сложна загадка като разкриването на военноикономическия потенциал на държавата, способностите ѝ да се противопостави на агресията, а нали днес това е една от главните задачи на разузнавателните служби. Днешното разузнаване — това е преди всичко огромен научноизследователски апарат, който се опира не толкова на тайните, агентурни средства, колкото на съвременните възможности за събиране, изучаване и систематизиране на откритата информация.

В снабдените с най-нова техника разузнавателни организации на империалистическите държави работят много учени. Те анализират и оценяват колосално количество информация, без да напускат страната или дори работния си кабинет. И цялата тази маса от информация постъпва при тях не само от донесенията на тайните агенти, но и от

съвсем достъпни за всекиго източници, наричани в разузнаването открити.

Това са източниците, без които във века на научно-техническата революция и „информационния взрив“ не може нито една държава: вестниците и списанията, радиото, телевизията, националните и международните изложби, книгообменът, международният научен и културен обмен и т.н. В този именно „информационен взрив“ се включва с целите си разузнаването. При това не от днес.

МАЛКО ИСТОРИЯ

За разкриване на военноикономическия потенциал на противниците си разузнавателните служби и по-рано са прибегвали към откритите източници. Както казва Алън Дълес, „не всички начини за събиране на разузнавателна информация за другите държави са тайнствени или дори сложни“^[1] — може спокойно да се занимаваш, „без да излизаш от кабинета си“. Класически пример за това е работата на Бертолд Якоб. Този немски журналист и военен експерт, емигрирал в Англия в началото на 30-те години, пише много за хитлеристката армия, която току-що започва да се превъоръжава. Бертолд Якоб издава в Лондон книга, в която подробно разказва за организацията на фашистката армия и характеризира висшето ѝ военно ръководство, водещите работници от генералния щаб и 168 генерали. Хитлер заповядва на полковник Валтер Николай, един от най-големите авторитети в света в областта на шпионажа, да разследва от какви източници е получил такава важна информация авторът и да установи имената на съучастниците му.

На агента от немската секретна служба Ваземан е възложено да направи капан на Якоб. Представяйки се за издател, емигрирал от фашистка Германия в Швейцария, Ваземан открива книжарница в Базел, близо до немската граница. След това се свързва с Якоб и го кани да посети Швейцария, за да обсъдят издателски въпроси. Той приема поканата и заминава за Базел. По време на закуската Ваземан сипва в чашата на госта солидна доза приспивателно. Без да подозира нищо, журналистът изпива виното и веднага заспива. Ваземан помолва келнера да му помогне да отнесе „напилия се“ негов приятел в очакващия ги автомобил. Така Якоб отново попада в Германия.

Откарват го в гестапо и го завеждат в кабинет, където се изправя пред самия Николай. „Всичко, което е публикувано в книгата ми — заявява Якоб на разпита, — съм взел от вестниците. Основание да твърдя, че генерал-майор Хазе командува 17-а дивизия, разположена в Нюрнберг, ми даде един некролог в местен вестник. В него се казваше, че на погребението е присъствувал генерал Хазе, командуващ 17-а

дивизия. В улмски вестник — продължава Якоб — сред светските новини намерих данни за сватбата на дъщерята на полковник Виров с някой си Щемерман. В бележката се споменава, че Виров командува 306-и полк от 25-а дивизия. Майор Щемерман беше наречен майор от свързочната служба на тази дивизия. Във вестника се съобщава, че той е пристигнал от Щутгарт, където е разквартирувана дивизията му...“ С това разпитът практически свършва. На Николай не му остава нищо друго освен да доложи на Хитлер, че всички сведения за вермахта Якоб е взел от немските вестници.

Хитлеристкото разузнаване също използва широко легалните възможности и по-специално противниковия печат. Още преди Втората световна война в Германия функционират 380 информационни и научноизследователски институти. Много от тях (например „Руският институт“) се занимават с разкриване на военно-икономическия потенциал на бъдещите противници, като внимателно анализират откритите им издания. Тази работа се координира от специални отдели в централните управления на абвера и в службата за сигурност. Американците твърдят например, че на абвера са му били достатъчни две години, за да състави подробно досие на немногочислената английска мирновременна армия, да научи състава на военновъздушните сили и на разположения в различни части на света военноморски флот. По-голяма част от информацията на 1-ви отдел на абвера, ръководен от полковник Ханс Пикенброк, се основава „на уменията да четете между редовете съветските печатни издания, на разпити на върнали се пътешественици и на други методи на кабинетното разузнаване“. В същия дух действа и японското разузнаване.

Известен с например следният факт. През април 1933 г. Съединените американски щати провеждат военноморска игра под кодовото наименование „14“. В американския печат се промъкват сведения за тези маневри, които имат важно отбранително значение. Анализът на публикуваните материали дава възможност на специалистите от японското разузнаване да получат данни, които по-късно се използват при разработването на стратегическите планове за нападението срещу Пърл Харбър. Както твърди американският разузнавач Ладислас Фараго, за подготовката на операцията в Пърл Харбър на Япония ѝ е била нужна само някаква допълнителна

информация предимно от тактически характер, тъй като по-голямата част от необходимите сведения е била получена вече именно благодарение на проучването на откритите американски издания, където с поразителна откровеност се говорело за състава и бойната програма на тихоокеанския флот на САЩ.

По време на Втората световна война Съединените щати черпят значителна част от информацията за противника направо от германския, японския и италианския печат. Разузнавателните служби на съюзниците създават в Европа и Азия мрежа от специални агенции, които купуват вестници и научни списания или ги изписват чрез неутрални страни и със самолети ги препращат за съответна обработка във Вашингтон, Ню Йорк и Лондон.

Ръководителят на стратегическото разузнаване на САЩ генерал Уилям Донован веднъж наскоро след войната заявява, че американците са определяли размера на човешките загуби на вермахта, като са анализирали поместваните в германските провинциални вестници списъци на загиналите на фронта офицери. Това е било необходимо да се знае не само за да се съди правилно за силите, които биха могли да бъдат изправени срещу САЩ, но и за да може да се прецени с какви човешки ресурси разполага хитлеристка Германия за военната си промишленост. Известно е, казва Донован, че във всяка армия съотношението между броя на редниците и офицерите, а съответно и загубите сред тях са в правопрпорционална зависимост. Въз основа на това нашите аналитици успяха да определят числеността на германската армия през 1943 година. Както твърди Донован, след войната тези оценки са се потвърдили.

Аналитиците, за които споменава Донован, са „100-те професори“, за които съобщават всички американски публикации, посветени на историята на разузнаването в САЩ. Д. Чембърлейн например изтъква, че отначало УСС се е състояло главно от така наречените „100 професори“ — опитни специалисти, образували гръбнака на отдела за събиране и анализиране на открита информация. „Този отдел — пише той — доказва, че библиотеките и микрофилмите с германски списания могат да дадат повече необходими сведения от цял взвод разузнавачи като Мата Хари.“^[2]

Любопитно е как са били открити и унищожени заводите, снабдявали селското стопанство в Япония с торове. Този случай,

разбира се, има частен характер, но той показва работата, която са извършвали разузнавателните органи на САЩ и привлечаните от тях научни сили, използвайки главно откритите публикации с икономически характер.

Още преди войната американците започват да проучват военноикономическите възможности на Япония. Както пише експертът от разузнаването на САЩ Уилям Макгъвърн, много усилия са положени за съставянето на списък на всички видове стратегически суровини, необходими на японците за поддържане на все по-голямо военно производство.

През 1942 г. икономистът от Пенсилванския университет доктор Робърт Страус-Хюпе обръща внимание на това, че преди войната по-голяма част от торовете в Япония са се внасяли от френските владения в Северна Африка. Но към 1942 г. там вече има американски войски, а Япония, както установява по японски сведения Страус-Хюпе, въпреки това не изпитва недостатък на торове през това време.

Естествено възниква въпросът: как се компенсират загубите? Страус-Хюпе предполага, че торовете се внасят от островите Науру и Оксан, които са богати на алкално гуано и фосфати. Данните от въздушното разузнаване потвърждават тези предположения. Аерофотоснимката показва, че на остров Науру са изградени производствени съоръжения, а в пристаните се товарят необичайно много транспортни плавателни съдове. Островът е подложен на масирана бомбардировка. След известно време започват да постъпват сведения за постепенно изтощаване на запасите от торове в Япония, а след това — за приближаване на продоволствена криза.

Така че научният анализ на откритите източници, проверен с помощта на въздушното разузнаване, е дал възможност да се получат важни разузнавателни данни, послужили като основа за провеждането на операция със стратегическо значение. Резултатите от операцията са потвърдени отново с данни от открития печат. В друг случай сведенията за състоянието на вътрешните водни пътища, почерпени от разузнаването на САЩ от открити източници, помагат да се видят „специфичните слабости“ на японската военна икономика, да се изберат обектите за стратегическа бомбардировка и да се нарушат сериозно превозите на въглища между Хокайдо и Хонсю.

Такава е историята. Но нас, естествено, повече ни интересува съвременността.

---

[1] Dulles, A. Op. cit., p. 55. ↑

[2] Life, 15. XI. 1945, p. 118–120. ↑

НЕИЗЧЕРПАЕМИТЕ ОТКРИТИ ИЗТОЧНИЦИ

Дж. Пети, служил в разузнаването по време на войната, твърди през 1946 г. в книгата „Бъдещето на американската секретна служба“, че участието на учените и прилагането на съвременни методи на изследване е довело дотам, количеството на сведенията, получавани от разузнаването, да нарасне в сравнение с довоенния период едва ли не хиляда пъти^[1]. Съвременното разузнаване трябва отначало да проучи и да съпостави милиони факти и едва на тази основа да нарисова общата картина, която разкрива положението в страната на потенциалния противник. По-голямата част от необходимите за това материали могат да се почерпят от вестниците, списанията, книгите, научните и техническите обзори и от други общодостъпни издания.

Ще отбележим между другото, че пропаганда от този род отразява и стремежа на управляващите кръгове в САЩ да преодолеят презрителното отношение на американската интелигенция към тоталния шпионаж. За това пише в книгата си „Истинското ЦРУ“ и Лайман Къркпатрик, сега професор по политология в Браунския университет, а до 1965 г. генерален инспектор на Централното разузнавателно управление на САЩ: „... не съм имал представа колко подозрително, ако не и враждебно са настроени към ЦРУ определени слоеве от нашето общество, особено академичните кръгове.“^[2]

Както твърдят американските автори, проучването на откритите източници на другите държави, включително и на съюзниците, е организирано в САЩ така, че „да не бъде пропуснато нищо от достъпните и потенциално полезни сведения“. В съвременните условия тази дейност прераста в голям, поставен на сериозна научна основа „отрасъл“ на разузнаването, в който са заети огромен брой военни и цивилни специалисти. Извършвана планомерно и от висококвалифицирани специалисти, работата върху откритите източници често позволява да се направят важни, стигащи далеч изводи за стратегическите възможности на противника и за уязвимите места на военната му икономика. Трябва да се има предвид, че постоянното въвличане на нови и нови производства и отрасли от

непроизводствената сфера в обслужването на нуждите на военното производство и на въоръжените сили разшири възможностите за определяне по косвени данни не само на отделни елементи, но и на целия военноикономически потенциал.

Любопитно в това отношение е изказването на Рансъм, автор на много работи за дейността на американското разузнаване. Като подчертава, че при събирането на разузнавателни сведения Съединените щати не разчитат само на тайните операции, но използват и излизащите в съветския печат открити публикации за постиженията на науката и техниката в СССР, той привежда като пример следния частен случай: „Съобщението в печата за прокарване на жп линия в пустинен район може да подтикне разузнаването да събира информация за този район, за да се изясни дали в крайния пункт няма летище, металургичен завод или уранов рудник.“ Подобни факти, заключава Х. Рансъм, които могат да се извлекат от откритите източници, „може да имат за нашето военно и външнополитическо планиране не по-малко значение от демонстрирането на модел на стратегически бомбардировач на парад в Москва“^[3].

Използвани сега широко в разузнаването, научните методи на съпоставяне и обобщаване на откъслечни и непълни сведения, извличани от откритите публикации, а също и съвременните технически средства за събиране и обработване на такива материали осигуряват бързо систематизиране и усвояване на огромна маса информация. А в такъв вид тя вече лесно може да се използва за съставяне на военноикономически прогнози и да се има предвид при вземане на стратегическите решения. Обработването и анализът на подобна информация създадоха също колосални възможности за заимстване на чужди идеи в развитието на собствената наука, техника и производство.

„Склонен съм да мисля — отбелязва Уилям Макгъвърн, — че в процеса на подготовката на стратегическите решения около 20 на сто от информацията постъпват от тайни източници, а около 80 на сто — от открити, легални източници.“^[4] Друг известен американски автор — Ладислас Фараго — твърди, че от откритите източници може да се получат 90 на сто от сведенията^[5]!

Тези съотношения може да се оспорват, по същността не се изменя. Разбира се, наивно би било, съдейки по тези цифри, да се

смята, че мащабите на агентурното разузнаване са намалели. Тези 20 на сто, които според американските автори представляват дела на тайните, на агентурните източници, днес и качествено, и количествено са различни. Първо, те се изчисляват в съотношение с милионите факти, поглъщани и обработвани сега от неимоверно разрасналата се разузнавателна машина, което на свой ред говори за нарастване на относителния дял на агентурното разузнаване. Второ, тези 20 на сто на съвременното равнище на развитие на разузнавателната дейност се получават не опипом както някога, а по строго обмислена методика, която постоянно се коригира на базата на новата техника, научните изследвания и анализа на потока от информация. По такъв начин се постига по-точна и по-строга ориентация на агентурното разузнаване и вниманието му се съсредоточава върху главните насоки. При това обаче разузнавателните служби на империалистическите държави са принудени да се съобразяват и със съвременното състояние на международните отношения, и с положението на противостоящите сили на световната арена. Все по-сложно става да изпратят нелегално свой човек в чуждия свят, да го снабдят със сигурни документи. Не е лесно да се намерят тайни агенти. Налага се да се пазят от междудържавни усложнения, още повече че активните защитни действия на силите, които противостоят на империализма, значително увеличават риска от провал. Защо да се рискува там, където може да се получи информация без риск и при това многократно по-бързо!

Трябва още веднъж да подчертаем, че разделението на труда в самото разузнаване съвсем не означава стремеж на ръководителите му „да не си цапат ръцете“. Когато успеят да си осигурят тайна агентура, те я използват за най-сложните и отговорни задачи, които не могат да се решат нито от спътници шпиони, нито от разузнавателен самолет, нито от информационен център с бързодействащо електронно оборудване.

В това отношение е любопитно изказването на Х. Рансъм:: „Пренасянето на опората на шпионажа върху научните изследвания и анализа беше резултат по-специално от все по-сложната обстановка, от по-ефективните действия на службите за сигурност в разузнаваните страни.“^[6] Няма смисъл да се рискува престижът на държавата заради информация, която може да се получи по легален път, смятат американските специалисти.

Какви задачи си поставя разузнаването на САЩ при събирането на открити материали? Какво го интересува?

Анализът на съответните американски публикации от последните десетилетия позволява да се отделят три основни насоки, в които се използват откритите източници на информация.

Най-важната очевидно е събирането на политическа, икономическа и военна информация, необходима за оценката на военноикономическия и морално-политическия потенциал на държавите — обект на разузнавателна дейност, преди всичко Съветския съюз и другите страни от социалистическата общност.

Значението на тази насока се определя от това, че именно общата информация служи за основа на стратегическата ориентация на правителствените органи на САЩ — както на военните, така и на цивилните. За да реши тази задача, американското разузнаване събира всички данни, които по-специално могат да потрѳбват при военната, икономическата, политическата и идеологическата борба на империализма на САЩ със света на реалния социализъм, с националноосвободителното движение.

Втората насока е получаване на специална разузнавателна информация, отнасяща се до конкретни области от икономиката, науката и техниката, военното дело. Обикновено тя е предназначена за по-тесен кръг от специалисти и служи като материал при разработването на стратегическите планове (за икономически натиск, за всякакъв вид „санкции“ и т.н.).

Накрая, третата насока, където откритите източници играят съществена роля, е събирането на сведения за отделни лица. Американското разузнаване се интересува не само от видните държавни, политически, обществени и военни дейци, от големите учени и специалисти, заети в отраслите на науката и техниката. Както казва Шърман Кент, „получаването на сведения за отделни лица е една от най-важните функции на разузнавателната организация“^[7].

Източник на всички сведения от този ред е преди всичко общодостъпният печатен материал, като се почне от официалните съобщения на вестниците и се свърши с всевъзможните справочни издания.

На базата на тази информация се съставят „системи от ориентири“ — комплекс от сведения, които позволяват да се изказват

предположения за развитието на събитията в бъдеще, да се правят прогнози за курса на една или друга чужда държава.

Тъй като ценните сведения могат да се съдържат в съвсем неочакван контекст и освен това се откриват при съпоставяне, разузнаването постоянно държи в ползрението си централния и местния печат, предаванията на радиото и телевизията, откритите военни публикации, както и публикациите и рефератите в областта на науката и техниката, които не се разпространяват в чужбина, но са достъпни за ползване в страната. Вниманието на американското разузнаване е насочено към трудовете на учените от социалистическите страни в областта на ядрената физика, космическите изследвания, химията, биологията, ракетостроенето, телемеханиката, автоматиката и другите отрасли на съвременната наука и техника.

При съвременния обем на икономическата, научно-техническата и военната информация е напълно естествено, че в открития периодичен печат се поместват (и не може да не се поместват) статии за различни отрасли на икономиката, науката, техниката и военното дело. Макар и да не съдържат секретни сведения, системното проучване на цялата съвкупност публикувани данни, анализирането и обобщаването им могат да дадат на специалиста доста близка до действителността представа за състоянието и тенденциите на развитие на един или друг отрасъл на науката и стопанството.

Например в средата на 50-те години (както можем да съдим по американските публикации) ЦРУ и органите на военното разузнаване на САЩ чрез „постоянен лов“ и анализ на данните от откритите публикации за закупуения от Съветския съюз алуминий се опитват да определят кога Съветският съюз е преминал към широкомащабно производство на ракетна техника и към намаляване строителството на военни самолети. Проучвайки техническата литература на социалистическите страни през 60-те години, Центърът за научно-техническо разузнаване на ВВС на САЩ упорито търси отговор на въпроса, какъв метал, който може да издържа големи натоварвания, предпочитат да използват в тези страни за защита на кабините на екипажите на бойните самолети от гама-лъчите. По това време самият факт, че се увеличават публикациите за учебните действия на самолетите прехващачи при липса на видимост, довежда

специалистите от американското разузнаване до заключението, че в социалистическите страни се развива подобно самолетостроене.

В друг случай на един американски разузнавач е възложено да състави доклад — какви са мащабите на добива на нефт в Баку и в Грозний и възможностите за увеличаването му. За да изпълни поставената задача, разузнавачът повече от година всеки ден проучва целия централен и местен печат и всички публикации, отнасящи се до тези райони.

В средата на 60-те години, анализирайки периодичния съветски печат, и преди всичко московския, разузнавателните органи на САЩ се опитват да съберат сведения за разработването от съветските научноизследователски институти на фунгициди — препарати, добавяни в авиационното или ракетното гориво за унищожаване на бактериите, които предизвикват замърсяване на приборите и корозия на вътрешността. Тогава вниманието им е привлечено от печата, който осветлява съвременната система на гражданска отбрана в СССР. Както става ясно, в продължение на две години големи американски специалисти в сътрудничество с ЦРУ и с органите на военното разузнаване грижливо са изучавали всички съветски публикации на тази тема.

В края на 70-те години, когато в Министерството на отбраната на САЩ проучват въпроса, какъв тип танкове — едрогабаритен или лек — да предпочетат при бъдещото екипиране на армията, „Джи-2“ проявява голям интерес към открития печат с цел да получи сведения за характеристиката на новите модели съветски танкове.

В края на 70-те и началото на 80-те години чувствително се засили интересът на американските военни разузнавачи в Москва към определени открити съветски източници. Това е свързано с възобновяването в САЩ на програмата за строителство на бомбардировача В-1, проектиран от компанията „Рокуел Интърнешънъл“, който може да носи водородни бомби. Така те са разчитали да получат някакви сведения за средствата на ПВО в СССР, които могат да бъдат използвани като „сигурен заслон от удара на тези самолети по обекти в руския тил“.

По едно време вниманието на американското военно разузнаване на САЩ е привлечено от поместените в съветския печат статистически данни за населението на 95 града в съветската страна. Въз основа на

тези данни специалистите от Принстънския университет в САЩ провеждат специално изследване с цел да оценят ефективността на действията на атомните подводници с ракети от типа „Поларис“ на борда. Най-големите градове в Съветския съюз са разделени на девет групи в зависимост от военноикономическото им значение и географското им положение. За главен параметър на военноикономическите възможности изследователите използват броя на населението на всеки град, тъй като според американските специалисти „той характеризира наличието на стратегически запаси, значението на града като транспортен възел, броя на промишлените предприятия и на работната сила в него и т.н.“^[8].

Не е случаен големият интерес на някои американски разузнавачи, правещи се на дипломати, така както и на официални представители на другите капиталистически държави към читалните на обществените библиотеки в Москва и Ленинград. Ладислас Фараго пише по този повод: „Често едно посещение на читалните на обществените библиотеки дава на офицерите от разузнаването повече от работата в архивите на генералните щабове.“^[9]

За да получат достъп до специалната литература, те често използват примитивен камуфлаж. Един чуждестранен дипломат, представящ се за физик, учудил работниците от съветска държавна библиотека с разностранните си интереси и със способността си със сядането, както се казва, да глътне маса специални публикации. За един ден той е получил в читалнята следните издания: „Приложение на електровакуумните и полупроводниковите прибори“ „Техническа информация по капитално строителство“, сборник от информационно-технически статии по авиационна техника. Следващия ден той поръчал шест броя от сборник „Електроника“. Същите дни той поръчал в друга обществена библиотека трудове, предложени за Ленинска награда: „Комплексна механизация и автоматизация на производството на радиотехнически кондензатори“ и сборник от статии по въпросите на усъвършенстването на производството, в трета — преглежда общодостъпната картотека на цялата току-що постъпила литература (за ограничено ползване) по радиоелектроника и редица други научно-технически издания.

Любопитно е да се проследят характерът и насоката на аналитичната работа на разузнаването на САЩ, вземайки за пример

следния факт. В съветския открит печат е поместена снимка на стратегическа ракета. Макар и да знаят, че силуетът на ракетата може да е бил изменен с ретуширане, американските специалисти все пак се опитали да определят общия ѝ външен вид и някои тактико-технически данни. Те прекопирали снимката и изготвили по нея чертежи, а след това ги съпоставили с предварително събраните сведения, за да направят необходимите математически изчисления и логически разсъждения.

Както признават американските специалисти, когато разузнаването проучва някакъв важен обект, тайното агентурно проникване се предшества от събиране на открита информация. Това отбелязва по-специално професор Шърман Кент, който смята, че без предварително изучаване на предмета по откритите източници изобщо не са възможни целенасочени нелегални действия. „Тайните сътрудници от разузнаването — заявява той — няма да знаят какво да търсят, ако не могат да използват разузнавателните данни, получени или от самите тях, или от някакъв друг разузнавателен орган по открит начин. Разкриването на обекта и разработването му — тази дейност се извършва изцяло в сферата на свободното и откритото разузнаване.“^[10] Преди известно време военното разузнаване на САЩ, след като внимателно анализира теченията на някои съветски списания за продължителен период, изказва предположението, че съветските учени активно изследват влиянието на късите радиовълни върху организма на човека и животните. След това на група американски военни разузнавачи — именно на група, а не на един — е възложено да проверят достоверността на това предположение. Ще отбележим, че ако се съди по действията на тези разузнавачи, те обръщат специално внимание на научно-техническите статии, доклади и съобщения на учените, като се стремят да не пропуснат нищо, до което имат достъп и което е в кръга на възможностите им.

Известно е също, че военното разузнаване на САЩ специално е анализирано списъка на всички съветски абонати на американското списание „Мисайлс енд Рокитс“ („Управляеми снаряди и ракети“). По такъв начин то е искало да определи кои съветски специалисти и какви научни организации имат отношения към създаването на управляемите ракети.

В американската литература се пише много за успехите на ЦРУ и на другите разузнавателни служби на САЩ в проучването на личностите. Адмирал Е. Захариас, автор на нашумялата навремето в Съединените щати книга „Тайните мисии“, служил дълго във военноморското разузнаване, смята, че американците са осъзнали късно значението на сведенията за индивидуалните особености на командирите от въоръжените сили на вероятния противник, а следователно и за поведението им в една или друга ситуация. Япония отдавна проявява огромен интерес към офицерите от американския военноморски флот, които според предположенията на японците ще заемат командни постове в една бъдеща война. Японците се интересуват от биографията, характера, поведението, особените качества, странностите, схващанията им за военното изкуство, служебното им досие, отличията, служебните задължения, публикуваните трудове.

Американското разузнаване, както отбелязва адмирал Захариас, отчита своя пропуск по време на борбата срещу хитлеристкия вермахт. Сведенията за личния живот на чуждите офицери с различен чин, използвани от разузнаването на САЩ за разлагане на войските на противника по време на войната, дават възможност, както пишат американските военни историци, да се конкретизира радиопропагандата, а също и да се изпращат листовки и обръщания до определени лица. Например в листовка, изпратена до един японски лейтенант, командир на рота на Окинава, американците успешно използват данните за жената и децата му, които са взели от военното му досие; обръщението до екипажа на една японска подводница съдържа удивителни подробности за членовете на екипажа. „Подобно тактическо използване на биографични данни е много полезно — отбелязва Фараго, — особено когато става въпрос за чиновници от висшите сфери.“^[11]

„Разузнаването черпи биографична информация от различни източници — печата, агентурните и други канали. По данни, попаднали в западния печат, още в средата на 60-те години картотеките на американското разузнаване са съдържали сведения за над 10 хил. съветски учени и специалисти и всяка година продължават да растат. Ф. Хоу, издал в САЩ брошурата «Електронноизчислителни машини и външна политика», твърди, че в някои американски посолства и мисии

са поставени специални електронноизчислителни машини, които светкавично дават информации за лицата, които интересуват разузнаването.

При събирането на сведения за учените и специалистите от социалистическите страни и при изясняването върху какво работят, американското разузнаване, както и другите чужди служби използват различни похвати. Например по време на английската техническа изложба в СССР през 1960 г. разузнавателното бюро (в което, както е известно, англичаните сътрудничат с американци и канадци) разчита на естествения интерес на младите съветски специалисти към новостите в радиоелектрониката. Край щандовете с тези новости дежурят специално инструктирани от разузнаването консултанти. Те охотно задоволяват любопитството на посетителите, дават им цветни проспекти, каталози и при това ясно долавят елементите на професионален интерес. На такива посетители «гидовете» предлагат подробна, писмена консултация, обещават да изпратят всякакви допълнителни материали, за което, разбира се, се интересуват от адресите на посетителите, включително и служебните. Това се прави с единствената цел — да се състави списък на младите специалисти, които работят в областта на радиоелектрониката и ракетостроенето, и ако може да се установят адресите на съответните институти и предприятия.

Станало е почти традиция: в проспектите на всички технически изложби, организирани в Москва от Съединените щати, Англия и другите капиталистически страни, се съобщава, че една или друга фирма е готова да даде на интересуващите се подробна консултация, но при едно условие: необходимо е да попълнят анкета, в която да посочат адреса, работното място, професията, характера на заниманията си и интересуващия ги въпрос. Ще отбележим, че тези проспекти обикновено се внасят в Съветския съюз нелегално и се разпространяват заедно с анкетата много внимателно.

През 1969 г. в Москва се проведе международната изложба «Автоматизация-69» — първата в СССР универсална изложба на електронни управляващи машини и комплексни системи за автоматично регулиране на процесите в най-различни отрасли на промишлеността и селското стопанство. В нея освен Съветския съюз участваха 22 страни. Представени бяха 514 фирми от

капиталистическите държави. Изложбата бе посетена от 700 хил. души.

Разбира се, разузнавачите се надяваха да направят голям удар. «Гидовете» работеха без почивка. Като раздаваха проспектите, те любезно обещаваха на всички всякаква допълнителна техническа информация, дори и такава, каквато няма в момента на изложбата. И пак трябваше само да се попълни анкета, пощенска картичка, специална бланка — с една дума да се съобщи на гида и на фирмата от какво се интересува посетителят, с какво се занимава и къде да му бъде изпратен отговор. «Анкетите» и «бланките» съдържаха например такива въпроси: «фамилно, собствено и бащино име, месторабота, длъжност, научна степен, домашен адрес, служебен и домашен телефон; въпроси, които представляват интерес за посетителя; въпроси, по които посетителят би искал да получи допълнителна информация». Това е предварително подготвеният текст на «анкетата» на една чуждестранна фирма. Като че ли няма нищо особено: изложбата си е изложба и стремежът да се помогне на посетителя да задоволи своята любознателност и да разшири кръгозора си е хубаво нещо. При това обаче разширяват «кръгозора» си — във всеки случай такава задача си поставят — империалистическите разузнавания.

Когато организират приеми за съветски учени и специалисти, чуждите фирми канят на тях и дипломатическите сътрудници от своите посолства. Обикновено тези чиновници се ориентират добре в техническите въпроси. Те водят много компетентни разговори по главните теми на изложбата и си създават необходимите познанства. А всеки знае какво значат за съвременния свят електрониката и комплексната автоматизация. Усърдието на някои участници в изложбата «Автоматизация-69» беше толкова голямо, че на представителите на осем западноевропейски и една американска фирма беше направено съответно официално предупреждение.

Съветските търговски изложби често включват продукция на съветска технология. Тя може да бъде изучена и фотографирана. Както твърдят американските разузнавачи, от този прост набор на съветски материали аналитиците могат да получат данни за годишното производство на продукцията, за броя на машините, за използваните сплави и т.н. Тъй като на тяхно разположение постъпват все повече

съветски изделия, с голяма точност би могъл да се изчисли обемът на съветското промишлено производство“^[12].

---

[1] Pettee, G. The Future of American Secret Intelligence Washington, 1946, p. 33. ↑

[2] Kirkpatrick, L. Op. cit, p. 1. ↑

[3] Ransom, H. Central Intelligence and National Security, p. 15–16.

↑

[4] MacGovern, W. Op. cit., p. 28. ↑

[5] Farago, L. War of Wits. New York, 1964, p. 53. ↑

[6] Ransom, H. Central Intelligence and National Security, p. 18. ↑

[7] Kent, Sh. Op. cit., p. 140. ↑

[8] Kuenne, R. E. The Polaris Missile Strike. Ohio State Press, 1964.

↑

[9] Farago, L. Op. cit, p. 61. ↑

[10] Kent, Sh. Op. cit., p. 220. ↑

[11] Farago, L., L. Op. cit., p. 32. ↑

[12] Rositzke, H. Op. cit., p. 60. ↑

СИСТЕМА ЗА ИЗУЧАВАНЕ И ОБРАБОТКА НА ОТКРИТИТЕ ПУБЛИКАЦИИ

Задачите, свързани със събирането и систематизирането на информацията, получавана от анализа на откритите източници на социалистическите страни, са толкова сложни и големи, че разузнаванията на империалистическите държави постоянно търсят нови организационни форми, за да обединят и координират усилията си в тази област. За целта в САЩ, Англия, ФРГ и в други страни са създадени и функционират специални учреждения.

Доскоро основният център в САЩ, занимаващ се с извличането на сведения от общодостъпните печатни издания на Съветския съюз и на другите социалистически страни беше Държавният департамент. Участието на другите правителствени учреждения се определяше от ведомствените им интереси. През 1955 г. обаче Комисията на Конгреса по реорганизацията на правителствените органи, ръководена от бившия президент на САЩ Хърбърт Хувър, след като проучва как стоят нещата, препоръчва Държавният департамент да бъде освободен от изпълнението на тези функции и те да се вменят в дълг на ЦРУ, като му се дадат широки права да използва помощта на други ведомства. Предложено е също към дипломатическите представителства на САЩ в различни страни да се създаде длъжността аташе по науката, чиято задача да бъде да събира публикуваната в печата информация и да я обработва за нуждите на Централното разузнавателно управление. „Във връзка с това — казва се в изводите на комисията, — че ЦРУ, както и другите разузнавателни органи, не използва напълно възможностите за получаване на ценните военни и технически данни, съдържащи се в научните и техническите отчети, публикувани в другите страни, а натоварва с това само Държавния департамент, той трябва да се освободи от това задължение и то трябва да се възложи на ЦРУ, като му се даде право да назначава специални аташета, които могат да вършат тази работа в чужбина.“^[1] Както твърди Й. Йостен, тази препоръка е приета от Конгреса и оттогава „една от основните функции на ЦРУ е системно и най-внимателно да изучава

публикациите на чужди езици, които биха могли да съдържат и най-дребното сведение за Съветския съюз“^[2]

Съветникът на обединената комисия на Конгреса на САЩ по атомната енергия, професорът от Принстънския университет О. Моргенстърн пише, че „за изпълнение на тази функция се налага да се прибегва в голяма степен до помощта на науката и да се привличат много специалисти в различни области на знанията, владеещи езици и добре осведомени за всички страни от живота в другите държави“^[3].

Като първоначална задача в тази работа Централното разузнавателно управление смята оперативното събиране на всички достъпни печатни издания в интересуващите го страни. За целта се използват различни канали, включително такива като книгообмена, извършван от големите библиотеки и обхващащ стотици хиляди заглавия.

Посолството на САЩ в Москва и дипломатическите представителства на другите капиталистически страни поръчват и купуват излизащите в СССР централни, местни и ведомствени вестници, списания, всякаква литература и справочници по въпросите на науката, промишлеността и селското стопанство, транспорта и съобщенията. Откритите информационни източници се купуват освен това чрез американските туристи, чрез членовете на различни делегации, чрез студентите и аспирантите, обучаващи се в СССР. През 1960 г. в културния отдел на посолството на САЩ в Москва е създадена специална секция за закупуване на икономическа, военна и научно-техническа литература.

Американските представители следят всички новости в съветската литература по каталозите, справочниците и рекламните издания. Купуват или по абонамент, или чрез организацията „Книгопоща“, или направо от книжарниците и павилионите. Интересно е, че те прибегват до системата „Книгопоща“ главно когато искат да получат някоя книга от закритите за чужденци райони. Цялата литература, която купуват, се групира в единадесет раздела: наука и техника; икономика; политика; военно дело; право; медицина; култура; социология и образование; справочници; издания по абонамент; други. Всеки раздел на свой ред включва няколко теми. Разделът „Наука и техника“ обхваща например над 40 въпроса: кибернетика и сметачни машини, ядрена физика, космос, ракетна техника, аеродинамика,

далекосъобщения, металургия, география и др. В раздела „Икономика“ има 22 теми, в това число селско стопанство, икономически теории, методи на планиране, финанси и данъчна система, труд и заплата, статистика, стокознание, помощ за други държави и външнотърговски отношения, транспортни и съобщителни средства.

Посолството на САЩ има предостатъчно постоянни клиенти. То изпълнява по-специално поръчките на отдела за документация при разузнавателното управление на щаба на военновъздушните сили на САЩ в Европа, дислоцирано доскоро във Висбаден. Картите на градовете се купуват предимно по поръчка на Специалния отдел на армейската картографска служба.

Големи партии книги, особено такива, които имат приложно значение, се изпращат от посолството в библиотеката на ЦРУ, на Конгреса на САЩ и в другите правителствени учреждения и там се обработват. Проучването на съветския печат, който американското разузнаване смята за „един от най-продуктивните открити източници“, е възложено на специална група сътрудници на американското посолство, които добре знаят руски език.

Важно значение се придава на покупката на книги и брошури от републиканските, краевите и областните издателства. Сътрудниците от посолството, а по тяхно поръчение и други американци, които посещават Съветския съюз, обикновено носят литература от Прибалтийските републики, от Белорусия, Украйна (предимно на езиците на тези републики). В Ленинград те се мъчат да се сдобият с книги по корабостроене, приборостроене и оптика: в Баку — по нефтена промишленост, в украинските градове — по стоманолеярна промишленост, и т.н.

Ето един пресен пример, който показва какво голямо значение се придава в САЩ на получаването и анализа на съветската научно-техническа литература.

През април 1983 г. в американското списание „Миканикъл инжиниъринг“ излиза статия от Юджин Райвин, професор в Уейския университет (щата Мичиган), експерт в областта на съветското машиностроене. Като приканва по-активно да се използва издаваната в СССР литература, „особено в такива важни области на машиностроителното производство и металообработването като вибрационната техника, заваряването, леенето под налягане,

непрекъснатото и точното леене, където съветските учени имат крупни постижения“, авторът изтъква, че извличането на полезна информация се улеснява от принципната разлика, която според него съществува между съветските и американските книги по наука и техника^[4].

Американците проявяват голям интерес към всички картографски материали, грижливо събират данни за съветските картографски организации, наблюдават съответните издания на Академията на науките на СССР и всевъзможните геодезични и картографски учебници. Те старателно купуват справочниците пътеводители на градовете, карти на туристическите маршрути, особено за Източен и Западен Сибир, атласи и схеми на пътищата, карти и атласи на Арктика. Нещо повече, те се мъчат да се сдобият с всички книги, където би могло да има едромасщабни карти или схеми на отделни райони от Съветския съюз (например книги по история на Гражданската война, за пътешествия из Сибир, Алтай, Средна Азия).

С годините растат и разходите, които посолството на САЩ в Москва прави за абонаменти за периодика. Според статистиката на „Союзпечат“ от 1968 г. насам посолството на САЩ всяка година е било абонирано за 900 съветски вестници и списания (от тях 83 на сто — по въпросите на икономиката, науката и техниката). Това е 6 пъти повече от 1960 година. Освен това американците са поръчали в Москва и над 130 заглавия вестници и списания от социалистическите страни. Вестниците и списанията се получават в толкова много екземпляри, като че ли информацията, черпена от тях, се адресира до множество специални центрове. През 70-те години най-много съветски издания са получавали: библиотеката на Пентагона, Държавният департамент, Конгресната библиотека, корпорацията Ранд, Министерството на търговията (отделът за чуждестранни демографски изследвания), Министерството на енергетиката (отделът за техническа информация). Годишните разходи за закупуване и поръчване на литература, правени по организиран начин, възлизат на 30–35 хил. рубли.

Както твърди вестник „Ню Йорк хералд трибюн“, библиотеката на ЦРУ получава месечно до 200 хил. екземпляра различни чужди печатни издания, предимно на страните от социалистическата общност.

„Цялата тази открита литература — пише още Алън Дълес — е като зърно, което трябва да бъде смляно в мелницата на

разузнаването.“^[5] Естествено за това се иска мощен обработващ апарат, снабден със съвременна техника.

Още през 60-те години подразделенията на ЦРУ, които се занимават с обработването на съветска научна литература, се попълват със стотици сътрудници от Управлението за анализ и изследвания към Държавния департамент. Наистина Държавният департамент и сега продължава да изучава съветските печатни източници, но там се набляга главно на политическите и социалните проблеми. (Твърди се, че в изследователските отдели на Държавния департамент доскоро са били заети повече от 100 „специалисти по Русия“ и още 30 — в регионалните отдели.)

Само за едно денонощие така наречената мониторна служба на ЦРУ приема и записва около 6 млн. думи на 60 езика. Цялата информация от икономически, политически, военен и научно-технически характер, по-специално за Съветския съюз, която постъпва в ЦРУ, се концентрира в информационната служба. Тук тези материали се систематизират и обработват с помощта на електронни машини, изучават се от експерти.

Освен ЦРУ и разузнаването на Държавния департамент с изучаването на сведенията от откритите източници на социалистическите страни в САЩ се занимават и разузнавателните управления на сухопътните войски, на военноморските и военновъздушните сили, разузнавателният отдел на Министерството на енергетиката, ЮСИА, „руските институти“ към изследователските центрове и университетите, Институтът за анализ на проблемите на отбраната, научните лаборатории на големите фирми и някои частни учреждения. За спецификата на функциите, изпълнявани от всяка от тези организации, и за разпределението на ролите между тях може да се съди по споменатата по-горе обработка на снимката на съветската междуконтинентална ракета. С това се е занимавал по-специално отделът на научноизследователските лаборатории на американската фирма „Бендинс енд корпорейшън“ (щата Мичиган), която е най-компетентната в споменатата област. Доскоро към Конгресната библиотека имаше и ако се съди по данни на американския печат, и сега продължава да функционира група от специалисти по изучаване на съветската програма за изследване на космическото пространство, която служи на Пентагона като източник на разузнавателна

информация за съветската военна и космическа програма. В този отдел работят 230 експерти, които превеждат и обработват съветските научни публикации. Но и това не е всичко: за получаване на нужните сведения, които биха могли да залегнат в основата на разработването на нови средства за масово поражение, в САЩ са създадени специални бюра, така наречените „бюра Бак Роджърс“, които проучват чуждата научна фантастика. Заедно с това бюрата следят най-сериозните чужди списания и издания по проблемите на науката и техниката.

Събирането на разузнавателни данни чрез научен анализ на откритите публикации е скъп метод. И въпреки това се прилага все повече. Само за обработването на съветските научно-технически издания САЩ изразходват годишно над 100 млн. долара. Издателство „Макгроу Хил“ например, което е свързано с ЦРУ, преди известно време е получило от военновъздушните сили на САЩ еднократна вноска от няколко милиона долара, за да организира събирането на откритата информация за научноизследователските учреждения в СССР (разположение, персонал и т.н.). Само Министерството на отбраната на САЩ превежда годишно около 60 млн. думи руски текст. По-голямата част от преводите — 36,5 млн. думи (около 100 хил. думи на ден) — се правят от Управлението на ВВС за чуждестранна техника, снабдено за целта с машини за превод от руски на английски език (от системата „Систран“). Управлението разполага с централизирана автоматична система за обслужване, която, както твърдят американските специалисти, е най-голямата в света система от този вид за разузнавателна информация. От края на 60-те години тя се занимава с изпълнението на програмата на Министерството на отбраната на САЩ за научно-техническо разузнаване. Задачата на тази програма е да осигурява информация за чуждестранната техника на разузнавателните органи на САЩ и на специалистите, които работят по изпълнението на правителствените военни поръчки. Ръководството на програмата е възложено на специален комитет, в който има представители на Управлението за научноизследователски и опитно-конструкторски работи на Министерството на отбраната, на министерствата на сухопътните сили, на ВВС и на ВМС, оглавяван от представител на РУМО^[6].

Изцяло и оперативно се превеждат десетки съветски списания, да не говорим за огромния брой отделни трудове и статии.

Американският физически институт превежда изцяло 20 съветски списания: „Атомна енергия“, „Кристалография“, „Списание за експериментална и теоретична физика“, „Доклади на Академията на науките на СССР“ и др. Инженерният институт по електроника и електротехника превежда изцяло седем съветски списания. Общо в наше време в САЩ се превеждат изцяло повече от 300 чуждестранни научно-технически списания, като една трета от тях са съветски. Показателен е следният факт: както твърди съветникът на обединената комисия на Конгреса на САЩ по атомната енергия професорът от Принстънския университет О. Моргенстърн, във военните ведомства на САЩ преводите на статиите, поместени в открития съветски печат и засягащи Въоръжените сили и Академията на науките, обикновено имат гриф „Секретни“, за да не се разкрива от какви проблеми се интересуват Съединените щати. Почти в една четвърт от рефератите, поместени в издания като „Реферативен сборник по ядрена физика“ и „Реферативен сборник по химия“ се излага съдържанието на статии от съветски научни списания. Известно е също, че за последните преводи на съветски списания се съобщава в „Технически преводи“ — издание на органите за федерална научно-техническа информация.

В Съединените щати се издава сборникът „Научни изследвания на страните от съветския блок в областта на геофизиката, астрономията и Космоса“ и накрая Конгресната библиотека всеки месец публикува индекс на новите постъпления на руски език — основно библиографско издание за съветската наука, особено в областта на космическите изследвания.

С такава дейност се занимават и разузнаванията на западните страни, които са в сътрудничество със САЩ. Що се отнася до самата методика, по която разузнавателните органи на САЩ обработват събраната информация, общите сведения от откритите източници се класифицират и образуват основата на най-различни периодично преразглеждани „разузнавателни енциклопедии“ с раздели по страни. Данните им се използват и от тези, които участвуват в разработването на външната политика и военната стратегия, и от тези, които се занимават пряко с анализа на разузнавателната информация. Още през 1949 г. Шърман Кент в изследването си „Значение на стратегическото разузнаване за американската международна политика“, станало

настолна книга на американските разузнавачи, пише колко важни са подобни редовно обновявани и преиздавани енциклопедии.

„По време на миналата война — отбелязва Кент — повечето от воюващите държави съставяха справочници за страните, с които воюваха, които възнамеряваха да окупират или разчитаха да въвлекат в орбитата си. Понякога това не бяха енциклопедии, а картотеки на систематизирани сведения, справочници, или специални обзори, които даваха представа за всички страни от живота и за положението във всяка страна в света. У англичаните това бяха разузнавателни справки и монографии, у немците — сводки с военно-географска информация, у американците — стратегически обзори, топографски разузнавателни справки и монографии по определени въпроси.“^[7]

Кент само между другото споменава за издаването на такива „енциклопедии“ от разузнаването на САЩ по време на войната. По-подробно съобщава за това Р. Хилсман, който пише, че Разузнавателното управление към Генералния щаб на американската армия още през 1941 г. е получило значителни средства за издаването на многотомни сборници с подобни документи за всички страни в света. Въз основа на тези материали всяка година е правена оценка на „военното, политическото и икономическото положение на една или друга държава и на вероятните насоки за развитие във всяка от тези области“^[8].

Бившият директор на централното разузнаване адмирал Уилям Рейбърн не крие, че „за всяка страна в апарата на ЦРУ се води специално досие «Национални разузнавателни изследвания», което съдържа подробна информация по икономически, културни и други въпроси. Това е многотомен труд, по обем е около 10 пъти по-голям от Британската енциклопедия. Материалите в досиетата постоянно се обновяват. В мирно време източник за попълването им са главно откритите издания.“^[9]

При подготовката на лицата се използва същият метод на досиетата. Дипломатическите учреждения водят досиета на политическите и обществените дейци от другите държави; военните ведомства — досиета на висшите, старшите и младшите офицери от чуждите сухопътни армии, морските флоти и въздушните сили и дори на редовия състав, например на членовете на екипажите на подводниците.

Характерно е, че досиетата се завеждат независимо от това, дали „обектът“ се смята за потенциален съюзник или противник. „Във Вашингтон има картотека — твърди Й. Йостен, — където се вписват сведения дори за сравнително неизвестни политически дейци и търговци от малките неутрални държави, т.е. за хора, които и не подозират, че съществуването им представлява някакъв интерес за Америка. Но дори и една малка страна в един прекрасен ден може да се създаде ситуация, изискваща бързи действия, и в такъв случай ЦРУ трябва да разполага с изчерпателни данни за всеки човек, който по силата на непредвидимия развой на събитията може да заеме отговорен пост.“^[10]

Информационният взрив, т.е. бурното увеличаване на публикациите, наблюдавано през последните години в цял свят, както и бързият прогрес на изчислителната техника и свързаната с него все по-широка автоматизация обусловиха развитието на сравнително младата област на машинния превод. Както признават американските автори, поради недостига на квалифицирани преводачи и постоянно нарастващите разходи за превод става все по-трудно да се задоволят нуждите на съответните учреждения и ведомства. Това предизвиква отпускането на значителни бюджетни средства от правителството за създаване на по-съвършени форми на машинен превод.

Важното значение на научните изследвания, извършвани в Съветския съюз, все повече изостря проблема за превода на руските текстове на английски език в Съединените щати. В книгата на С. Першке, издадена в САЩ под заглавие „Машинният превод — втора фаза на развитие“, се изтъква, че само отделът за чуждата техника в американските ВВС превежда технически текстове от руски на английски език с общ обем от около 100 хил. думи на ден^[11].

Още в началото на 60-те години ЦРУ е снабдено с електронна машина, която превежда текстове със средна трудност от руски на английски език със скорост 30 хил. думи в час. За да се извърши работа с такъв обем, би бил нужен трудът на десетки квалифицирани преводачи. По изчисление на някои американски специалисти в средата на 70-те години машинният превод е струвал около 7 долара за 1000 руски думи (без режимните разходи и покриването на капиталовложенията за научноизследователска работа, но включително амортизационните разходи на ЕИМ и заплащането на

труда на операторите). При такава себестойност машинният превод е изгоден дори ако се наложи част от него да бъде повторен „ръчно“. Другите разузнавателни органи на САЩ също разполагат с електронни изчислителни машини (включително и за превод на текст). Информацията в ЦРУ се съхранява на перфокарти (към края на 70-те години те са били към 50 милиона). Когато на някой сътрудник на ЦРУ му се налага да се запознае с литературата по някой конкретен въпрос, той вкарва в ЕИМ списък на ключовите думи (около 25) по интересуващата го тема. Машината намира заснетия на микрофилм материал, фотографира го отново с ултравиолетови лъчи и показва мъничките кадри с помощта на специален прожекционен апарат. Цялата операция трае няколко секунди.

В американския печат от време на време може да се намерят данни за техническата екипировка на съвременния справочно-аналитичен апарат на САЩ. Става ясно, че въпреки бурното развитие на изчислителните машини, машинната техника на превода, микрофилмите и другите средства ЦРУ все пак не може да се справи с нарастващия поток от данни в откритите чужди източници, които трябва да бъдат обработени бързо. Известно е, че доскоро машините успяваха да преведат само 7 на сто от съветските публикации по наука и техника, постъпващи в САЩ. Възможно е тези данни да са малко остарели, но те показват новото противоречие между тоталния размах в събирането на сведения и техническите възможности за обработването им.

В заключение трябва да отбележим, че усъвършенствувайки постоянно системата за събиране, натрупване и използване на откритите източници на социалистическите държави, ръководителите на разузнаването в САЩ същевременно внимателно изучават мерките, които вземат тези държави, за да попречат на използването на откритата информация във вреда на техните интереси. Имайки предвид този „опит за противодействие“, американците разработват свои мерки, с които да затруднят възможността за черпене на информация от откритите публикации в САЩ. И това се прави постоянно. Началото е положено още когато директор на ЦРУ е генерал Бедъл Смит, който веднъж решава да направи съответна проверка. Той сключва договор с група висококвалифицирани специалисти от един голям университет в САЩ да проучат последните

открити американски публикации, статиите във вестниците, отчетите за заседанията на Конгреса, правителствените съобщения, монографиите, текстовете на изказванията и т.н. и да определят каква оценка на възможностите на САЩ би могъл да направи „противникът“ въз основа на анализа на несекретните източници. Всички подобни материали можело да се получат лесно срещу минимално заплащане или безплатно. Като резултат специалистите стигнали до извода, че за да узнае някои от важните тайни за състоянието на въоръжените сили и на стратегическите ресурси на САЩ, за чуждото разузнаване е „достатъчно да отдели няколко седмици за проучване на откритата литература“. Докладът на генерал Смит, основаващ се върху изводите на университетските специалисти, е обсъден на правителствено равнище, в резултат на което са взети мерки за по-строг контрол на съответните служби върху публикациите, които са в сила и до днес.

През януари 1982 г. пред членовете на Американската асоциация за подпомагане на научния прогрес държа реч адмирал Б. Инман, който тогава беше заместник-директор на ЦРУ. Като изтъква, че „между интересите на националната сигурност на САЩ и размяната на научна информация има известно противоречие“, той приканва американските учени, които искат свободно да публикуват резултатите от изследванията си, да бъдат предпазливи, за да не се разгласяват.

След това, разбира се, не без намесата на ЦРУ, в научните среди в страната започна оживена дискусия. Проблемите, повдигнати в нея, станаха основна тема на изследването, проведено по поръчение на Националната академия на науките и на Националната инженерна академия от група американски специалисти — 19 души начело с бившия президент на Корнуелския университет Дейл Корсън. В групата са включени видни представители на СНС, Пентагона, Министерството на енергетиката, Националния научен фонд, президентския съвет за науката, Националния комитет за наука, Управлението за отбранителни научноизследователски и конструкторски работи на Министерството на отбраната, на индустриалците в страната, както и съветникът на президента на САЩ по науката. Групата се залавя да проучи „практиката на предаване на наукоемка технология от САЩ в СССР и каналите за изтичане на научна и техническа информация“, чието умножаване щяло да допринесе за политиката на разведряване. По резултатите от

проучването са подготвени два доклада: секретен и открит, в които се прави критика на механизма на контрола в САЩ, който не осигурявал необходимото ограничаване на потока от информация и се нуждаел от подобряване. Под предлог че изтичането на информация може да даде възможност на Съветския съюз за кратко време да постигне военно превъзходство над Съединените щати, администрацията на Рейгън въз основа на препоръките на ЦРУ, изложени в подготвения от него през април 1982 г. доклад „Получаването на западна техника от Съветския съюз“, засили контрола върху предаваната на СССР информация относно техниката и технологията с невоенно предназначение. Предполага се също, че контактите между американските и съветските учени ще продължат да намаляват и че по-специално ще бъдат ограничени посещенията на съветски учени в американските университети^[12].

През 1983 и 1984 г. светът стана свидетел, как екипът на Белия дом прави всичко възможно, за да влоши съветско-американските отношения и по-специално да разруши каналите на интелектуалните връзки, които между другото са нужни на САЩ не по-малко, отколкото на съветската страна.

* * *

Съобразно с агресивните си планове, в сегашните условия управляващите кръгове на САЩ се стремят своевременно да получават толкова всеобхватна информация, че според американските специалисти тези потребности могат да бъдат задоволени само чрез комплексно използване на всички възможности за получаване на нужните сведения и, разбира се, на откритите източници. Снабдяването на разузнавателните органи с последните средства на електронната и изчислителната техника дава възможност за бързо използване на сведенията, получени от откритата литература, за превръщането им в ефикасна основа за разработване на разузнавателни прогнози и за определяне на конкретните задачи, решавани с помощта на другите видове разузнавателна дейност. Използването на откритите източници освобождава силите на

агентурното разузнаване за по-сложни и отговорни задачи, чието изпълнение е възможно само с помощта на нелегални средства.

Трябва да отбележим, че използването на откритите източници на информация от разузнаването на империалистическите държави, и преди всичко на САЩ, е сериозна опасност за всяка държава. Във времето на научно-техническата революция обаче нито една страна не може, без да вреди на собственото си развитие, да се откаже от научно-техническите публикации, от книгообмена, от изложбите и другите форми на международни отношения. По силите ни е обаче да попречим на чуждото разузнаване да извършва нелегалната си дейност, да намалим вредата, която тя нанася на интересите на страната. Това може да бъде постигнато преди всичко чрез сериозен анализ на собствените ни открити публикации. Много неща тук зависят и от познаването от наша страна на методите на работа на чуждото разузнаване по откритите източници, от съвременната и компетентна ориентация в тези въпроси на съветските учени и специалисти, които в една или друга степен са свързани с материалите, чието публикуване на пръв поглед може да изглежда безобидно и дори необходимо в интерес на развитието и пропагандата на научните знания.

И главното, много зависи от чувството за отговорност на всеки от нас пред обществото за запазването на поверените ни сведения, от уменията ни да бъдем сдържани, когато няма нужда от излишна откровеност, където словоохотливостта във всичките ѝ форми е опасна и дори престъпна.

Бдителност и още веднъж бдителност!

---

[1] Commission on Organization on the Executive Branch of the Government Intelligence Activities. A Report of the Congress. Washington, June 1955. ↑

[2] Joesten, J. Im Dienste des MiStrauns. Miinchen, 1964, S. 60 ↑

[3] Morgenstern, O. The Question of National Defence. New York. p. 239. ↑

[4] Ю. Райвин дава пример с две книги, издадени в съветската страна: „Щамповане на разтопени метали“, където по-специално се описва процесът на леене под налягане, разработен за пръв път в СССР, и „Формоване на метали в суперпластично състояние“, в която

подробно се разглежда новата технология, чието описание на английски език е рядко срещано. ↑

[5] Harpers Magazine, April 1963. ↑

[6] Air Force Times, 9. V. 1973, p. 37. ↑

[7] Kent, Sh. Op. cit., p. 11. ↑

[8] Hilsman, R. Op. cit., p. 27. ↑

[9] Detroit Press, 10. V. 1966, p. 8. ↑

[10] Jonsten, J. Og. cit., p. 64–65. ↑

[11] Perschke, S. Machine Translation — The Second Phase of Development, p. 97. — Endeavour, 1968, v. 27, p. 97. ↑

[12] Physics Today, 1983, 36, N2, p. 42–47. ↑

ГЛАВА 7

В ТЪРСЕНЕ НА МАЛОДУШНИ О ПОДАТЛИВИ

През изминалото десетилетие въпреки бурното развитие на техническите и другите средства за разкриване на отбранителната мощ на Съветския съюз американското разузнаване не само че не отслаби, а обратното — засили усилията си в главната и най-трудна за него насока — в търсенето на кадри за сигурна агентура в съветската страна. Съвременните схващания на американците за агентурното разузнаване са изразени в множество печатни трудове. „Самият факт, че едната страна пази някаква тайна — пише Ладислас Фараго в книгата си «Война на умовете», — поражда необходимостта другата страна да я научи. Това е и основната задача на шпионажа.“^[1]

Под този извод са готови да се подпишат всички ръководители на ЦРУ, все едно дали са дошли в Ленгли със сегашния републикански екип на Белия дом или със стопаните от Демократическата партия.

---

[1] Farago, L. Op. cit., p. 153. ↑

АГЕНТУРАТА — РЕШАВАЩ МЕТОД ЗА ПРОНИКВАНЕ В ЧУЖДИТЕ ТАЙНИ

В практиката на „разузнавателната общност“ на САЩ агентурната информация се смята за незаменима. Агентурният метод, т.е. вербуването на агент на място или вкарването му отвън, си остава решаващо средство за преодоляване на преградите, издигани от държавите за защита на националните интереси. „По пътя на получаването на най-важните сведения пише Шърман Кент, като обосновава теоретично значението на разузнавателната дейност за САЩ — често има трудно преодолими пречки. Те умишлено се създават от другите страни и за да бъдат преодоленни, са нужни такива методи, които много често не са познати на обикновения човек. Тези методи се състоят в получаването на сведения по нелегални пътища.“^[1]

Настояването за активно търсене на агентурни източници на информация, което се отнася за цялата „разузнавателна общност“, е адресирано преди всичко към ЦРУ. Както твърдят американските автори, появата на нови средства в арсенала на разузнаването на САЩ само е разтоварила системата на агентурно получаване на сведенията от задачите, които могат да се решат по други начини. Така ориентацията му става по-строга и по-точна, вниманието му се насочва към главните насоки, определяни съобразно развитието на военноикономическия потенциал на социалистическите държави. Смята се, че дори в случаите, когато с помощта на технически средства, визуално наблюдение и използване на открити източници разузнаването дава достатъчно задоволителни резултати, това в най-добрия случай само ще помогне да се разкрият военните и икономическите възможности на държавата. А агентурният метод позволява да се разкрият намеренията и конкретните ѝ планове.

В книгата си „Кратък курс по тайна война“ добре осведоменият по въпросите на американското разузнаване автор, подписващ се с псевдонима Ч. Феликс, пише по този повод: „Информацията за противника включва данни и за възможностите и намеренията му...

При което е важно да се знаят намеренията, тъй като от тях произтичат действията. Но да се установят намеренията е толкова трудно, че основната задача на дипломацията се свежда просто до издигането на най-вероятните хипотези. Тайните операции имат за цел да подкрепят предположенията с конкретни факти.“^[2]

Историческият опит от борбата с подривната дейност на разузнаванията показва, че за да действуват на територията на СССР, те винаги са използвали и продължават да използват тайна агентура. Според американските специалисти именно това създава най-реални предпоставки за проникване във внимателно пазените тайни на съветската страна.

Неслучайно Алън Дълес изтъква, че „тайното събиране на информация (шпионажът) трябва да си остане основният вид разузнавателна дейност“^[3].

Много факти от практиката на ЦРУ ни убеждават, че това е точно така.

На 30 ноември 1978 г. членът на Камарата на представителите Самюъл С. Стратън се обръща към ЦРУ с открито писмо, в което изразява загриженост, че Съединените щати били събирали разузнавателна информация „едва ли не само с технически средства и отделят малко внимание на класическия вид тайна дейност — агентурното разузнаване“^[4].

Тогавашният директор на ЦРУ адмирал Стансфийлд Търнър, принуден преди това да съкрати временно апарата на Дирекцията за тайни операции поради настръхването на общественото мнение в САЩ след разобличаването на престъпната намеса на ЦРУ във вътрешните работи на други страни, побърза да успокои конгресмена. В отговора си, поместен във вестник „Ню Йорк таймс“, той пише: „Уверявам Ви, че това мнение е погрешно... Когато докладвах на Конгреса, че трябва да се направят съкращения в Дирекцията за тайни операции, заявих: «Днес този орган ни е нужен не по-малко от вчера. Макар че съвременните технически средства ни позволяват да разширим събирането на разузнавателни данни, те само допълват, но не заменят агентурните източници. Само с помощта на агентурните средства може да се получи представа за мотивите и намеренията, за мислите и плановете на потенциалния противник.»“^[5]

През 1979 г. в Камарата на представителите на Конгреса на САЩ отново започват разисквания относно необходимостта от активизиране на агентурното разузнаване. Милитаристичните кръгове настояват вашингтонските стратегии да бъдат обезпечени с най-точните и най-нови шпионски данни за военната и икономическа мощ на другите държави.

„... За съжаление през последните години се отделяше твърде много внимание на техническите средства за събиране на информация — заявява членът на Камарата на представителите С. Брумфийлд. — Страхувам се, че ние твърде много вярвахме, че с помощта на най-новите технически постижения сега ще можем да разберем всичко за нашия потенциален противник.“^[6] Някои от тези технически „чудеса“, продължава той, наистина могат да направят много, но засега още не е измислена такава камера, която да може да фотографира плановете, които зреят в ума на ръководителите на социалистическите държави.

„Много хора днес се интересуват от въпроса, защо отстъпихме толкова много от позициите си в агентурното разузнаване. Ние несъмнено надценихме много ролята на техническите средства за разузнаване. Тук обаче има значение и фактът, че честите случаи на разобличаване на агенти, които работят тайно за нашата «разузнавателна общност», се отразяват крайно отрицателно върху активността на разузнавателните служби на САЩ“^[7] — принуден е да признае американският конгресмен.

Той ненапразно скърби, тъй като не е далеч от истината. През последните години органите за държавна сигурност в СССР пресякоха много от опитите на разузнавателните центрове на САЩ да внедрят своя агентура, разобличаваха я своевременно и я обезвреждаха.

Много американски разузнавачи бяха заловени на местопрестъплението, когато провеждаха шпионски операции, и бяха изгонени от Съветския съюз. През януари 1982 г. вестник „Правда“ съобщи някои от тези факти. Например аташето от посолството на САЩ в Москва Кели и жена му — кадрови сътрудници на ЦРУ, са заловени в момента, когато поставят в скривалище инструкции на центъра за агентите на американското разузнаване Каноян и Григорян.

През лятото на 1977 г. за шпионска дейност от СССР беше изгонена аташето от посолството на САЩ Марта Питърсън... На 15 юли, ярко облечена, тя отива с кола до кино „Русия“, където показват

нов филм, но не влиза на прожекцията. Спряла автомобила на безлюдно и слабо осветено място, тя бързо се преоблича и се появява на улицата в скромен черен пуловер и панталон. Без да бърза, тя се приближава към автобусната спирка и в последния момент се качва в потеглящия автобус. След като минава два квартала, тя пак така внимателно се прекачва на тролейбуса, а след известно време се прехвърля на метрото. Тук Питърсън прибегва по доста разпространения сред американските разузнавачи метод, наречен от тях „откъсване от опашката“. Качила се в последния вагон, тя скача от него в момента, когато вратите започват да се затварят. След това минава от другата страна на перона и се качва на влака, който отива в обратна посока. На една от спирките Питърсън излиза от метрото и с такси отива в района Лужники, като минава през целия град.

Ако се съди по по-нататъшните действия на Питърсън, тя е била съвсем сигурна, че е успяла да изпълни указанието, дадено навремето от директора на ЦРУ адмирал Стансфийлд Търнър на „най-добрите разузнавачи“. „Агентурното разузнаване — казва адмиралът — не е точна наука и успехът тук в значителна степен зависи от мъжеството и изобретателността на оперативните работници.“^[8]

„Изобретателността“ на Марта Питърсън обаче не успява да я предпази от провал. Задържана е, когато слага под арката на един мост контейнер с шпионски материали, предназначени за американския агент Огородников, разобличен малко преди това от органите за държавна сигурност. При това аташето показва необикновени способности в използването на карате и неприлични думи.

В контейнера са намерени фототехника, съветски пари, злато, списък на въпросите, по които трябва да се събира шпионска информация, и дори ампули с отрова.

Министерството на външните работи на СССР връчи на посланика на САЩ Туун протестна нота, в която по-специално се казва:

„На 15 юли т.г. съветските компетентни органи задържаха на местопрестъплението при провеждането на шпионска операция — в момента, когато използва скривалище — аташето от посолството на САЩ в Москва Марта Д. Питърсън. При задържането в нея беше намерена портативна радиоапаратура. Контейнерът беше отворен по време на официалното разследване, проведено в присъствието на

съветник при посолството на САЩ. В него имаше шпионски инструкции, миниатюрна фотоапаратура, различни скъпоценни изделия, голяма сума съветски пари, два резервоара с отрова и специална инструкция за ползването ѝ.

Съвсем ясно е, че американските специални служби развиват активна подривна дейност на територията на Съветския съюз, като за целта използват и дипломатическо прикритие в лицето на посолството на САЩ и не се спират пред никакви средства, та дори и пред отровата.

Министерството решително протестира и обявява сътрудничката на посолството М. Питърсън за персона нон грата.

Същевременно министерството обръща внимание на посолството, че както личи от предварителното разследване, проведено от компетентните органи, в това дело са замесени и първият секретар при посолството Р. Фултън, и сътрудниците на Държавния департамент на САЩ С. Карпович и Дж. Грюнер. Известно е, че това не е единственият случай, когато американски дипломати се занимават с дейност, несъвместима с официалния им статут.

Министерството настоява американската страна да вземе ефикасни мерки за прекратяване на подобна дейност, която направо противоречи на задачата за развитие на конструктивни отношения между нашите страни.“^[9]

Любопитни са обясненията, които посланикът на САЩ Туун дава в Министерството на външните работи на СССР относно другите американски длъжностни лица, замесени в тази шпионска операция. „Що се отнася до другите лица, споменати от вас — заявява той, — те не са ми известни. Не познавам сътрудници на Държавния департамент с такива фамилии.“ Накратко казано, опитвайки се да разграничи Държавния департамент от провалилите се разузнавачи, посланикът иска да даде да се разбере, че и Фултън, и Карпович, и Грюнер спадат към друго ведомство и той не носи отговорност за действията им, въпреки че във входните визи на Карпович и Грюнер се посочва, че са сътрудници на Държавния департамент и „са пристигнали в СССР за консултации с посолството“.

Наскоро беше заловена на местопрестъплението още една шпионска двойка — Винсент и Беки Крокет. И отново американският консул бе принуден да спасява от беда провалилите се разузнавачи,

представили се за дипломати. Те са имали за задача да осъществят конспиративна връзка с агента на ЦРУ Филатов, завербуван, когато е бил в чужбина.

От разобличените агенти на ЦРУ и от заловените на местопрестъплението американски разузнавачи са конфискувани голямо количество различно шпионско снаряжение и материали: миниатюрни фотоапарати — във вид на запалки и химикалки за снимане на документи — и радиоприемници; шифри и кодове; инструкции за свързка и задачи от ЦРУ за събиране и предаване в центъра на секретна информация; пистолети, изхвърлящи нервнопаралитичен газ; ампули със смъртоносна отрова — цианкалий. Както показва разследването, цялото това снаряжение се доставя в съветската страна по каналите на дипломатическите представителства на САЩ.

---

[1] Kent, Sh. Op. cit., p. VIII. ↑

[2] Felix, Ch. A Short Course in the Secret War. New York, 1963, p. 49–50. ↑

[3] Dulles, A. Op. cit., p 58 ↑

[4] The New York Times, 13. XII. 1978. ↑

[5] Ibidem. ↑

[6] Congressional Record, 5. XI. 1979, p. E5453. ↑

[7] Ibidem. ↑

[8] The New York Times, 13. XII. 1979. ↑

[9] Известия, 13. VI. 1978. ↑

„ТЕХНОЛОГИЯ“ НА ВЕРБОВЪЧНАТА РАБОТА НА ЦРУ

Авторите на американските публикации, които изследват дейността на „разузнавателната общност“, постоянно подчертават, че един от най-трудните проблеми, с които винаги са се сблъсквали Съединените щати при организирането на агентурното разузнаване срещу социалистическите страни и особено срещу Съветския съюз, е бил подборът на нужните хора и обработването им, за да бъдат склонени за тайно сътрудничество. Те се мъчат да разрешат този проблем, откакто съществува съветската държава. С победата на социализма в СССР буржоазните разузнавания се лишиха от социалната база за подривната си дейност в съветската страна. Ликвидирането на експлоататорските класи и укрепването на морално-политическото единство на съветския народ, както е известно, значително ограничиха възможността за вербовъчна работа и усложниха внедряването на агентура. Обединените усилия на американското разузнаване и на всевъзможните емигрантски националистически организации, поддържани от самото правителство на САЩ и целещи да създадат в чужбина след войната „нова емиграция“ и по такъв начин — дълговременна антисъветска база за вербуване на агентура, не дават желаните резултати. Пред американското разузнаване отново стои остро проблемът за търсене на необходимите хора и то не пропуска нито една възможност. Репатрирането на бивши военнослужещи или на представители на националностите, напуснали още в царско време Русия (по-точно, потомците им), или завръщането на децата на бели емигранти винаги е повод да се правят опити за тайно проникване в съветската страна. От такива позиции американското разузнаване разглежда и естествения процес на развитието на научните, обществените, културните, търговските и другите контакти на Съветския съюз и другите социалистически страни с капиталистическия свят. И то с всички сили се стреми да се включи в този благотворен процес с престъпните си цели. Американските разузнавателни служби например внимателно проучват съветските граждани, които заминават в чужбина: членове на

различни делегации, туристи, специалисти в дългосрочна командировка и накрая персонала на съветските дипломатически представителства, както и личния състав на съветските войски, дислоцирани извън СССР. Съветските граждани в чужбина се следят постоянно, като се правят опити да им се оказва идеологическо влияние, да бъдат убедени да не се връщат в родината и вербувани като тайни агенти. За целта се укрепват подразделенията на американското разузнаване, които се занимават с работа срещу съветските граждани. Например за три години, от октомври 1977 г., значително са засилени контраразузнавателните подразделения на ФБР, броят на чиито сътрудници е нараснал на 448 души, а финансовите средства — на 16,5 млн. долара годишно.

През 1977 г. в САЩ излезе книгата „Тайните операции на ЦРУ“, чийто автор Хари Розицки през 1970 г. е подал оставка след 25 години работа в американското разузнаване. Розицки, който в ЦРУ години наред ръководи отдела, занимаващ се с планирането и извършването на тайните операции срещу Съветския съюз, твърди, че от края на 1940 г. ведомството на „плаща и кинжала“ съсредоточава по-голямата част от оперативните си ресурси за проучване и обработка на намиращите се в САЩ и в другите капиталистически страни съветски граждани, някои от които по мнението на американското разузнаване потенциално са ценен източник на информация, а други от негова гледна точка са уязвими в лично отношение.

Както е известно, след редицата провокации, извършени през тези години от американските власти спрямо съветски граждани, Министерството на външните работи на СССР решително протестира срещу подобни действия. Както често става в Америка и досега, всички обвинения решително се отхвърлят като безпочвени. В действителност, както признава сега Розицки, тези провокации са работа на ЦРУ. „Най-простият и най-нерезултатният метод на вербуване от ЦРУ през онези години — пише той — беше директното предложение за тайно сътрудничество с нас, като това често се предлагаше на някого, за когото не знаехме почти нищо.“ Той си спомня и за така наречения метод на „петцентовата монета“. Сътрудник на ЦРУ звъни по телефона на служител от съветско представителство, когото дори не познава, и, както се казва, право в лицето му предлага да работи за американското разузнаване. Ако

русинът не затвори веднага телефона, отсреща успяват да му направят предложение за „услуга“, като му обещават голяма сума и бързат да си уговорят среща на безопасно място. Обикновено, оплаква се Розицки, русите отговаряха с категоричен отказ, а понякога и ругаеха.

Ако телефонните позвънявания, както смята Розицки, са своеобразна „игра“, другите методи имат по-настойчив и траен характер. Той дава два примера за илюстрация.

Сътрудникът на ЦРУ, който планира вербовъчно мероприятие, както изглежда, е обмислил сценария във всички подробности. Изпреварвайки малко нещата, Розицки уверява, че случаят е толкова поучителен, че би могъл да послужи не само за архива, но и на другите оперативни работници в Ленгли.

„Аз с голям интерес прочетох отчета за операцията и разбрах, че сътрудникът, привлечен за изпълнението ѝ, е срещнал човек с рядко силен характер — пише Розицки. — Разказът му ми прозвуча като доказателство за съветския патриотизъм, който много хора на Запад направо подценяват. Струва си историята да бъде преразказана.“^[1]

Аташе от съветското посолство в една европейска страна привлича вниманието на ЦРУ с това, че за цяла година пребиваване в чужбина не е завързал нито едно познанство. Той е ерген над четиридесетте. Нито един от многото и, както изглежда, добре обмислени опити на сътрудника на ЦРУ да се срещне и да влезе в контакт с него не успява. Всичко, което се знае за него, са само данните, записани в паспорта. Няколко седмици, преди да изтече срокът на пребиваването на аташето в страната, става ясно, че той е запланувал да се върне у дома с влак. Тъй като знае, номера на влака и вагона, ЦРУ настанява в съседния вагон свой сътрудник, който свободно владее руски език.

Преди границата с Австрия в купето на аташето чукат митничарите и граничарите, които проверяват документите и багажа, и си отиват. След няколко минути на вратата отново се почуква. На прага стои непознат, който поздравява учтиво и казва на руски: „Искам да ви кажа няколко думи. Не се безпокойте, моля!“ Докато влакът се движи по австрийска територия, в купето разговорът продължава два часа.

„Това е бил — съобщава по-нататък Розицки — много откровен разговор. Сътрудникът на ЦРУ е предложил на аташето да работи за САЩ, веднага след като се върне у дома. В беседата той умело е

използвал аргументи като опасността от война, поставените на карта човешки ценности, високите идеали на западните съюзници.“

Убеждавайки съветския дипломат, че бъдещето му (в Съветския съюз — бел.авт.) е несигурно, сътрудникът на ЦРУ рисувал картината на „хубавия“ живот на Запад след изпълнението на задачата. Реакцията на съветския аташе била обезоръжаваща...

Той спокойно благодарил на посетителя за вниманието към скромната му особа, помълчал, а след това казал, че едва ли може да бъде полезен на американското разузнаване. „Искам — добавил той — да ме разберете правилно... Аз съм роден в едно малко селце. Баща ми беше слабограмотен човек. Живеехме много скромно, задоволявахме се с това, което осигуряваше на семейството работата на баща ми — кантонер на жп линия... Когато дойдоха немците, аз избягах в гората при партизаните. Тогава бях още момче и лесно успях, без да ме заподозрат фашистите, под носа им да изпълнявам ролята на свръзка между партизанския отряд и местното население, осигуряващо му продоволствие. След края на войната бях представен за правителствена награда... Работех много и същевременно учех. След като завърших политехническият институт, бях назначен в Министерството на отбраната, където работих години наред, преди да бъда изпратен в задгранична командировка... Повярвайте, не бих искал да прозвучи високопарно, но всичко, което съм постигнал в живота, дължа на своята страна. Надявам се, че ме разбирате. Благодарение на грижите на моята страна и на партията аз можах да получа образование. Благодарение на доверието им отидох в чужбина. А сега след всичко това да ги предам?“ Съветският аташе казал всичко, което искал, и на вербовчика от ЦРУ не му останало нищо друго, освен да си отиде.

В друг случай обект на вербовъчна операция е „съветски дипломат с висок ранг“, когото ЦРУ дебнело през цялото време на пребиваването му в чужбина. Според американските вербовчици съветският дипломат бил уязвим в известен смисъл: струвало им се, че на него му допадал западният начин на живот, не бил безразличен към жените, положението му в министерството в родината според някои наблюдения изглеждало неясно. Независимо че той участвувал активно в живота на дипломатическия корпус, ЦРУ така и не успяло да намери пряк достъп до него. Няколкото косвени опита не давали

резултат: той не отговорил на нито едно от изпратените му писма, оставил без внимание посланието, предадено му чрез един чужд дипломат, не реагирал на телефонните обаждания с предложение за среща. Дипломатът очевидно разбирал, че го преследват.

След изтичането на срока за пребиваването му в страната той се отправил към дома с влак. Двама сътрудници на ЦРУ тръгнали по същия маршрут. Направили са два опита да разговарят с него, първия път — в купето, а втория — във вагон-ресторанта. И двата се оказали безрезултатни.

Последната спирка на контролираната от САЩ територия била Западен Берлин. Тъй като видели, че намерението им се проваля, сътрудниците на ЦРУ решили да направят последен опит, който им се струвал изобретателен. Те скочили от влака, по който вече се движел паспортният контрол, и намерили голям рекламен плакат. На обратната му страна направили надпис с големи букви, донесли го до самата линия, на която, готов за заминаване, стоял влакът, и го сложили до прозореца на купето на съветския дипломат.

Те изчакали дипломатът да погледне към перона и веднага обърнали плаката обратно, където било написано: „Вие сте в беда. Елате с нас.“ Той видял надписа и, разбрал простия трик, се изсмял в лицето на своите злополучни вербовчици.^[2]

Разказвайки за минали времена, Розицки споменава съветския военнослужещ, някой си „майор Б.“, когото ЦРУ успяло да склони за тайно сътрудничество и на когото възлагало големи надежди. Като съобщава със съжаление за разобличаването на „майор Б.“ от органите за сигурност, Розицки потвърждава пълното участие в тази работа на един американски дипломат. Последният е бил кадрови сътрудник на ЦРУ и е играел ролята на свръзка (навремето въпреки преките улики правителството на САЩ упорито отричаше, че той е от разузнаването).

В съветския печат от време на време се съобщава, че органите за държавна сигурност са разкрили и обезвредили американски тайни агенти измежду съветските граждани. Тези факти не са много, но за съжаление все още съществуват.

„Разбира се, дори през периода на формирането на нови, комунистически отношения — отбелязва Юрий Владимирович Андропов през 1967 г. — може да се намерят отделни екземпляри, които по едни или други причини от личен характер или под влияние

на вражеската пропаганда от чужбина стават благоприятен обект за чуждото разузнаване.“^[3]

Американското разузнаване проявява голям интерес към малките слабости на човека, попаднал в зрителното му поле, и се мъчи да използва недостатъците или пороците му, да го заблуди, да го изплаши, използва, както пише западногерманският експерт Й. Йостен, подкуп, шантаж и дори физически и душевни изтезания, за да накара изглеждащия подходящ човек да стане предател.

За никого не е удоволствие да се рови в дребните души на предателите. Но случаите на предателство, макар и редки, са поучителни. Може да се съди какъв човешки материал използва вражеското разузнаване за вербуване, как се организира самото вербуване и как си правят сметките при подбора на хората специалните служби на империалистическите държави. Ще стане дума за един офицер, служил в съветските войски в чужбина. Преди няколко години Военната колегия на Върховния съд на СССР осъди бившия офицер от Съветската армия подполковник П. С. Попов на най-тежкото наказание. Всъщност той е започнал да умира пет години преди това, когато започва сътрудничеството му с американското разузнаване. Да умира всеки ден — от страх от разобличаване, от вътрешно опустошение. Всеки ден той облича шинела и идва в частта, поздравява се с другарите си, но е техен враг. Сведенията, които предава на чуждото разузнаване, вече работят срещу страната, на която се е заклел във вярност. Той се среща всеки месец с шефовете си от американското разузнаване и получава инструкции и пликосе със „сребърници“ срещу разписки. Наистина до разписките не се стига веднага.

Докато служи във Виена, Попов тайно се среща с някоя си Емилия Коханек, от която не крие влечението си към „лекия“ и „красив“ виенски живот. След като го преместват в един град в ГДР, Емилия започва да му пише писма. Тя не пропуска случая да му изпрати поздравителна картичка, с която да му напомни за дните, „прекарани весело във Виена“. Понякога в писмата ѝ се долавя тъга: тя пише, че много би искала да го види. Веднъж те решават да се срещнат. Уговарят се Емилия да дойде в Западен Берлин, а Попов да си издействува служебна командировка до столицата на ГДР.

След като идва в Берлин, Попов се преоблича в граждански костюм и тайно от командването отива в западния сектор на среща с любимата. Емилия Коханек не е на уговореното място. Чакаат го обаче двама яки агенти на американската военна полиция. В столицата на ГДР се връща вече не подполковник Попов, а тайният американски агент „Макс“. По-късно той разказва при разпита:

„В определения ден отидох в командировка в Източен Берлин, откъдето без разрешение на командването заминах за Западен Берлин. На определеното място обаче вместо Коханек към мен се приближиха двама граждански непознати и показаха документи от криминалната полиция. Заявиха, че се намирам на територията на някакъв секретен обект и ми предложиха да продължа заедно с тях. Аз се обърках, седнах в колата и след няколко минути бях в отдела на американската военна полиция. По време на разпита, който продължи шест часа, американците ми заявиха, че съм заловен на местопрестъплението като съветски шпионин и ако откажа да им сътруднича, ще бъда изпратен на Запад. Освен това ми казаха, че тъй като съм преминал зоналната граница без знанието на командването ми, те имат всички основания или да съобщят в печата, че съм избягал от СССР, или да ме върнат на съветските власти като човек, който е поискарал, политическо убежище от американците. И в двата случая семейството ми щеше да пострада. Аз проявих малодушие и приех предложението да стана техен таен агент.“

Служебните характеристики на Попов са безупречни.

Но както се случва понякога, авторите на характеристиките не са го познавали истински. Те не са забелязали онези отрицателни черти, които в определени условия стават опасни. Било е известно например, че Попов е користолюбив и потаен, лишен от елементарно мъжество във взаимоотношенията си с другарите, направо страхлив. В сложната обстановка, в която е работел, тези качества са привлекли „ловците“ и

са го направили обект на атаката на американското разузнаване. И той се е предал, изплашил се е, станал е предател.

Както му обяснил сътрудникът от американското разузнаване подполковник Шарнхорст (той е Хари Гросман), „Макс“ ще трябва да събира сведения за Съветските въоръжени сили, по-точно да измъква съветски държавни тайни. От шефовете си той получава средства за тайнопис, шифровъчни таблици, поставени в долната част на спинингови макари, инструкции за свръзка. И той известно време работи по тях, докато не попада в полезрението на органите за държавна сигурност на СССР. А това става така.

В посолството на САЩ в Москва работи Ръсел Огъст Ланжели. Дипломат, баща на три деца и внимателен съпруг, той, както изглежда за околните, води твърде порядъчен живот. Всяка сутрин отива на работа в посолството, вечер се разхожда из града, а когато времето е хубаво, излиза със семейството си до живописните места в Подмосковието. Като че нищо не показва, че освен административно-стопанската работа в посолството той има и други грижи. Някои постъпки на Ланжели обаче навеждат на мисълта, че официалната му длъжност е само прикритие.

Веднъж през лятото под перилата на стълбата, която води от Ленинские гори към Москва река, е открит миниатюрен контейнер с инструкции и пари, оставен от Ланжели и предназначен за неизвестен агент. Ланжели извършва тази „операция“ под формата на невинна разходка с жена си и децата.

И така, образцовият семеен мъж привлича вниманието на органите за сигурност. Той продължава (явно, за да провери не го ли следят) да се разхожда из града и тогава, когато трябва да бъде на работа в посолството. Често го придружава жена му — явно, за да придаде безобиден характер на разходката. Веднъж след като оставя колата си, Ланжели слиза с жена си в метрото и без явна цел пътува по сложен маршрут. Изглежда доста странно: след като е влязъл във вагона, преди влакът да тръгне, той задържа затварящата се врата, скача и изтичва на другия перон. За професионалистите обаче няма съмнение: Ланжели старателно заличава следите. След като накрая излиза от метрото, той се приближава към спирката на автобуса и застава на опашката до някакъв подполковник. За миг раменете и ръцете им се докосват. Ланжели вече е с пакет под мишницата. А после

дватамата, без да дочакат автобуса, тръгват в противоположни посоки. Подполковникът е същият този „Макс“. По това време още не се знае нищо за похожденията му с Емилия Коханек, нито за последвалите срещи с американските разузнавачи. Сега вече заедно с Ланжели под наблюдение е и Попов.

Има един документален филм „Отново по черния път“. Някои от епизодите имат пряко отношение към описания от нас пример. Там е заснета друга среща между Ланжели и „Макс“ — в преддверието на московския ресторант „Централний“, на ъгъла на улиците „Горки“ и „Немирович-Данченко“.

Камерата показва тълпата разхождащи се по улица „Горки“: юноша, прегърнат с девойка; старец отваря пакет цигари; двама мъже разговарят до витрината на книжарница и накрая ситнещи крака, пагони на подполковник и лице в едър план. Офицерът явно е възбуден. Камерата рядко се плъзга по другите фигури, в центъра е подполковникът. Той се приближава към вратата на ресторанта, поглежда вътре. По лицето му се вижда: още не са дошли на срещата. Подполковникът се разхожда нагоре-надолу по тротоара.

От пресечката бавно излиза кола с чужда марка. Мъжът на волана спира и излиза от автомобила, заобикаля го и подава ръка на дамата си. Камерата снима в едър план. Обективът следи ръката на мъжа: той нежно обвива талията на жената и изважда от джоба на жакета ѝ някакъв предмет. Това е малка кутийка. Двойката отива във фойето на ресторанта. Натам се отправя и „Макс“.

По-нататък снимките са правени през масивната стъклена врата на ресторанта. Зад нея има телефонен автомат. Изглежда, че и подполковникът, и новодошлият трябва да говорят по телефона. Какво с това? Същата кутийка, която преди минута видяхме в ръцете на чужденеца, сега е в ръцете на подполковника. Но нали те не се познават, във всеки случай камерата, която през цялото време ги следи, не е отбелязала да са се поздравили или да са открили, че са познати. А и те се разминават като съвсем непознати хора. Но ние вече знаем, че познанството им е станало, както се казва, зад кадър.

Ето какво разказва за това „Макс“ на следствието: „... Шарнхорст ме запозна в Берлин с американския разузнавач с прозвище «Даниил». Това беше направено за в случай, че ме командирова в

Москва. «Даниил» ми даде номера на домашния си телефон в Москва и две условни фрази, за да го извикам на среща...“

За хората, които снимат този документален филм, няма съмнение, че Попов е предател, а Ланжели е човекът, комуто Попов предава шпионските сведения.

Но това не е достатъчно. Престъпниците трябва да бъдат заловени на местопрестъплението. Известно е какво „искрено негодувание и възмущение“ изразяват някои американски дипломати, когато ги обвиняват в непозволена, забранена от закона дейност. Нужни са неоспорими доказателства. И скоро те са получени.

Веднъж Ланжели, както обикновено, тръгва в 8 ч. сутринта към автобусната спирка на Кутузовски проспект на път за работа в посолството. На спирката го чака „Макс“. След като стоят на опашката, те се качват в автобуса. След тях влиза и оперативният работник. В момента, когато Ланжели си пробива път към изхода, минавайки покрай подполковника, те си разменят пакети незабелязано от пътниците или поне така смятат. Сътрудникът от държавна сигурност, който през цялото време внимателно ги следи, дава условен знак на другарите си, които чакат на една спирка. След като слиза от автобуса с пакета, който е получил от шпионина, Ланжели моментално се озовава в колата им, а след две спирки е задържан на местопрестъплението и „Макс“. Такъв е краят на неговото краткотрайно сътрудничество с американското разузнаване.

През 1979 г. в Москва се състоя съдебен процес по делото на А. Б. Нилов, който преди ареста е бил старши инженер на лаборатория в едно от висшите учебни заведения. По време на една продължителна командировка в Алжир той грубо нарушава правилата за поведение на съветските граждани в чужбина, вследствие на което привлича вниманието на американското разузнаване. През 1974 г., използвайки аполитичността и користолюбието на Нилов, сътрудниците на резидентурата на ЦРУ в Алжир го завербуват. Преди да замине за Съветския съюз, той е обучен за начините на конспиративна връзка, снабден е със специално снаряжение и подробно е инструктиран за понататъшното му тайно сътрудничество с американците. След като се връща в СССР, Нилов предприема практически стъпки, за да изпълни шпионските задачи, възложени му от ЦРУ, но е разобличен от органите за държавна сигурност и осъден.

Следните два примера, за които сравнително скоро беше съобщено в съветския печат, характеризират похватите и методите, прилагани от разузнаването на САЩ за вербуване на съветски граждани на територията на СССР.

В полезрението на американските разузнавачи неочаквано попада някой си Калинин.

... Снажен, начумерен момък върти хитро очи и обикаля из американската изложба в Москва. От време на време внимателно се оглежда. Улучил момента, когато наблизко няма посетители, Калинин бързо приближава до гида американец и му казва:

— Интересувам се от живота в Щатите. Ще ми дадете ли нещо да прочета на тази тема? По-добре на руски език. Подарете ми нещо.

— Говорете по-тихо — предупреждава го гидът. — Мога да ви подаря книги и списания, но утре.

— Това не ме устройва — отговаря Калинин. — Аз минавам през Москва с влака след уволнението ми от казармата. Утре сутринта ще си бъда у дома в Ленинград.

След като чува думата „уволнение“ и оглежда Калинин, гидът казва:

— Тогава може би тази вечер, но не тук, а в града.

Срещат се в уречения час. С американския гид идват и двама сътрудници от посолството на САЩ. Те предлагат на Калинин да се поразходят за литературата за Америка до „московския им дом“.

След като минават през града с дипломатическата кола, американците го докарват в сградата на посолството на САЩ и тук го подлагат на интензивна обработка, за да го склонят на тайно сътрудничество с ЦРУ.

С това веднага се залавят чиновниците от посолството и точно кадровите сътрудници от американското разузнаване, които работят в Съветския съюз под прикритието на дипломати. Младежът се оказва словоохотлив, податлив. Той по малко започва да издава това, което знае за военните части, за дислокацията им, за бойната техника; казва адресите на свои другари по служба, фамилиите на командирите, съобщава отличителните им данни.

Морално неустойчив човек, смятайки се за обиден в службата, Калинин започва да разказва злобни измислици за съветската действителност — личните обиди и неуспехи са го откъснали от

средата му. Това не убягва на закоравелите разузнавачи, в чиито ръце е попаднал Калинин.

— Ти си наше момче — потупвайки го по рамото, казва един от тях, — постепенно ще станеш богат. Ще изпълниш няколко поръчения и ще ти открием сметка в американска банка.

Така Калинин попада в мрежите на ЦРУ. Той получава задача да събира секретна информация за промишлените предприятия в Ленинград. Дават му пари и за повдигане на духа получава рядък подарък — химикалка с автограф от самия президент на САЩ.

Американските разузнавачи не се разделят с Калинин същия ден. Желаяйки да свършат колкото може по-бързо работата, която изглежда толкова перспективна, те оставят Калинин в сградата на посолството. „Дипломатите“ го обучават как да използва тайнопис, какви са начините за връзка и как да предава материалите.

На другия ден по тъмно извеждат Калинин с дипломатическа кола — покриват го, за да не се вижда, и го оставят на спирка „Смоленская“ на метрото. Същата вечер той бързо заминава за Ленинград и скоро след уволняването си от армията успява да постъпи на работа в едно предприятие на отбранителната промишленост. Там той започва да събира шпионските сведения, които сътрудниците на ЦРУ очакват от него...

Скоро Калинин получава шпионска кореспонденция от шефовете си в Москва, написана с тайнопис. А след известно време, взел чрез измама кратък отпуск от предприятието и съобщил, че отива в Гатчина, той отлита за Москва, за да вземе шпионския контейнер, който сътрудниците на посолството са оставили за него.

Същия ден вечерта Калинин минава няколко пъти покрай телефонните кабинки близо до Белоруската гара и в 23 ч и 05 мин взема от тайника магнитния контейнер. След това се опитва да се скрие, но е задържан от сътрудниците на органите за държавна сигурност. От контейнера са извадени тефтери с шифри, индиго за нанасяне на тайнописен текст, писма-прикрития, предназначени за изпращане на шпионски донесения в чужбина на фалшиви адреси.

Уличен от безспорните доказателства, Калинин е принуден да разкаже за шпионската си дейност и за връзките си с представителите на ЦРУ. Тази връзка се потвърждава и от това, че в момента на арестуването му у Калинин са намерени разузнавателни инструкции на

ЦРУ, тефтери с шифри, средства за тайнопис, сведения, подготвени за предаване на американското разузнаване, голяма сума пари, пропуски и чисти бланки, откраднати от предприятието.

А ето и друг пример. Преди около четири години сътрудниците на ЦРУ успяват да завербуват някой си Капустин. Целта на живота на станалия предател на страната си субект се свежда до едно — да забогатее, на всяка цена да получи много пари, при това без да се изморява с „безсмислено учене и работа“, да запази силите си за „красив и безгрижен живот“. Тази цел става особено важна за Капустин, който се стреми да вземе реванш за трите години изправителен труд, с които заплаща за кражба.

По време на поредния ресторантски гуляй случаят го събира с „обаятелен чужденец“, който оживено говори на руски. С подкупваща Капустин щедрост той го черпи, изпъстря тостовете с шеги и усмихвайки се, казва колко е жалко, че животът ни среща рядко с хубави, истински хора. Без открит намек да го унижи, американецът подчертава „напълно естествената ограниченост на възможностите“ на новоизлюпения си „руски другар“ и жално добавя: „И то при такива лични достойнства“. Всичко това попада в подготвената почва на духовно безпринципния човек, който смята, че животът не е справедлив към него.

Когато американецът направо му предлага да не изгубят връзката, която може да бъде еднакво полезна и за двамата, Капустин охотно се съгласява. След два месеца познатият на Капустин от ресторанта му се обажда за пръв път у дома по телефона и моли понататък да го нарича „Ваня“. След това започва да се обажда редовно. „Ваня“ се интересува от всичко около Капустин, като твърди, че това има огромно значение за него. В разговора той някак си дава да се разбере недвусмислено каква американска служба в Съветския съюз представлява, но това не смуцава Капустин: пред очите му са сребърниците на Юда.

На 17 ноември „Ваня“ съобщава по телефона, че на определеното място има пакет за Капустин. След като взема необходимите предохранителни мерки, Капустин прибира предназначения за него тайник — омаслена ръкавица, в която е сложен полиетиленов пакет. В къщи Капустин изважда от пакета инструктиращо писмо на ЦРУ, в което по-специално се казва: „Скъпи

приятелю! Макар че много искахме да се срещнем с Вас, не можахме да го направим, тъй като не сме напълно сигурни, че е безопасно. Като вземаме предпазни мерки и внимателно планираме действията си, ние можем безопасно да работим заедно. Искрено се надявам, че взаимоотношенията ни ще бъдат дълготрайни и взаимноизгодни...“

Освен писмото в ръкавицата са намерени и специално индиго за тайнописни послания, инструкции за зашифроването им, тефтерче с шифър, писма на английски език от името на туристи, уж пътуващи из Съветския съюз. След нанасянето на тайнописните донесения Капустин е трябвало да изпрати тези писма отвъд океана на фалшиви адреси на ЦРУ.

В инструктиращото писмо има дълъг списък на въпросите, на които Капустин е трябвало да отговори най-подробно. След сведенията за себе си и за всички свои роднини той е трябвало да съобщи също какви възможности за получаване на секретна информация имат приятелите и познатите му.

И така, главният въпрос, който интересува ЦРУ, е поставен. И Капустин, който на всяка цена иска да спечели пари, съставя списък на своите близки, които имат отношение към отбранителната промишленост.

В разглеждания случай привлича вниманието фактът, че когато го вербуват, Капустин, който работи в обикновено предприятие, смята, че не би могъл да представлява някакъв по-сериозен интерес за американското разузнаване като източник на информация. Сътрудниците на ЦРУ обаче, като виждат, че имат пред себе си човек, който охотно се съгласява да сътрудничи, решават, че това не е толкова важно. Първо, те се ръководят от указанието на своето ведомство в Ленгли, че „дори и откъслечната информация за потенциалния и реалния противник при условие, че има стабилен приток, в края на краищата ще даде възможност заедно с другите сведения да се пресъздаде цялостната картина“. Разчита се, че в процеса на едно дългосрочно сътрудничество може да се открият най-неочаквани възможности за вербувания. Главното според тях е търпеливо да укрепват връзките, щедро да рисуват светли перспективи за бъдещето и по всякакъв начин да поддържат в агента съзнанието за „изключителните“ му високи интелектуални способности, останали

незабелязани от съотечествениците му, но затова пък напълно оценени от чуждото разузнаване.

Характерно е, че сега американските автори често се връщат към анализа на поуките от „позорния ден“ за САЩ — 7 декември 1941 г., като подчертават, че внезапното нападение срещу Пърл Харбър е било възможно, тъй като властите във Вашингтон са пренебрегвали препоръките, че в Япония трябва да бъде създадена широка агентурна мрежа сред местните жители. Именно агентурната информация, твърдят те, е помогнала на японците да разгромят американците в Пърл Харбър. „Благодарение на това, че използваха голям брой тайни агенти — пише видният експерт по разузнаването на САЩ Макгъвъри, — японците имаха много точна информация за разположението на нашите военноморски сили в Тихия океан и успяха да нанесат страхотен удар по Пърл Харбър.“^[4]

Тъй като вече се знае истинската причина за „позорния ден“ на САЩ, всеки непредубеден читател лесно може да разбере смисъла на едно толкова примитивно акцентиране върху ролята на агентурното разузнаване. Целта е ясна: на всяка цена да се обоснове опасността от подценяването на тайната агентура.

Наистина, както вече отбелязахме, тази цел старателно се прикрива в откритите американски публикации с разсъждения за огромното нарастване на легално събираната, натрупвана и преработвана информация и за намаляването във връзка с това на относителната част на сведенията, които постъпват от нелегални източници.

Към подобна съзнателна дезориентация по различно време прибъгват в работите си Д. Пети, Р. Хилсман, А. Дълес, Е. Захариас, У. Макгъвъри, Л. Фараго и други автори.

Затова би било много неправилно да се доверяваме на изводите на американските автори и да смятаме, че с развитието на техническите средства за разузнаване противникът съкращава агентурното разузнаване.

Опитите на ЦРУ да вербува тайна агентура в съветската страна са претърпявали и претърпяват провал след провал в резултат на действията на органите за държавна сигурност на СССР, които осуетяват намеренията на империалистическото разузнаване. Но ЦРУ не се отказва от опитите си по агентурен път да проникне в тайните на

нашата страна. Те са продиктувани от агресивните стремежи на американския империализъм. Това не трябва да се забравя, това трябва да се има предвид.

---

[1] Rositzke, H. Op. cit., p. 75. ↑

[2] Rositzke, H. Op. cit., p. 77. ↑

[3] Андропов, Ю. В. Пятьдесят лет на страже безопасности Советской Родины. — Правда, 21. XII. 1967. ↑

[4] MacGovern, M. Op. cit., p. 11. ↑

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В книгата се прави опит да се разкрие вътрешният механизъм на едно от най-зловещите създания на следвоенния империализъм — „разузнавателната общност“ на САЩ, да се разкрият някои страни от подривната ѝ дейност.

Фактите и документалните данни, цитирани в нея, обхващат последните четири десетилетия и убедително доказват, че както ЦРУ, така и другите подчинени му разузнавателни служби действуват задължително в съгласие с агресивния, милитаристичен курс на американските управляващи кръгове и са тяхно послушно оръдие в открития двубой със света на реалния социализъм.

Независимо от периодичната смяна на стопаните в Белия дом, които тактически са решавали и решават по различен начин външнополитическите и военностратегическите задачи на съвременния империализъм, през всичките тези години „разузнавателната общност“ продължава да расте и да увеличава мащабите на дейността си. Ръководителите на „общността“ се стараят не само да приспособят принципите на организацията ѝ, методите и похватите на практическите и действия към постигането на глобалните политически цели, определяни от силите, довели една или друга администрация на власт, по понякога и да предугадят тези цели. И винаги — на всяка цена, без да се гнусят от най-нечовешките средства — да отстояват класовите интереси на американските монополи.

Със своята патологична ненавист към всичко съветско и социалистическо „разузнавателната общност“ на САЩ, която практически разполага с неограничени материални ресурси и достатъчно големи запаси от „човешки материал“ за многопланова подривна дейност срещу СССР и цялата социалистическа общност, представлява огромна опасност. Тази опасност се състои преди всичко в непрекъснатите опити да се узнае отбранителната мощ на съветската държава и на страните — участнички във Варшавския договор; чрез шпионски акции, осъществявани с помощта на най-съвременни

технически средства, да се получат сведения, необходими за разработването на плановете за подготвяния от „екипа на Рейгън“ военен конфликт. Шпионажът обаче не е единственото средство, към което прибегва разузнаването на САЩ. Както вече е широко известно, още през първите години от съществуването си ЦРУ надхвърли рамките на организация за събиране и анализ на разузнавателна информация и стана един от най-често използваните канали, по които американската администрация въздейства върху заобикалящия я свят. То стана център на подривната дейност срещу страните на социализма и оръдие на държавния тероризъм. В стремежа си да предостави на ЦРУ фактически пълна свобода на действие, администрацията на Рейгън старателно премахва дори незначителните ограничения, които бяха наложени на действията на това ведомство в резултат на скандалните разобличения през 1975 година. По темпове на растеж бюджетът на ЦРУ надминава сега дори Министерството на отбраната. Американският печат основателно смята ЦРУ за „най-разрастващото се ведомство на федералното правителство“, като отбелязва, че и другите разузнавателни ведомства също „преживяват бум“.

Заедно с това е много важно да се отбележи и друго: разузнаването на САЩ е опасно оръжие, но то принадлежи на общество без бъдеще. И в този смисъл могъщата сила на общността на социалистическите страни — единството и сплотеността им — играе решаваща роля за провалянето на опасните авантюри на провокаторите на международни конфликти и на засилване на напрежението.

Следвайки миролюбива външна политика в сложната международна обстановка, партията, както беше подчертано на Февруарския (1984 г.) пленум на ЦК на КПСС, отново обръща внимание на необходимостта от висока бдителност, зорко да се следят машинациите на агресивните реакционни кръгове на империализма, да има пълна бойна готовност.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.